

Esq. r. 2
De 2.
Resurrexit sc
am diu scriptu
ras cur dicatur
Psal. 21.
Sach. 12.
Esa. liij.
Jonas. 3.
E sec. 6
Gene. 22.
Figure resur/
rectionis.
* Esa. LII
Psal. xv
Johan. 20
Dardi. 16

Darth. 28.
Acto. 1
Chrs quo ap/
paruit vndeq
aplis 7 quomo
Darthia

Johan. 20

Ab expresse ff
id euangelicaz.

Acto. 9
Nec hde fund
euangelicam
memoriau

Abortiu? Pau
lus cur

Ephes. 3
Acto 9

Paul? fide sus
dicit. collat.

Obijt sane Christus morte, at qua mortem? Corporale uidelicet, non eam que sit delicta obnoxia, quippe q pctm non fecerit. Quod si asserat uel hunc in pctis obijisse, quo pacto p nris erratis morte hic diceret subijisse. Si uero & ille pctor fuisset, quo pro nostris commissis morti fe obicisset. Cu uero scdm scripturas inquit: Corinthios plane uituperat & arguit uanitatis. Sigdem ubiq; corporalem hanc Christo sacrae litera contestant. Foderunt em (inquit) manus meas, & pedes meos, & uidebunt in que transixerunt, & uulneratus est propter delicta nostra, & a peccatis populi mei uenit in mortem.

Et quia sepultus est. Ergo & corpus hic habuit, & corpus utiq; est quod sepulchro sic demandatur. Nec scdm scripturas adiecit, uel sepulchrum dixit cunctis patere.

Et quia resurrexit tertia die scdm scripturas. Dicit aliquis, ubinam id affirmat scriptura, Christu tertia die resurrexisse? Ex Lonq certe figura, & ante id tps ex Isaac, q triduo salute fit affecutus nec demu occisus, ita ut uiuens matri sit redditus. Et ex figuris alijs id ipm ueteribus patet innumeris. Quin & ex Esaia uerbis, cum inquit: Dns uult eum purgare a plaga, ut ondat illi lucem. Et Dauid: Non derelinques animam meam in inferno.

Et quia uisus est Cepha. Ponit in primis, qd ceteris e dignius fide, ta & si euageliu asserat Chrm primo Maria apparuisse, sed ex uiris prius Petro e uisus, ut q ceteros discipulos anteiret, Oportuit em ut q fuerat prior Chrm confessus, prior spectaret resurgente. Et quia eu negasset, neganti prius apparuit, ut ostenderet eum haud quaq; ab se fuisse reiectum.

Et post hoc undecim, Quare aliquis, si pspicu est in domini assumptione Matthia in Iudae locu fuisse susceptu, quo pacto dr Christus duodecim uisendu fe prabuiffe? Responderi pot iure fieri id potuisse, ut post assumptione Chrus Matthia fit uisus, cum & Paulo ipsi post aslumptione uocato apparuit. Eo q; neq; tps aliquod explicasse, sed infinite id posuisse. Nonnulli autem dicunt uel scriptura esse id uirtu. Vel quia praecius esset hunc deus undecim esse annuerandu, & illi apparuit, ne ceteris dignitate uideret inferior, cuiusmodi rem declarat Iohanes sic inquit: Thomas aut unus ex duodecim. Dixerit praeterea qspiam & longe melius, scdm sua praescientiam deum reliquis apostolis Matthiam potius annuerasse, quam Iudam post eius perditionem & laqueos.

Deinde uisus est plusq; quingentis fratribus simul. Post scripturae indicia, & testes inducit cum apostolos, tu summae autoritatis alios & integros uiros. Plus q; aut illud, qd graece signifi cantius dicitur, id est, supra, nonnulli superne & caelitus interpretantur, pleriq; supra, hoc est, ultra quingentos intellexerunt.

Ex qbus multi manent usq; adhuc, quidam aut dormierunt. Habeo inquit, & testes nonnullos superstites, quosda uero uita iam functos. Cum aut dormierut (inquit) inuitu resurreccio nis propofuit. Est enim qui dormit, & uita excessit, resurrectorus.

Deinde uisus est Iacobo. Qui frater dni asertus est, & primus fuit Hierosolymoz epus. Deinde apostolis oibus. Erat qdem & alijs, hos praeter apostoli, ut septuaginta illi.

Notissime aut omniu tanq; abortiuo uisus est mihi. Humilitate uerba haec praferunt, qua utiq; prudenter hic utitur. Quippe cu magnu sit illud de se dicturus, maiorem q; ceteri laborem insumpsi, id cauet maxime, ne uelut insolenti iactabundoq; fides forsitan abroge e. ut q; graece, qd abortiuu latinus dixit interpret, q; uelut qd, imperfectu qd ex uulua eijctur muliebr. Et qm indignu fe apostoli noie asserit & reijciedu: arguit plane ut pro apostoli dignitate minus pfectu. Nonnulli uero ultimū mulieris partu esse uoluerunt, perinde ac si Paul? apostoloze fuerit postremus, cui nil quicq; decessit, qd ultimus dnm uiderit. Quoad modū & Iacobus nihil quingentis illis habet inferior, quia post omnes & dnm ipse spectauerit.

Ego aut sum minimus apostoloze, qui no sum dignus uocari apostolus. Qm persectus sum ecclesia dei. Sententia in se tulit apostolus, quippe q no mo duodenis se dicit inferiore, sed & ceteroz oim. Aduerte aut que admodu idcirco de his faciat erratis nunc mentione e qbus per baptismu fit postmodu liberatus: ut ostendat quatis fe donis deus affecerit. Querat aliquis, cur se ipm Paulus resurrecciois dhicae teste producit, deinceps & sua errata comemorat. Nepe, ut fides ei maior adhibeat. Haud em parcat alienis commissis, qui sua expromit.

Grā aut dei sum id qd sum. Pctā quide sibi adscribit, diuinā grā, officia & uirtutes.

Et gratia eius in me uacua non fuit, sed abundantius illius oibus laboraui. Et hoc quidem submissus fatetur. Non em dixit pro diuinā gratiā dignitate me gessi, fed nihil, inquit, superuacanea dei in me coperta est gratia, quippe qui abundantius q; ceteri apostoli euan gelio insudauerim. Neq; pluribus inqt, sum periculis iactatus, sed remissius, ita laboris noie proprias laudes iuter cidit. Haec aut ideo intulit, ut fides ipi pstatet scribēti. Oportet naq; q alios instruit, ut fide hāc sibi uel scipuā ab authoribus uendat.

Non ego autem, sed gratia dei mecum. Quinetiam (inquit) uel labor hic meus, omnis dei est mihi gratia iniunctus, nulla mea uirtute finitus.

Sicut em ego, siue illi, sic praedicamus, & sic credidistis. Siue ego maiores labores praedica do in-

do insumpserim, siue illi: tamen quod ad euangelij praedicatione hanc spectat, unum omnes se finimus. Neq; eiusmodi aliqd intulit, si fide mihi minus praefatis, illis salte hāc uelim adhibeatis, Abiectione em se reddidisset, neq; teste se fidu satis testadae ueritatis ostenderet: sed ipm fe asserit nulla humana ope praedicationi huic satisfacere, & illos per se satis sufficere. Cu uero inqt praedicamus, uera esse que dixerit patefacit. Neq; em seorsum & in angulis loqmur, sed in ppatulo. Neq; nonnunq; sed in praesentia. Et sic me praedicate, & uos credidistis. Nec sane nuc creditis, dixit, quia instabiles erat & multabundi. Inter cetera illoz fide in ueritatis testimoniu uocat. Non em (inquit) temere dicitis, pinde ac comentitijs & fallacibus ulla fuisset per uos praefata fides, nisi uera esse dixissetis, & certiora que per me sunt praedicata.

Si aut Christus praedica, q resurrexit a mortuis, quo quida dicit in uobis, qm resurreccio mortuoz no est. Optimo utitur argumeto. Na cu prius onderet Chrm resurrexisse, & huc in modū, cu absfe, tum ab apostolis ceteris praedicaui, ex Chro sic resurgente & mortales oes resurrectoros cofirmat, tanq; caput ipm reliqs subsecuturos. Nec tn Corinthios uniuersos inquit fat, ne uideat omnes magis uituperare, sed quida (inquit) in uobis id dicunt.

Si aut resurreccio mortuoz no est, neq; Christus resurrexit. Ne asseredi hmoi aliqd his detur occasio, & si Christi diximus resurrexisse, haud tn futura credimus, & mortuoz resurreccionē. Hanc Paulus sic inquit assererat. Si mortuos resurrectoros negamus, & Christi resurrexisse negemus necesse est. Qua em de causa resurrexisset, nisi prauiū se ille nobis ad resurgendum praefuisset ducem?

Si aut Christus no resurrexit, inanis est praedicaio nostra, inanis est & fides uestra. Si em moriens resurgere nequiuisset, neq; pctm fuisset sublatu, neq; mors ipsa deleta, & nostra demu inanis fuisset, & superuacanea praedicaio, & fides uestra inania argueretur.

Inuenimur etiā & falsi testes dei, qm testimoniu diximus aduersus deū, q suscitauit Christi, que non suscitauit, si mortui no resurgūt. Minus (inquit) religiosi nos deprehendemur, ut po te qui deum calumniates resurrexisse affirmemus q non resurrexit. Id em eueniat necesse est, si mortui resurrectori no sunt, qd quia ut ita futuoz sit, est plane absurdus. Nec illud credendū, no aliquando mortuos resurrectoros.

Nam si mortui no resurgūt, neq; Chrus resurrexit, q si Christus no resurrexit, uana est fides uestra. Iisdē rursum notibus rōnibus. Propterea (inqt) hic resurrexit ut cūctis mortalibus resurreccionē pararet. Qd si nulla mortuoz futura sit resurreccio, ergo nec resurrexit Chrus. Id uero fi cōcedat, & si fide uestra inane esse dicamus necesse est, qd est oimno absurdum.

Adhuc est in pctis uestris. Si em Christus no resurrexit, ergo nec morte subiuit. Si minus est ille morte pfectus, neq; pctā dissoluit. Mors qpe illius peccatoze est resolutio. Inquit enim: Ecce agnus dei, ecce q tollit peccata mundi. Agnum uero eum appellat, q fuerit occisus, & nostri gratia immolatus. Qd si haud quaq; est Christi morte delictu sublatu, est sane delictu obno xij, in eoq; pmanetis. Cur ergo existimatis fuisse uos crimine hoc liberatos?

Ergo & q dormierut in Christo, perierut. Hoc est, qui ob Chrm sunt morte affecti, ade ptiq; & martyrij palmā, deperditiforēt, ni & resurreccionis spes esset. Omnes pterea in Christi fide dormietes q uita uixere arctiore, perijisse uident, cu mudi huius priuatur uoluptatibus, neq; ullis in postere bonis fruentur, si tollitur resurreccio.

Si in hac uita tantu in Christo sperates sumus: miserabiliores sumus omnibus hominibus. Si ad usq; hanc uita, spes oibus nostra prouehit, in eaq; & sola uersamur, neq; hāc praeter quicq; ulli tra cupimus, nos q in Christo speramus, hoc est quoq; est in Chro spes sita, neq; aliā ullā opperimur in caelo uita: miserijs haud dubie & calamitatibus ceteros hoies anteimus: quippe, q neq; pntibus fruimur (ut diximus supra) & futuris carebimus. Quia, ut inter uos qd existimat, resurrectori no sumus. Dicit aliq;: solā aiā usum esse bonoz: caelestiu habiturā. Vez qd illud: neq; em hāc sola laborē suscepit, sed corpus etiā bonis actibus insudauit. Quo ergo pacto, par illud uideri debet, ut corpus qd maiores labores subierit, nil profus futuoz habeat, & praemioze fit expers, solaq; anima coronetur?

Nūc aut Christus resurrexit a mortuis, primitiā dormientiū effectus est. Cu ondisset qd absurda ex resurrecciois diffidētia orient, resumpta ofone, sic inqt: Continget sane q diximus, si nulla futura est cōs oibus resurreccio, qd nec fecus haberi debet, q si Chrus ipse no resurrexit. Nūc aut cōstat haud dubie Christi resurrexisse, ergo & uniuersi a mortuis excitabunt, neq; tāta absurditas subsequet. Ex mortuis uero frequēter usurpat, ut ora obfruat Manichaeis, q aliter sentiūt. Quod si primitiā, hoc est, prauius ille & dux dormientiū resurrexit, uel mortui oes suscitabuntur. Habet enim & q praecessit fe subsequētes, tum uel maxime cū e multis unius rei cuiq; initium dederit, quae sit per ceteros exequetur.

Quonia quide p hoiem mors, & p hoiem resurreccio mortuoz. Et sicut i Adā oēs moriunt, ita & in Christo oēs uiuificabuntur. Causam inferit, qua sua dicta cofirmet. Erit em necesse, ut natura ipsa q plane succubuit, uictrix euaderet, & ille uictoriae palmā referret, q fuerit pstratus.

Ex Chri resur
rectioe pbat et
adstruit resurre
ctio mortuoz.

Acto. 2.
Resurreccio
mortuoz ad
struitur

Johan. 1
Apoca. 7

Corpus etiam
glorificandum.

Coloss. 1.
i. Thess. iij
Apoca. 1.
Resurreccio
mortuoz ad
struitur, quam
Manichae infir
ciabuntur.

Gen. 3 Nam ut in Adam, hoc est, in Adā delicto, omnes sunt mortui obnoxij, sic & in Christo resurrexerunt omnes. Quia sine peccato sit unus ille inuentus, nec mortui obnoxij, & uolēs, paulo post resurrexerunt, obierit. Fieri enim non poterat, ut uita dux illi corruptioni subijceretur, quā omnia Manichæos conuincunt & refutant, qui mortuos negant resurrexerunt.

Acto. 2 Tunc quicquid aut in suo ordine. Et si intelligis omnes esse uiuificandos, nequaquam uel peccatores ipsos saluos fore existimes. Quod ad resurrectionē aut spectat, uita quidē sunt omnes habituri suo tamen quicquid ordine permanebit, & uti fuerint emeritū singuli.

1. Thess. 4 Primitiæ Christi, deinde hi qui sunt Christi, qui in aduentu eius crediderunt, deinde finis. Principiū & uia resurrectionis factus est Christus, post hūc qui Christi sunt, hoc est, oēs fideles, & qui in eo probati sunt priores resurgēt, eodē cælitus descēdēt; hoc enim præterit, cū in eius aduentu inquit. Oportet namque & aliqd habeat priuilegiū iusti uel resurgēdo. Nam ut in aera obuiā Christo procedat, sint rapiēdi, ita & primi à mortuis excitant, quē admodū cōtra & peccatores terra & locis inferioribus hūc iudicē ut damnati operiētur, mox & finis resurgēdi oibus fiet, ut pote cū cūctis una sulciatīs. Neque ut in præsentia, cū solus surrexit Christus, & suo loco pmanēt res humanę sic tunc perierit conditione, sed finem omnia assequeuntur.

Regnū duplex in sacris literis Cum tradiderit regnū deo & patri. Duo sunt apud sacras literas regnō: gñā, itē utiq; sit ex cōiunctōe quadā & sanguinis necessitudine, alter ex ipsa res creatōe. Imperat enim deus & gētilibus, & iudæis, & hominibus uel inuitis, iure creatōis; quippe quia eos cōdidit. Imperat autē fidelibus ipsi & sanctis ultro sese illi subijciētibus, cōiunctōis de causa. De hoc uero in perij gñe sic dicitur David. Postula à me, & dabo tibi gētes. Et alibi Iesus: Data est mihi omnis potestas. Eiusmodi itaq; regnū & patri tradit, hoc est, cōplet, & pfectus reddit. Exēpli gratia: Imperator quispiā filio bellū aduersus remotissimas nationes pcurandū demandat. Subactis itaq; gētilibus illis, & bello finito, dicit tūc quidē filius pater, bellum patri tradidisse: hoc est, demadātū sibi a patre negotiū, absoluisse. Dicit itaq; Paulus: Tunc oia finē esse iam nacta & terminata, cum ea suā ditioni subiecerit filius. Christus namque in nobis tūc pfecte imperiū est habiturus, cū non amplius inter nos distidēbitur, nec deo partim, partim de moribus paruimus. Quo fit ut patri Christus, haud fecerit q̄ tyrāno quopiam arreptū imperiū, expeditū & libere tradat.

Psalm. 109 Cum euacauerit oēm principatū, & potestātē, & uirtutē. Hoc est, q̄ deuicerit, & cessare fecerit prauas oēs hic potestates, quā ut in præsentia plurifariā operantur, & iugi sunt actiones sic demū tunc cessant & conuiescent.

Hebr. 1. 10 Oportet autē illū regnare, donec ponat oēs inimicos sub pedibus eius, nouissime autē inimica destruet mors. Quā deū dixerat, q̄ ab se desciuisent pates, inanes & uacuas redditur, sp̄ixu rumque tropheā in uictoriā signū merito q̄ dicere subdubius & hæsitans posset, nullo ei pacto futurū infirmiorē, sed necessario regnatur, hoc regis in stat, & p potētis facitare hūc oia oportere: quousque & hostes subegerit, & mortē demū ipsam subijciat pedibus. Perspicuū præterea ē, uti uel sua opa, mortē sit sub iugū missurus. At q̄ pacto mortis huiusce seruitus apparebit, & hāc ipsam cōstabit fuisse subactā, nisi euomat q̄ olim exceperat corpa. Tūc enim hanc pprie deuictā dicemus fuisse, cū eius exuuiā diripiētur. Haud quāquam igitur, ubi auditu forte pceperis oēm hūc esse Chrm, mortis dominatū, & pātē deniq; sublatū: uerendū erit: pinde ac si extenuatus ille, & rei huiusmodi impotēs, ut id pficere nequeat. Quippe q̄ cūctis imperitādo oia exequet, & bellū ipm ptractabit, quousque inimicos oēs subijciat. Vides quē admodū, donec p̄tula, hic non ut futurū tollat posita sit, sed ea q̄ explicata est causa. Perstat enim eius, inq; imperiū neq; lentescit, aut debilitat, donec oia cōpleat. Rebus uero oibus absolutis, lōge magis nullus erit illius imperij finis. Basilius autē Chrm regnare oportere ita interpretat. Perinde ac si subiectionē operet, ut nos sua ditione cōstituat, ea lege, ut cū illi subijciemur, paruimusque, definat eiusmodi in nos imperiū exercere. Hoc ē, studiū eius omne nobis imperitādi, & actio cōquiescet. Quē admodū enim faber murarius tā diu cōstruit domū q̄ diu ad eius fastigiū puectus ab ope faciēdo desistat, sic filius ipse imperit, hoc ē, suū in nobis exercet hic dominatū, quousque sibi subijciamur.

Psalm. 8 Oia enim subiecit sub pedibus eius. Cū autē dicat oia subiecta sunt ei, sine dubio præter eum, q̄ subiecit ei oia. Quā dixit de filio qd̄ hostes esset inanes & uacuos redditurus, præfixurusque et tropheā & ueritus esset, ne aliud qd̄ inducere principiū, & ingenitus esse filius putaretur. Idcirco oia ad patrē refert, inquit; Eum filio subiecisse inimicos. Cūq; ad gētilēs hōies scriberet, q̄ Iouē crederet Saturnū patrē olim infectatū, eundēq; imperio priuasse; cauēs ne tale aliqd de filio dei suspicāretur: pinde ac si patri in surrexisset, sic inq; Oia filio præter eum subiecit, hoc est præter se patrē. Quippe qui reliqua filio potius subieciat.

Faber murarius. Cū autē subiecta fuerint illi oia, tūc & ipse filius subiecit erit illi, q̄ subiecit sibi oia. Ne qs diceret, & si min⁹ filio subiecit est pater, haud quāquam impedit, qn̄ illo fit potētior filius. Quā q̄stionē in primis Paulus sustulit, inquit: Filiū se patri subiecit. Sic summā filij cū patre concordia p̄ta refacit. Quocirca intelligas uelim, patrē causam esse & originē eiusmodi potētis filio, neq; filiū aliā quandā esse potētā patri obstitentē & obuiā, qd̄ si ultra modū humili sit & abiectioni ditione

tionē usus, nihil mireris. Consequitur enim Paulus cum aliquid est radicatus auulsurus: rem magis ac magis augere. Exēpli gratia: Cū ostēsurus esset fidelē mulierē nullā ex eo iacturā ppeti posse si uero infideli copularet, sic dixit: Vir infidelis p mulierē &c. Nō tñ exprimēs qd̄ sanctior efficitur, sed uerbi quadā excellentia arguēs, nil proflus fidelis fecerit nocere eiusmodi copula potuisse. Nec sec⁹ hoc loco, ac dictū ē, subiectōis hoc noie auellit penit⁹ & eradicat prauā quāuis suspitionē, quā inducere q̄spia auerter, uidelicet q̄ patre sit potētior filius, ut pote q̄ res tātas moliri & pficere ualeat. Nyses uero Gregorius ille, sic sentit. Filiū, s. nostra oia p suis habere, subiectionem in sup nostrā propriā ducere. Hōies uero diffensōibus niti aduersus deū, q̄ quidē hunc negāt fideles, & fidelij pleriq; quia uitijs dedit haud quāquam obtemperat. Cum autē infideles eius notionem habebunt, quem in præsentia diffitentur, nosq; fideles uita cum uirtutibus commurabimus: tunc filius subesse dicetur, quippe qui humanā indutus personam, nostra omnia pro suis duxerit.

Acto. 2 Hoc ē, ut oia à patre dependeat, ne qs forte duos liberos principatus diuisos & discissos ab inuicē suspicet. Si quidē inimici filij pedibus pstrati subieciat. Filij uero nihil à patre distidēt. Quin potius ut filij de cet deo subiectus sit patri, sic fidei oio & patre erit oia in oibus. Nōnulli autē ex his uolūt ne quiritē significari interitū, q̄ deo oia sub sint. Cum enim proflus p̄ctū fuerit sublatū, p̄picuū est, deū esse in oibus omnia: qn̄ etiā cū haud quāquam ultra in istiusmodi uita irritamentis & uitijs ipsis uersabimur, nil penitus deū in his offendentes, sed dei omnes spēm aliquam præferimus, eundemq; colendum unice susceperimus, tunc deus ipse nobis omnia suppeditabit. Quippe qui & cibus nobis, & potus, & amictus, in sup & cogitatio, & motus denique futurus est.

Acto. 2 Alio qui qd̄ faciet, q̄ baptizant pro mortuis: si omnino mortui nō resurgūt, ut qd̄ baptizant pro illis. Mos est Marcionistis hæreticis, cū aliqs apud eos sine baptismo decesserit, eius qui uita functus esset feretro uiuū aliquē submittere hominē. Proinde feretū ipsi adēntes à mortuo seiscitant, utrū ei libeat baptizari, moxq; q̄ latrat uiuus, de loco inferiori rñdens, de uelle inq; asserentēq; demortui loco baptizabāt. Hic itaq; prauē huius cōsuetudinis insimulat, apostolū dicitant eā re inuixisse. Producitq; demētēs illi & uesani id dictū, qd̄ haud quāquam ita se habet, ut ipsi affirmāt. Porro q̄ erāt baptisimū accepturi, integra pnuntiabāt fide symboli, moxq; & illud, credo mortuos resurrexturos. Inq; itaq; Paulus, q̄ futurā credūt mortuorū corporū resurrectionē, sub spēq; eiusmodi sunt baptizati, qd̄ nā sint, cū eis chris sit occurfur⁹ acturi: Quid p̄terea resurrextōis grā p̄flus hōies baptizātur, hoc ē, p resurrectionis expectatōe, si mortui nō resurgūt.

Acto. 2 Ut qd̄ & nos periclitamur oī hora. Si ad resurrectionis argumētū haud quāquam id admittitis, qd̄ plane p̄fiteretur baptismo abluti, uocē saltē excipite, q̄ ipsa re cōprobatur. Nos namq; apostoli uniuersis piculis agitur assiduis. Cur ergo hōi discrimina subiremus, aut cuiusmodi meriti aliterius grā, si nulla certior eēt futura humanorū cadauerū resurrectionis? Qd̄ si ob inanē gloriā & iactantia causam malit q̄ se periculis offerre, semel id, aut amplius his ille optauerit. Vex singulis momētis uelle periclitari, summo iudicio est, nos de resurrectione esse iam certiores.

Acto. 2 Quotidie morior ppter uestrā gloriā frēs, quā habeo in Chro Iesu dño. Cū, inq; ut qd̄ periclitamur, discriminiū exp̄sit magnitudinem, uel pot⁹ assiduas mortes: Vex q̄ pacto diebus singulis mortē obibat apof̄tolus. Quid nī? Animi p̄optitudine, & quia eēt ad mortē subēdam sp̄ paratior, taliq; pateretur, q̄ mortē afferrēt, propter uestrā gloriā, hoc ē, uestri profect⁹ gratia, q̄ ipse glorior. Cedit namq; discipulorū in meliora progressus, ad gloriā p̄ceptorū. Quare postmodū deo cōmissa, sic inq; Quā habeo in Christo Iesu. Cui⁹ uidelicet id oē op⁹, nō meū, p̄ inde ac si dicat. Quē admodū uobis proficiētibus laudē mihi & gloriā uēdico, sic remissor ipse efficio, & aio cōsternatus, cū calamitose adeo uobiscū agatur, ut rōni iam diffidatis.

Acto. 2 Si scdm̄ hominē ad bestias pugnaui Ephesi, qd̄ mihi prodest. Quantū (inq; ad homines Ephesi consedi, bellūq; mihi haud dubie cū bestijs fuit. Quid enim si deus me piculis exemit, qd̄ in quā mihi ex eo potuit utilitatis obuēnisse, si nulla futura eēt resurrectio. Illud aduersus beluas certamē appellat, qd̄ cum Iudæis & Demetrio Argiropo inierat Ephesi. Quid enim à bestijs ipsis distabat? Si mortui, ut isti affirmāt, haud quāquam resurgunt.

Acto. 2 Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur. Si nulla est futura mortuorū resurrectio cōsequēs ē, ut in eo seculo nulla sit bonorū fruitio. Fruamur interea p̄sentis seculi bonis edēdo & p̄potando. Id est, dicitaxat nobis erit lucri. Hoc autē dictū, ab Esāia desumptū est, uulgo illoz de mentiam increpate, qui nullā asserunt resurrectionem.

Acto. 2 Nolite seduci, corrumpit mores bonos, colloquia mala. Ad castigationē diuertit sermo nem, sensimq; hos & leuitatis inculcat & dementia. Hoc enim præterit, cum nolite errare inq; Bonos autē mores qui facile circūueniuntur, appellat. Arguit præterea Corinthios, ad resurrectionem hanc distindam, ab alijs fuisse deceptos.

Acto. 2 Vigilate iusti, & nolite peccare. Ignorantiā enim dei quidā habēt. Haud secus ac temulentis uigilantiā Corinthijs iniungit apostolus. Iuste autē p̄inde ac si uiriliter interpretetur. P̄t enim hōies, ueluti sup prauo aliq̄ facinore & abstinerē, ut grāce habet, & uigilare, & nolite peccare sub-

Paulmos in scribendo Supra. vii

Gregori⁹ Hys senus

Barclonista rum mos uelatus

Paulus sp mo ri paratus

Acto. 2. Esa. 22. Sap. 2

Incredulitas
futuræ resurre-
ctionis ex peccati
licentia

care subiungit. Nā hmoi peccandi licentia uestra hæc de resurrectione oritur incredulitas. Quip-
pe qui malos sibi ipse confici, nullā esse tormētōz formidine, resurrectionē. Dei aut ignoratio-
ne tenent, q nullā resurrectioni adhibēt fidē. Non em norūt dei potētia. Neq; habetis dicit, sed
habent, tam prauum imminuens facinus cum in alios illud rejicit.

Hæ reuerentiā uobis loquor. Cum satis iam eos carpsisset, sic inquisens consolatur. Istiusmodi
uobis locutus sum, nō ut infensus & hostis incesserē cōtumelijs, sed pudore afficerē. Græcæ em
uerecundiā habet, & eius rei ob grām, ut correctos uos tandē & castigatos, & uerecundiā qua-
dam affectos, ad ueritatis notionem traducerem.

Sed dicit aliquis: Quō resurgūt mortui, quali aut corpe ueniēt? Haudquaquā ipsi id affirmatis.
Sed alius quispiā inquit, dicit: Quod eo facit, ut sine aliqua animi passione sua hæc uideat de prom-
pta oratio: pinde ac si alijs minus resurrectione corpa existimantibus, rem ipsam disquirat. Duo
igitur quæ dā in dubitatōem ueniūt, modus, scilicet resurgendi, quo pacto corpus in cineres semel col-
lapsū & resolutū subleuet. Et q corpe, hoc ne in alio spīa. Vtraq; at hæc graui exēplo dissoluit.

Inspiciens tu quā feminas nō uiuificat, nisi prius moriat. Ex re notiore & ab his continue ge-
sta obiecta dissoluit, eo q; & insipientes appellat, utpote qui rem adeo notā ignorent. Tu (inquit)
qui feminas, hoc est, tu qui corruptibiles es, id agis, quid ergo ambigis idipm & deo licere. Non
em uiuificat (inquit) nisi & moriat, uerbis uisus nihil semini propinquioribus, aut accōmodis, sed
corpibus ipsis. Neq; em intulit, haudquaquā, si germinat, nisi & resoluat: sed minime uiuificabit,
inquit, nisi & moriat. Aduerte aut quæ admodū ad id qd cōtra facere uidetur: sermō nē cōuertat.
Corinthijs nanq; illud, ut mortui resurgamus uidebatur absurdus. Paulus uero contrariō asse-
rens ait, eo nos suscitari, quia & morimur, pinde ac si non aliter liceat in uitam reduci, nisi mors
ipsa præcesserit.

Et qui feminas, hoc corpus quā futurū est feminas, sed nudū granū, utputa triticū, aut cæteroz
cuiuspiā. Cum duo dixerit, subdubitari posset, quæ admodū scilicet mortui excitēt, & quo
sint corpe resurrectioni: resurgēdi modū iam soluit, quia per mortē isiat, & in tritici morē. Nūc
aut explicat, quō resurrectioni sunt mortui, & reliquū aperit, qd de ambigebatur. Inquit itaq; q cor-
pus illud idem suscitatur, hoc est, qd eiusdē substantiæ sit, splendidius tñ & compius redditur.
Hæretici uero nō idē illud quā fuerat dicunt suscitari. Id em (inquit) prædicit apostolus, cū
dicit: Non corpus quā futurū est feminas, cum ille haudquaquā sic sentiat. Sed id haud dubie ex-
primit. Nō feminas ipse quale futurū est, fulgentius, s; ornatus, sed nudū & triplici grani potius
similitudinē, e quo spica ipsa pulchrior ita enascitur, ut nequaquā idē sint spica & granū. Neq; em
in spicæ formam illud est fatum, culmo uidelicet & aristis obductum, sed nudum. Neq; pro eo
aliud quippiam profeminatum. Quippe non ex frugum alijs, cocco, sed ex nullo frumēti gra-
no spicam ipsam prodisse constat.

Deus aut dat illi corpus sicut uult. Si deus (inquit) daturus est corpus, quid ipse tam curiosē
inquiris, quali sumus corpore resurrectioni, & resurrectioni diffidis, cū dei potentia audis, & uo-
luntatē? Deus quidē resolutū suscitatur corpus, præstantius tñ pulchritudine, & spiriture deditum.
Quod plane potest uel in feminibus ipsis comprehendere. Siquidē mandato terræ semine, formo-
sius longe surgit, quod pullulat ex eo & procreatur.

Et unicuique seminum propriū corpus. Id profusus hæreticōz obstruit ora, asserentiū, non
idem hoc corpus, sed aliud quoddam esse in resurrectione deniq; suscitandum. Ecce iam audis
propriū esse cuiq; corpus concessum.

Non oīs caro, eadē caro, sed alia hoīm, alia pecorū, alia uolucrū, alia aut pisciū. Ne forte cū
intellexeris granū pari modo omne & passim concrefcere, sic etiā in resurrectione existimes, hono-
re similes fore omnes, de dignitate ostēdere nititur, uel resurgentiū fore discrimē. Quod præue-
niens patefacit, cū dicit: Vnquisq; in suo ordine. Adiecit præterea, nō oīs caro, eadē caro, hoc
est, nequaquā oēs pari honore resurgent. Sed tantū iustoz differunt corpora ab impioz corpo-
ribus: quantū a terrenis hisce, cælestia. Erit præterea & inter iustos ipsos haud paruū graduum
discrimen, quæ admodū in sublequentibus dicitur est. Quin etiā uel inter improbos ipsos di-
stabit plurimū. Inquit em: Quæ admodū caro humana pecorū, & reliquoz brutoz est longe di-
uerfa: sic erit peccantibus & damnatis, uel in ipsis supplicijs magna diuersitas. Quæ aut dicta in
præsentia sunt, peccatoz dicitur expriment differentia. Est nāq; de iustis paulo post dicitur
cum de cælestibus ipsis faciet corporibus mentionem.

Et corpora cælestia, & corpora terrestria. Sed alia quidē cælestiū gloria, alia autē terrestriū. Hoc loco,
quæ admodū diximus, differentia exprimit, qua iusti & reprobi inter se differunt. Iustos
quidē cælestia corpora nūcupans, reprobos uero terrestria. Et alia quidē est iustoz gloria, peccā-
tium alia, quoz haud tñ dicenda est gloria. Neq; em hæc illis cōceditur, sed gloriæ loco uita que-
dam intelligenda, hoc est, aliter longe cum peccatoribus actum iri.

Alia claritas solis, alia claritas lune, & alia claritas stellaz. Stella em a stella differt i claritate. Quæ admodū paulo ante noxiōz & delinquentiū corpoz explicauit differentia, ab ipsis homi-
bus inuitū

Corpus splen-
didius resurre-
cturum.

Iustoz corpa
quanti differant
a corpibz impio-
rum in resurre-
ctione.

bus initium sumens: deinceps pecorū & piscium meminit, quod peccatores ipsi a principio ho-
mines cōditi, mox in irrationabiliū animatiū sunt similitudinē delati, sic & iustoz exponit discrimen,
oēs inquis in claritate sunt, sed alius quidā est solis splendor, & alius lune. Nam & stellæ
inter se differunt fulgore, & claritate. Est em astrorū gloria lux ipsa & splendor. Nōnulli uero cæle-
stia corpa p ipsos angelos accipere. Nec recte arbitror, qd inde liquet, cū solē alibi, & lunā, & stel-
las inducit. Quo fit ut de iustis potius haberi sermo hic uideatur.

Sic & resurrectio mortuorum. Sicut mortuoz uaria est resurrectio, quemadmodū supe-
rioribus exemplis explicatum iam est.

Seminat in corruptōe, surget in incorruptōe. Supius cū de seminibus diceret, uerbis ē usus
corpori proximioribus, sicuti nō uiuificat inquit, nisi ut moriat. Nunc de corpibus differens, uer-
bis utitur feminibus proximis. Semināt (inquis) in corruptōe. Semen aut nūc nō illud dicit, qd
uuluz, sed qd terræ demādari uideat. Quāquidē & ipsa cadauera sepulchro cōdunt: pinde ac si in-
quiat. Deponunt in terrā demortua corpora in corruptōe, hoc est, ut corrumpant. Bene aut sur-
git, dicit, non nascitur, ne terræ id opus esse existimes.

Seminat in ignobilitate: surget in gloria. Quid em mortuo hoīe est ignobilis? Surgit tñ
in incorruptōis gloria, tam & si haud pari honore fruunt oēs.

Seminat in infirmitate, surget in uirtute. Nihil ualet, uel ad quintū diē caro demortua cor-
ruptioni resistere: surgit tñ in incorruptōis potētia. Quāquidē cōprehendi corruptio nulla hæc
possit, tam & si p cōtribus maiori supplicio futura sit incorruptio.

Seminat corpus animale, surget corpus spiritale. Animale corpus ab animalī potētia re-
gitur: in qd & aia ipsa imperiū habet, & gubernationē. Spiritale aut, quod spiritus sancti opera
abūde utit, ab eodē q; & gubernatur. Qui spūs in nobis & si in præsentia opatur: nō tñ adeo, neq;
tam assidue: Quippe q delinquentibus nobis abscedit statim, & auolat. E odēq; pte, aia corpus
ipm moderatur & regit. Tūc aut cū resurgemus, ppetuo idem iustoz: corpibus aderit spūs. Vel
simpliciter spiritale dicit: quia incorruptum perinde ac tenue magis ac leuius, & quale in aerem
deferri possit. Non tñ eiusmodi quale asserit Origenes, aerium, s; & theriū, uel ex aeris ipsius,
uel ætheris substantia cōpactū. Quod si corpe resurgentiū incorruptioni diffidis, respice cæle-
stia illa quæ interea neq; senescūt, neq; labore ullo cōficiūt. Itaq; q creauit nostra hæc corpa
quæ facile corrumpuntur, incorruptibilia reddit.

Est corpus animale. Quod nunc gerimus in præsentī hac uita.

Est & corpus spiritale. Quod sumus in futurū habituri, idem illud existens, qd est in præ-
sentī. Animale uero, hoc est, corruptibile.

Sicut scriptū est, factus ē primus hō Adā in aiam uiuētē, nouissimū Adā in spm uiuificantē. Atqui hoc primū traditū literis fuisse cōstat, postremū uero illud nequaquā. Sed ex rerū ipsaz cō-
frequentia & euentu dignoscitur. Scriptū tñ uel id dicit fuisse, quæ admodū & ppheta de Hierusa-
lem dixit. Vocauerit iustitiaz ciuitas, cum tñ haudquaquā id explicasset. Et euangeliū dñm Ema-
nuel nūcupat, cū ipse minime sic diceretur, sed res ipsa uocē hanc indiderit & nomē. Primū itaq;
Adā hō erat in aiam uiuētē effectus. Hoc est, corpus habebat animæ uiribus gubernatū. No-
uissimus uero qui Christus est, spm uiuificantem. Non em uiuētē dicit, sed uiuificantē. Id ex-
primens, qd & pstantius erat, & longe maius. Dñs nāq; substantialiter habebat spm sanctū sibi
unitū, q & ppriā carnē uiuificabat, & nobis per eum est incorruptionē largitus. Quo fit, ut uitæ
huius corruptibilis, pignora in priore Adā ceperimus, futuræ uero in Christo.

Sed nō prius qd spiritale est, sed qd animale, deinde qd spiritale. Ne q; forte qrat. Cur er-
go corpe hoc animalī, qd deterius est, nūc ipsi potitur, spiritali uero sumus qd fatius est potitu-
ri? Respondet utriusq; principia sic fuisse disposita. Adā primo, postremo Christi. Ita fit, ut in
melius puehatur res nostra. Quin etiā psualum habeas uelim, uel ea quæ nūc in te insunt corru-
ptibilia hæc & peiora, in id qd incorruptū est, & præstantius cōmutatū iri.

Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis. Ne optimū negligent
uiuendi modū, futurū est, ut de uita eos commonefaciat, quæ deo sit placita. Inquit itaq; Adā
fuisse exterra progenitū, & idcirco esse hoc nomē sortitū. Adā em significat terrē, & e pulue-
re plane effictū. Secundus uero hō, dñs, s; e cælo erat. Quoz alterz a deteriore denominat, alterū
illū & scdm a potioribus noiāt. Neq; ppter ea q; hō siue ipsa humanitate assumptio e cælo eēt,
quæ admodū demens ille Apollinarius delirabat, sed q; una sit unius Chri psona. Et hō de cælo eē
ppter unitatē dī, & deus fuisse eandē ob causam crucifixus asseritur.

Qualis terrenus, tales & terreni. Hoc est, pariter & perditū eunt, & interibūt. Vel quia pec-
cati mortē obituri sunt hi, q terrenis rebus inhæserint.

Qualis cælestis, tales & cælestes. Hoc est, sic immortales sunt pmāfuri, & claritate fulgē-
tes. Nā & si secundus Adā mortuus est, mortē tñ ut ipse dissoluere, mortē subiuit. Vel aliter: Ipsi
scilicet diuinā uitā degentes, perinde ac sapientes cælestia, glorificabuntur.

Ipsi sicut portauimus imaginē terreni, portabimus & imaginē cælestis. Hoc loco enodati

Stella a stella
differt.

Animale corp
spiritalē corp.

Origines erg
roz

Gene. z

Esa. 62
Barth. t
Esa. vii.

Primus Adam
Houissimus
Adam

Adam quid

Apollinoris ea
roz

us retegat orationis in comonefaciendo figuram. Imaginem aut terreni praua ipsa facinora dixit. Caelestis aut imaginē optimā actionē. Quē admodū igitur in nequitia uiuimus, tanq̄ terreni filij & terrastris sapiētes, sic rursus in uirtute uicturi sumus, utpote q̄ caelestis imaginē imitando seruabimus. Imago q̄dem terreni, ut illud: quia cinis es, & in cinere reuerteris. Imago autē caelestis mortuorū est resurrectio, & incorruptibilitas ipsa. Ita ut tanq̄ de resurrectione, nō de modo uiuendi dicta hęc fuisse intelligendū sit. Et illud: Portabimus imaginē caelestis, nō cōsulētis esse dictū intelliges, sed rei futuræ iudiciū, hoc est, q̄ caelestē sumus imaginē portaturi.

Hoc aut dico fratres, quia caro & sanguis regnū dei possidere nō possunt. Postq̄ imaginē terreni expressit: perinde ac si eandē interpretetur, sic inquit: Quā caro & sanguis, q̄ imaginem præferunt terreni, hoc est, carnales actiōes, & corporis crassitudinē cōformes, quæ haud quāq̄ poterunt caelestis regni consequi hereditatem.

Neq̄ corruptio in corruptelā possidebit. Hoc est, neq̄ia animi ingenuitatē corrupens, nequit gloriā illā possidere, & bona incorruptibilia. Poteris & hęc oīa, nō ad uitā instructionem referre, sed uti de resurrectione edisserat, capere. Videlicet caro & sanguis, id est, qd̄ ex carne & sanguine hoc corpus concretū, in futuro seculo caelestis imperio nō potiat. Quo in seculo, nec potus erit, nec cibatus, q̄bus omnino tale corpus nutritur. Neq̄ corruptio, hoc est, corruptibile corpus, incorruptibilia uendicabit. Necesse est itaq̄, ut spiritale nostrū hoc corpus, corruptiōis sit expers futurum. Tam & si Basilius hęc ab apostolo dicat eo fuisse prolata, ut Corinthios ad recte uiuendum cohortaretur.

Ecce mysteriū uobis dico. Ad conceptū de resurrectione sermonē, iam redit, polliceturq̄ se illis horribile qddam & arcantū ea de re denuntiaturū. Sic illos, quē admodū plurimū faciat, aperit: quando recondita sint, neq̄ liceat sibi effari, dicitur sit. Omnes q̄dem resurgemus, sed nō oēs immutabimur. (oēs q̄dem nō morimur, oēs autē immutabimur, sic gr̄ae ce.) Non oēs (inq̄) sunt morituri, neq̄ oēs immutabimur. Vel hi, q̄ nō moriuntur, hoc est, qd̄ ad incorruptionē trāserunt. Nequaquā igit cū moriendū sit, uereri debes, qn̄ resurrecturus sis aliq̄. Ecce iam tibi p̄dico plerorūq̄ mortē esse nō obituros, haud tñ id illis ad eam resurrectionē fat ualeat, nisi & immutent: & sic ex hac corporis mortalitate, ad immortalitatē p̄trāseāt. Vt itaq̄ illi cū mortis immunes sint, nihil ex eo capiūt utilitatis. Sic nobis mors ipsa effecerit, illis uero mors est immutatio. Morit nāq̄ in eis corruptio, in incorruptibilitatē deniq̄ cō

In momento, in icū oculi, in nouissima tuba. Hoc est, momentaneo tpe, & bre uoluta, ut admodū, & quāto distringi sup̄ciliū possit, res eiusmodi fiet. Neq̄ solū mirū illud uideri debet qd̄ tabida iam & putrefacta resurrectura caduera sint, quodq̄ singuli, p̄p̄riū sint recepturi corpus. Sed quia tāta sit hoc celeritate futus, ut neq̄at explicari. Nonnulli autē in nouissima tuba, ita intellexerūt. Perinde ac si illud ab Apocalypsi Iohānis Euāgelistæ desumptū sit. E septē nāq̄ tubis, inq̄, priores q̄dem hominibus sine denūtiānt. Nō em̄ oēs una interibūt, sed diuersos q̄sq̄ tpe naturæ necessitati cōcedet. Et hoc qd̄ fiet diuina dispositōe, ut priores, q̄ sunt perempti, exemplo, q̄ reliqui erūt, malefactorū p̄niteat. Nouissima autē tuba & momento, quod est & oculi icū, hos & resurgere facit & immutari.

Canet em̄ tuba, & mortui resurgēt incorrupti. Ne q̄sp̄iā talia fieri posse in oculi icū diffidat, certiora esse q̄ dicit, ex dei potētia arguit, q̄ eiusmōdi faciat. Inquitq̄, tuba canet, & hęc utiq̄ fient. Cui⁹ dicti p̄simile istud est, ipse dixit & facta sunt. Per tubā aut, quæ nulla p̄fecto in futuro iudicio erit, dei nutū & imperiū patefacit, q̄ ad omnes sit peruenturus. Et nos immutabimur. Haud quāq̄ de seipso id asserit Paulus, sed de his qui tūc superstitēs erunt, & in humanis agent.

Oportet em̄ corruptibile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitē. Ne forte audiēs q̄sp̄iā, quia caro & sanguis regnū dei nō hęc reditabūt. Et rursum, quia incorrupti resurgēt mortui, existimet corpa ipsa p̄terea minus resurrectura, qm̄ nūc ex carne & sanguine cōposita sint: sic infert. Resurgent q̄dem corpa hęc, nō tñ quæ in sanguine sint & carne concreta, sed in incorruptionē haud dubie cōmutata. Nota aut hęc dicta in eos proferri, q̄ asserant corpa nō eadē illa esse resurrectura, quæ in hac uita fuere, sed alia quædā. Inquit em̄ apostolus, corruptibile hoc, & mortale hoc, nō aliud quidpiā, sed hoc dūtaxat corpus designat. Quo fit, ut corpus qd̄ id ipm̄ maneat, nō est qd̄ induitur. Mortalitas autē & corruptio tollitur immortalitate & in corruptōe superatē. Differt aut corruptio à mortalitate. Si q̄dem in animata duntaxat cadit mortalitas. Corruptio uero uel in ea quæ aīa carēt. Nobis itaq̄, insunt nōnulla, quæ inanimatis similia sunt. Vt p̄tote capilli & ungues, quod & immortalitatem cum reliquo corpore induent, necesse est.

Cum aut mortale hoc induerit immortalitatē, tunc fiet sermo q̄ scriptus est: Mors absorpta est in uictoria. Quā quæ præter Corinthios essent opinioe, explicauit apostolus: scripturæ testimonio hęc demū confirmat. In uictoria aut, hoc est, in fine uidelicet, ut de uicta mors penitus disperdatur, neq̄ in posterum spes ulla sit reliqua.

Tibi est

Tibi est mors uictoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Perinde ac res ipsa fine prospere, effert spū, & uictoriae carmē decantat, exultansq̄ proclamat, haud secus ac morte ipsa profstrata, hęc ipsam premit & calcat. Cōperies aut aliquod esse inferni & mortis discrimen, uidelicet qd̄ animas infernas cōtineat, mors uero corpora. Nā immortales sunt animæ.

Stimulus aut mortis, peccatū ē. Peccatū nō morte erat ualidius q̄ mors ipsa pro stimulo utebatur. Nā ut scorpius minutū animal, in caudæ stimulo uim habet omnē, sic & mors p̄ delictū poterat plurimū. Tāetsi suis uiribus minime uteret. Potest & præterea aliquid de Iesu significari, in quo cū nullū inuenisset peccatū: in eū moliri nil potuit.

Uirtus uero peccati lex. Lex nāq̄, cū nulla cōstaret ex iustitia: delinquentes nequaquā grauius damnabimus. At postq̄ lex ipsa delictū monstrauit, & quod cauendū esset constituit, condemnauit nos acrius, ut q̄ sciēter deliquimus, & peccato uires adiecit, & fortius reddidit. Non pro sua natura, sed pro nostra ignauia: qui minus recte utamur concessa medela. Quē admodū in epistola ad Romanos diffusū, & multis iam est explicatū. Non igitur ambages de resurrectione o homo, cū uideas peccatū esse sublatū. Quod cū mors ipsa pro armis habuerit, & lex ipsa iā cesset, quod fuerit eius ex fine peccati robur. Perspicuū itaq̄ est, hanc mortē, q̄a armis sit spoliata, nil amplius habere iam uirium.

Deo aut gratias q̄ dedit nobis uictoriā per dñm nostrū Iesum Christū. Dñs Iesu certamen est, hoc ille gessit. Nobis uero collata uictoria est, nulla beneficio: nostrorū uicissitudine, sed p̄ dei patris grām atq̄ clementiā, q̄ nos per filij intensissimā operā, superiores effecit.

Itaq̄ fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundātes in omni opere dñi semp. Cū cōp̄tū apud uos sit, esse omnino resurrectionē futurā, futurāq̄ & bonorū prauorūq̄ retributionē: stabiles uos ipsos prætare. Erant em̄ Corinthij de resurrectione subdubij & nutabūdi. Cūq̄ uitæ melioris esset apud eos neglectus, utpote q̄ se minus resurrecturos sperarent: ubi delantes, inquit, in dei opere estote, hoc est, non solū quæ dei sunt operamini: etia abunde hęc uelini exerceatis. Opus aut dñi, hoc est, quod sit dño gratū, quodq̄ a uobis dominus exigat, uirtutem uidelicet.

Scientes q̄ labor uester non est inanis in dño. Hoc est, sperātes resurrectionē futurā: Et quodcumq̄ fuerit per uos laboris impensum, haud quāq̄ uobis iacturæ erit. Olim nāq̄ a uobis uirtus ipsa negligebat, quia resurrecturos uos minime credebatis, eoq̄ in uacū laborē infumere libebat: Nunc uero pro certo habetis, uestros labores nequaquā fore inanes. In dño aut eo intulit, uel q̄ tunc in dño laboramus, cū superne & cœlitus opē excipimus, qd̄ obuenire ex deo gratis operibus solet. Vel qui haud frustra per eū erit dñi gratia quibus labor impensus, qui & ab eodem sit præmia recepturus.

De collectis aut q̄ sunt in sanctos, sicut ordinaui ecclesiis Galatiæ, ita & uos facite. Absoluto de dogmatibus ipsis sermone, ad uirtutū fastigiū, elemosynā uenit: leuio: & in initio statim hęc ipsam rē faciēs. Leue em̄ singulis uidebat, qd̄ erat multis collatū. Mox illos ad imitationē aliorū ut cōferat, inducit, alieni officij narratiōe. Infert nāq̄ quē admodū & Galatæ fecerūt. Neq̄ cōmonefecit dixit, sed ordinaui. Qd̄ sane maioris ē ptātis, ut intelligas uel regiū decere iperū elemosynā ipartiri: nec quorū pacto eē hęc negligendam.

Per unā sabbati unufquiq̄ uestri apud se reponat, recōdens qd̄ ei bene placuerit. Per unam sabbati, dominicū diē intelligit: hoc est, primā sabbati, uel primū hebdomadæ diē. Cuius diei cōmemoratione, ad elemosynas erogandas hortat: quin & diei eiusdē recordat mysteriū. Prudētē aut inuungit, unūq̄q̄ quodlibet recondere: hoc est, quodcūq̄ destinauerit deus seruare, & qd̄ factū facile sit cuiq̄: cōferenti. Neq̄ em̄ dixit, statim cōferte, ne quē forte cuius tenues essent tunc facultates, pusillū quidpiā tribuere puduisset. Sed recōdat, inq̄, apud seipsum, q̄sq̄ & cumulet, aut cumq̄q̄ deinceps & cumulatam deferat.

Ne cū uenero, tunc collectæ fiant. Ne forte, inquit, cū dispensandi est tempus, tunc colligatis. Cum aut uenero dicit, promptiores ad colligendū hos reddit, quod postea dispenfet, utpote cū in eius conspectu huiusmodi sit futura collatio.

Cum aut præsens fuero, q̄s probaueritis p̄ epistolas, hos mittā p̄ferre grām uestrā in Hierusalē. Recte illud, quos ipsi probaueritis, intulit. Vbiq̄ aliorū offensionē declinās, ne illis forte suspitio obortet, cupere Pauli collectas pecunias egentibus impartitēdas, sibi, non alijs uēdicare. Idcirco quos ipsi idoneos iudicaueritis inquit, hos ego per literas destinabo. Perinde ac si dicat, & ipse his adero, & meaq̄ literarū ratione particeps, & meriti dispensando. Gratiā aut rē ipsam appellauit, hoc est, liberalitatē & munificentiā: ut arguat eos rē grandē facitare, nō animo iniquo, uel ulla coactos necessitate. Hęc quippe dici gratia debet, quæ ultro offeratur. Gratiā p̄terea id beneficij appellauit, quia indignum uideretur, elemosynam dicere, quæ esset in sanctos postea eroganda.

Quod si dignū fuerit, ut ego eam, mecū ibunt. Si tanta, inquit fuerit collectæ pecuniæ magnitudo, ut me disp̄latore indigeat, uel ipse ac lubens iturus sum, quibus dictis ad munificentiā

I 4 hortatur

Actiōes carnales nō hereditant cœlum

Gene. 3.

Os illius.

In icū oculi q̄ modo.

Apoca. 8.

Psal. 72. 14. Per tubā in iudicio quid significatur

Corruptio a mortalitate q̄ mo differat.

Dece. 13

Scorpius animal.

Corinthij de resurrectione, subdubij.

CAP. XVI. Uirtutum fastigium elemosina.

Una sabbati, dice dñicus.

Statia quomō

hortatur Corinthios. Quinetiã cū testes illos habere uelit, quãdmodũ nihil sit ipse ex collecti-
one huiusmodi accepturus, mecum infert commigraturi sunt.

Teniam aut ad uos, cū Macedonia pertransiero. Nã Macedonia pertransibo. Apud uos aut
forfitan manebo, uel etiam hyemabo, ut uos me deducatis, quo cũq; iero. Nolo em̄ uos modo in
transitu uidere. Spero em̄ me aliquãtũlũ tps apud uos fore, si dñs permiserit. Haud quãq; dixi-
t me in Macedonia conferã, ne obiectarent Corinthij Macedonas sibi prælatũri, sed ptransio
inquit Macedonia, hoc est, citatim & pteriens uisurus sum. Apud uos uero cõmoraturus.
Vnde ostendit, quãdmodũ Corinthiosuti propinquiores discipulos & digniores Macedoni-
bus anteponat. Erat em̄ Corinthi fidelium maior cõuentus. Territat p̄te rea delinquentes, cū man-
surg: se apud eos affirmat. A diecit p̄te rea forfitan illud, ob dubiũ rei enẽtũ. Erat em̄ nescius, utrũ
id sibi spũs sancti permisso facere liceret, nec ne, cuius arbitrio ducebatur. Ephesi em̄ cũ esset, cõ-
cessurus inde in Macedonia erat, eãq; celerrime p̄teritur, aditurusq; mox & Corinthios. Mul-
tis itaq; argumẽtis suã in Corinthios aperit beneuolentiã, cū quia nequaq; eos uellet transeundo
reuisere, tum quia se ab eisdem deduci percipiat.

Acto. 20.

Paulus suam
Corinthijs os-
tendit beneu-
lentiam.

Permanebo aut Ephesi usq; ad Pentecosten. Vel id quãdẽ maximũ est amãtis indicium, cū &
q; sit loco, & q; diu mãsurus significet, & protectionis causam patefaciat, cū ita infert.

Ostiu em̄ mihi apertũ est magnũ & euident, & aduersarij multi. Hoc est, cõplures sunt ad
Christi fidẽ hãc cõcessuri, ad q; superior mihi pate accessus: utpote quoz; feruẽtior ad fidẽ ita a-
nimus. Tũc em̄ angimãgis p̄ceptor, & quasi ab docẽdo reprimĩt, cū minime habet attẽtos dis-
cipulos: Spatiofo uero & amplo in loco tũc eius mens diuagat, cū auditores sit nactus æmulatio
ne mutua excitos. Multos aut sibi dixit aduersarios imminere, q; cū diabolus se iã sentiat pote-
state pristina spoliatũ: acriori formidine percitus alios concitat ut aduersentur.

Si aut uenerit Timotheus, uidete ut sine timore sit apud uos. Quĩ par erat, ut Timotheus
suo interuẽtu offenderet q; deliquissent, obiurgaretq; eoz; facinora: certiores hos reddidit, & cõ-
monefacit, ne Timotheo insurgãt, q; apud se sapiẽtes haberent & diuites. Neq; eo qd̄ futuz; eẽt
ut p̄ timore ille succuberet, sed q; Corinthijs ex eo obũctura eẽt calamitas. Timotheus sigdẽ ad-
modũ erat ad pericula subeũda paratus & p̄optus. Recte aut apud uos dicit, p̄te ac si inquit,
Nequaq; agẽtib; ullis exigẽrẽ, sed a uobis depõco, ut tutior ille apud uos maneat.

Timotheus
proprius ad pe-
ricula subeũda.

Opus em̄ dñi operãt, sicut & ego. Ne quis ergo illũ spernat. Hoc est, haud secus atq; ipse
p̄re dicaturus est ille, & alios instructurus ad fidẽ, qd̄ sane cedit Timothei in laudẽ. Cum
itaq; istiusmodi sit, nemo hũc paruiderit uel im. Erat nãq; is nõ grandis natu, sed iunior, & so-
lus ad eã rem tam arduam destinatus. Quippe cui elati & superbientis populi fuerat cura pmissã
Vnde nec poterat mirũ uideri, si ab his paruifieret.

Deducite aut illũ in pace, ut ueniat ad me. Expecto em̄ illũ cū fratrib; . Quo potius, inq;,
honore hũc p̄fẽq;mini, qd̄ certe, cū deducite, inq; p̄redidit. In pace aut, hoc em̄ in tuto sine ulla for-
midie, altercatõẽ quis & cõtẽtõẽ sublata, & obediẽtia p̄stita. Expecto aut illũ, ad territãdos hos
dixit: p̄te ac si cũcũta quãdmodũ gesta sint, in eius adũctũ sibi sit Timotheus renũtiatur. Eo
q; ne illi molestos se p̄beant, cõmonefacit. Simul etiã ut reuerentia eũ efficiãt digniorẽ: utpote,
quia adeo sibi sit necessarius, ut eum duxerit expectandum.

Apollo Timo-
thei frater.

De Apollo aut fratre, uobis notũ facio, qm̄ multũ rogauĩ eũ ut ueniret ad uos cū fratrib; , &
utiq; nõ fuit uolũtas eius, ut nũc ueniret. Erat Apollo Timotheo ætate p̄uocẽtior, & uir sa-
tis facundus. Ne itaq; quererent Corinthij nõ hunc potius ad se fuisse trãsmissum, sed eũ qui iu-
nior esset, sic inquit: Multũ rogauĩ eũ, & cohortatus sum ad uos se conferret. Neq; hunc dicit sibi
iã obũctũ, quin ut culpa libez; reddat, utiq; nõ fuit uolũtas eius, subiecit: hoc est, deo nõ libuit
Et ne p̄te rea exculationes has esse & cõmentã quãdã affirmet, hãc subdit.

Teniet autem cum ei uacuum fuerit. Et Apollo simul excusat, & Corinthios hunc uisere
cupientes, eiusdem spe futurã p̄sentiaẽ consolatur.

Vigilate. Rursum eos in epistolaẽ calce cõmonefacit, ostendens minus esse dũtaxat p̄re ce-
ptoribus confidendũ: quin & in seipsis spem fore habendã. Vigilate, inquit, hoc est, ne seduca-
mini. Quod eo intulit, ut somnolentiã illos arguat.

State in fide. Hoc est, nõ in exteriori uestra hac sapiẽtia confidatis, in qua nemo gradu p̄t
cõsistere firmiori: Quin etiã state eo adiecit, ut illos ostendat esse infatibiles & in fide labantes.

Uiriliter agite, & cõfortamini. Id quidẽ eorum gratia dixit, qui cũ molliores essent & ef-
fẽminatĩ, infidijs aduersum hos niterentur.

Omnia uestra in charitate fiant. Hãc in eos intendit, q; factionibus & dissidijs ecclesiã ip-
sam discerperent. Siue, inquit, instruit quispiam, siue instruitur, siue obiurgat, in charitate hãc
pagat uelim. Itã fiet, ut neq; elatio, nec tumor aĩ subleq;ẽ, media charitate, neq; ulla oriat dissẽsio.

Obsecro autem uos fratres. Videlicet ut uos istiusmodi p̄beatis.

Notis domũ Stephanã & Fortunatũ, quoniã sunt primitiaẽ Achaiaẽ. Vos, inq; , rei huius-
modi estis nõ nescij, ita ut nequaq; ea instructiõẽ indigeatis. Hos aut Achaiaẽ appellat primitias, uel
quia

quia priores illi in ea regione crederant: uel quia optimã ducerent uitã. Debẽt nãq; primitiaẽ
de reliqua summa, potiorẽ partẽ desumere. Achaiaẽ uero Grãciam uocat.

Et in ministeriũ sanctor; ordinauerũt seipsos. Vt fideles uidelicet egenos excipiant, eis-
demq; ut ministrarent & opẽ ferant: seipsos cõstituerunt, nõ inuiti & coacti, sed ultro id agunt.
Et uos subditi stitis eiusmodi, & omni cooperãti & laboranti. Hoc est, ut uos ceteris
una auxilio stitis fidelibus hisce: uel iuuãdo pecunijs, uel corporis necessaria subministrando. Ne
q; simpliciter ferte his opẽ dixit, sed ut intentionẽ quãdã exprimeret obsequẽtiam, subditi estote
subintulit. Et ne Stephanũ dũtaxat illi gratificari appareat, adiecit. Et laborãti cuiq;. At qua i res?
In sanctor; nimis ministerio. Sũt em̄ istiusmodi oēs honore dignissimi. Sic nãq; & labores leui-
ter tulerint cũ se & sanctor; grã suscepisse hos uideant: & alios habeãt ad id munus focios.

Achaia græcia

Gaudeo aut de p̄sentia Stephanã & Fortunatũ & Achaici, qm̄ id quãd uobis deerat, ipsi supple-
uerũt. Hi quippe erãt q; ad apostolum Corinthioz; dissensionẽ & errata protulerãt. Et qm̄
nõ immerito forsan, eã ob causãm Corinthij efferatius in hos se gerẽbãt: cõmẽdat eõsdẽ, inquit,
ad me tã longo itinere transmisi sunt.

Refecerũt em̄ meũ spiritũ ac uestrũ. Ostendit quãdmodũ sui animi recreatio ex illis pro-
dierit, quos ad se transmiserunt. Perinde ac si inquit, Me per hos recreato, mea est uobis quies
in lucrũ futura. Nil itaq; uelim uel ingrãtũ his, uel quod inuocandũ sit, inferatis.

Cognoscite ergo quãz eiusmodi sunt. Hoc em̄, in honore eos habetote.

Salutant uos omnes ecclesiã Afrã. Conectit, ut facere semper consueuit, per impartitã
salutem, Christi membra.

Salutant uos in dño multũ Aquila & Priscilla, cũ domestica sua ecclesiã, apud quos & hospiti-
tor. Apud hos nãq; morabat apostolus. Erat em̄ ipse quãdmodũ illi: cenofactoriaẽ artis pe-
ritus. Attẽde aut hoc: uirtutẽ qui ex propria domo ecclesiãm: hoc est, fidelium cõuẽtiã effecerat.

Paulus artis
cenofactoriaẽ
peritus.

Salutat uos oēs fratres. Salutate inuicẽ in osculo sancto. In osculo sancto adiecit, propter
uarias Corinthioz; dissensionẽs. Cõmonefecerat em̄ eos plerunq;: ut unũ sentirent oēs. Osculo
autẽm sancto dicit, quod dolo careat, ne fictum sit.

Salutatio mea manu Pauli. Salutẽ em̄ hanc propria manu conscripsit. Vt ostendat pluri-
mĩse hanc epistolã facere. Tum eos, ad quos illãm perscriberet.

Si quis nõ amat dñm nr̄m Iesum Chr̄m, sit anathema. Hoc unico dicto oēs p̄terrefacit, ad-
ulteros, scilicet subdolos, & q; idolothytis uescerent, quive resurrexerũt diffiderẽt: & oēs deniq;
q; p̄ter eius doctrinã & traditiões ducerent uitã. Hi nãq; uniuersi haud quãq; dñm colunt.

Maranatha
uox Syra.

Maranatha. Hoc est, dñs uenit. Quod eo intulit, ut & incarnatiõis mysteriũ cõfirmaret, al-
fereretq; p̄ ipsum & resurrectionẽ. Vel ut illos pudore afficiat, p̄te ac si dicat, Cũcũta nõ minus
uestri causa tolerauit, uos uero illũ odio habetis. Quippe q; partim noia uobis ab hoibus cõficien-
tis: partim prauis incũbitis facinoribus. At qui eo hoc loco Grãca haud quãq; usus est lingua,
sed Hebrãea, uel Syra potius, q; ad Corinthios sermonẽ haberet, q; exteriorẽ hãc & humanã sa-
perent sapientiã, & Grãca linguã ornatũ gloriã ducerẽt, arguẽs eoz; se linguã nil indigere, sed
uulgatã quãdã humili, & abiecta potius gloriari, adeo ut uel barbara dictiõẽ sit usus.

Gratia dñi nostri Iesu Christi uobiscũ. P̄receptoris officiũ est, nõ solũ cõmonefacere, quin
& bene precari confirmareq; auditores: cũ doctrinã tũ & celestis cũ p̄te catione p̄radidit. Et q-
niam ipse loci distantia aberat longius, perinde ac si dextera ipsa corporis, salutandi gratia por-
rectã, animi manibus eos complectitur, inquit.

Quicũm p̄re-
ceptoris quod.

Charitas mea uobiscũ in Christo Iesu Amẽ. Hoc est, oibus uobis p̄sto sum ipse, & adsum
uel absens. Neq; em̄ si loco uideor a uobis distare, animo procul sum his. Itaq; patefecit q; ad eos
scripsisset, & acrimoniã quãdã p̄ferrent, nequaq; ab odio uel ira prodire, sed a charitate & cura
quã de his gesserit. Et ne assentãdi grã intulisse hãc uideat, in Chrõ Iesu subiecit: hoc est, Nihil
mea hãc charitas in se uel humani habet uel carnis: sed spiritalis est tota. Precemur itaq;, ut mu-
tuo amore detẽti, in nobisipsis mundanã beneuolentiã, q; deo infensa est, & odiosum nil p̄re fe-
ramus. Sic em̄ iocundissimis dei dignabimur habitaculis in Christo Iesu, qui uos tanto est pro-
secutus amore, Cui gloria in secula seculorum, Amen.

Missa fuit ÷ Philippis, per Stephanã & Fortunatã,
& Achaicũ, & Timotheũ.

ARGUMENTVM SECVNDÆ AD
Corinthios Epistolã.

Post actã a Corinthijs p̄nitentiã, consolatoriam eis scribit epistolã Apostolus, a Troã-
de per Titũ: Et collaudãs eos, hortat ad meliorã, cõtristatos quidẽ eos, sed emẽdatos ostẽdẽs.
In se cũ

IN SECUNDAM AD CORINTHIOS EPISTOLAM, THEOPHYLACTI PROLOGVS.

Paulus in hac epistola moram suam purgat.

Secundū idcirco beatus Paulus ad Corinthios scribit epistolā, quia cū in priori ad eos se profectus pollicitus esset, idq; demū neglexerit, utpote quē spūs sanctus necessarius magis in rebus exercuisset, & alia plerq; quae eū urgerent, exorta incubissent: oportuit ut longioris suae profectiois tarditate purgaret. Cuius purgandae gratia, hanc scripsit epistolam, excusans, & qua id ratione sit factū, cōmemorans. Simul etiā hi cū ex superiori epistola profectis, & admittendi erant & laudandi. Proinde quos & delinquentes iā obiurgasset, & correptos deniq; & in uia redeuntes extollere laudibus oportebat. Et ideo nihil eis ex huiusmodi epistola uel ad contemptū ingeritur, uel contumeliā. Nisi forte in calce per pauca, & ea quidē eorū gratia, qui ex Iudaeis fideles effecti adeo insolescerent, ut Paulum haud secus ac literarū & nullius momenti uirum acriter inculerent.

CAP. I. Paulus Timotheum nunc filium, nunc adiutorem, nunc fratrem uocat.

PAulus Apostolus Christi Iesu per uoluntatē dei, & Timotheus frater. In priorē epistola, cū ad Corinthios Timotheū misisset, excepisset ipse ex Corinthio ad se redeuntē, merito eū sibi coniūgit. Dederat nāq; ille apud Corinthios propriae uirtutis experimēta. Quo circa eundē clariā factū, & plurimis nō ignotū, quippe q; Corinthijs cū exhortādo tū pceptoris mandatis ad eos perlatis, magnū in modū profuerat, locū sibi in epistola hac cōscribēda cōstituit. Aduerte autē quē ad modū & filiū hūc nōnunq; appellat, cū inq; Tanq; p̄ri mihi filius seruiuit. Nōnunq; uero cooperatore, ut illud Opus em̄ operat, ut ego. Nūc uero fratris noie & ueneratione quadā dignatur. Ecclesiae dei q̄ est Corinthi. Rursum hos dei ecclesiam remissius nūcupat: qui em̄ ab ea fuerint auulsi, haud qua; hoc ecclesiae nomine dignandi sunt.

Philip. 2. i. 2. Cor. 16. i. 2. Thess. 3.

Cum oibus sanctis qui sunt in uniuersa Achaia. Ita hanc infert, perinde ac si per epistolam hanc, reliquos Graeciae uocet, gentēq; eam uniuersam ad concordiam cogitat: quae etiā quia cōmuniter facile mouebantur, & medelā cōmunem affert. Quod ita facit, cū ad Galatas scribit, aut Hebraeos. Sanctos autē cū dicit, arguit plane immundū aliquem & impurum, nequa; esse huiusmodi appellatione dignum.

Roma. 1. i. 2. Cor. 16.

Gratia uobis & pax a deo patre nostro & dño Iesu Christo. Conuetū in praesentia praesentia tionem facit (ut dicitur alibi est) gratiamq; his cōprecat & pacem. Benedictus deus & p̄ dñi nr̄i Iesu Christi. Promiserat in priorē epistola ad Corinthios se profectus, qua profectio dilata, suspicabat illos id egre ferre, tanq; alios sibi p̄ulerit, ut ad eos mallet potius, q̄ ad se cōmigrare. Volēs itaq; Paulus excusare id morae, insuper & patefacere sese molestijs plurimis, q̄ sibi incubuissent, fuisse detentū, ingeniose admodū sui purgationē p̄tendit. Gratias inquit, ago deo, q̄ me scilicet exemit piculis, & ita ut gr̄as agēdo ostēdat, magna quidam q̄ se inter cepissent, fuisse discrimina. Quibus liberatus tadē gr̄as agat. Pater dñi nr̄i Iesu Chr̄i, eo dicit. Quia secundū humanitatē Christi, est deus. Secundū uero diuinitatem, est pater.

Dauid cantus post adpreā uis crociam.

Pater misericordiae, & deus totius cōsolationis. Hoc est, q̄ tantopere nostri cōmiseret, ut ab ipsis foribus mortis retraxerit: dignatusq; sit in afflictionibus cunctis & pressuris nos cōsolari. Est autē sanctis cōsuetudo, ut cū bñficijs afficiunt, deū uo nominent, & gr̄as agant. Quē ad modū Dauid cū uictoria esset bellādo potitus, sic inquit. Diligā te dñe fortitudo mea, & dñs defensor meus. Cū uero cogitationū nebula, & mentis obtenebratione uel tristitia liberat, dñs sit il luminatio mea proclamat. Sic itaq; nunc & Paulus misericordiae patrē, & cōsolatiōis deum; ex his quae sibi met contigissent: appellat. Attende autē incredibilē pene hominis humilitatem; qui cū praedicando, tentatione quauis & pressuris urgētib; eximeretur: nequa; pro suis se meritis esse affirmet, sed dei misericordia, tot malis solutum.

Psalm. xvij. Psalm. 26.

Qui nos cōsolat in omni tribulatione nra. Haud qua; dixit, q̄ nos premi aut angipmittit: sed cū urgemur & premimur, nos cōsolat. Sinit nāq; nos ille urgeri & diuexari q̄ plurimis, ut per tolerantia affequamur mercedē: quos itē & cōsolat & fortiores reddit, cū succubuisse p̄spexerit semperq; in hoc cōsolandi officio perseuerat. Propterea Paulus nequa; illud qd̄ semel nos cōsolatus est, inuit, sed qui cōsolat adiecit: ut perpetuitatē cōsolationis ostendat. Neq; in hac locum aut illa pressura: sed in omni tribulatione, quae cunq; sit illa.

Apostolorum & praedicatorum officium.

Ut possimus & ipsi cōsolari eos, q̄ in omni pressura sunt, p̄ exhortationē, q̄ exhortamur & ipsi a deo. Nō eo, inq; qd̄ digni ipsi cōsolatiōe hac sumus, solat deus: sed ut ceteros pro huiusmodi cōsolatiōis exēplo, qd̄ in nos editū est, & reliquos q̄ urgeri uarijs morbis solēt, cōsolari possimus. Ut uos itaq; qn̄quidē & me cōspicitis, inquit, eiuſmodi cōsolatiōe affectū, nequa; uelim aō cōcidatis, cū in angustijs fueritis, & pressuris immerſi. Quae uer, & apostolorū officii patefacit, qui ad aliorum subleuandos angores sint constituti. Non ut commentitij solent & falsi apostoli, q̄ dātes delictijs operā & domi q̄ scētes, negligūt eos q̄ cōsolandi forent & subleuandi.

Quonia

Quonia sicut abundat passiones Christi in nobis: ita & per Christū abundat cōsolatio nra. Quo recidis, inquit, o auditor, passiones cū audis & cruciatus: Quanto em̄ magis affluerint: tāto abundantior erit & cōsolatio. Nec simpliciter passiones expressit, sed Christi: ut ex his & Corinthios cōsole. Christi quippe sunt huiusmodi passiones, quas nos toleramus: quo fit, ut in his ferēdis Christi simus effecti participes. Debet ergo magnū in modū uel illud tibi cōsolationi esse, quod Christi subieris passiones: quin potius nec eas solū, sed longe his acriores. Abidat em̄, inq; Christi in nos passiones: hoc est, longe plura ipsi debemus q̄ Chr̄us perpeſsus sit, pati. Ceterū sentiens quātā illud sit magnitudinis, quod protulisset: rursum dicta haec cōprimit, hoc pacto inquit. Ita & per ipsum abundat cōsolatio uestra. Id em̄ omne Christo adscribit. Neq; parem pressuris cōsolationem asserit fore, sed longe abundantiorē.

Passiones huiusmodi secuti.

Sive autē tribulamur pro uestra exhortatione & salute. Propterea, inq; minus uobis molestae ferēdae sunt meae pressurae: qui uos cōsolandi gratia, proq; uestra salute sic premimur. Licet nāq; & nobis reiecta euangelij praedicatione uitā in tuto ducere: nunc uero praedicātes, ut ex his bonis quae ex eiuſmodi proficiuntur praerogatio, omnino uobis pariamus salutē, in has pressuras incidimus. Ergo & si uestra salutis gratia haec mala perpetimur, nihil oportet nos malis affici, & uos perturbari.

Sive cōsolamur pro uestra cōsolatione, sive exhortamur pro uestra exhortatiōe: q̄ operatō tolerātia eandē passionū, quas & nos patimur. Parat autē, inq; haec salus, nō solū uestra ex tolerātia, sed mea: hoc est, nō modo mea est opera, sed uestra etiā parta haec salus. Nam quē ad modum praedicans ipse pressuris afficit, sic & uos, qui meū excipitis de Christo praerogatio, si dē estis passionibus, quibus & ipse afficit. Plurimū uero inesse Corinthijs uirtutis testatur, quando quidem uel uarijs modis diuexati, Paulū admitterent praedicantem.

Ut spes nra sita firmata pro uobis. Hoc ē, haud dubie ipsi cōfidimus nihil uos ex pressuris hūc incidētib; inuitari: neq; turbationis quidpiā ex his pressuris, quibus nos affici conficamini.

Sive cōsolamur pro uestra cōsolatiōe & salute. Cū dixerit superius. Sive autē ipsi tribulamur ne graue aliqd̄ diceret & molestū his uideat, sic infert. Et nra salutis gr̄a cōsolamur: hoc est, nra cōsolatio haec, in nostri animi subleuationē cedit. Nā si pariter & ipsi respirabimus: satis arbitror ad uos cōsolādos id ualitur. Quippe q̄ mihi sitis eiuſmodi cōsolatiōis participes.

Scientes quā sita loci passionū estis, sic eritis & cōsolatiōis. Quē ad modū em̄, cū ipsi nos afficitamur haud qua; moleste uos ferre angiq; haud secus, atq; ipsimet pater em̄: sic sane cōpertū habeo, nō itra uos cōsolationē, pro uestra ducere. Vt aliter. Sicut em̄ meū estis in hac uita mala perpeſsus: sic in futura, bonis meū una sempiternis afficiemini.

Non em̄ uolumus ignorare uos fr̄es de tribulatione uestra, q̄ facta est in Asia, quā supra modū grauati sumus, supra uirtutē, ita ut taderet nos etiā uiuere. Cū cōfusse fecisset de ingētib; sibi molestijs mentionē, nūc quales haec fuerint enuntiat: unde suū erga Corinthios patefacit amorē. Est em̄ bene uolentia signū, adinuicē q̄ nobis obtigerint denudare. Simul etiā excusationem de eius profectiois mora cōtexit. Inquit em̄, in Asia fuisse se grauius diuexatū. Qua de re in priorē epistola sic dixerat. Porta mihi patuit magna, & aduersarij multi: qd̄ etiā significare uidet hoc loco, cū supra modū, inquit, atq; supra uirtutē. Tacti aliter se habeat sensus. Quod autē super his sentit apostolus, tale est. Erat quidem supra modū tribulatio, hoc est, ingens haec erat. Cuius de magnitudine cū iā satis constaret, quippe ut quam cōstans uir aliquis & robuste & uiriliter ferret, exigebat, sic infert. Nō solū erat illa acerrima tribulatio, sed talis etiā, ut meas excederet uires: hoc est maxima & intolerabilis, & uehēmē adeo, ut & taderet nos uite: hoc est, ut nulla nobis esset de uita spes reliqua, nec nobis uiuendū de cetero putaremus. Cuiusmodi tribulationes & pressuras portas inferi Dauid appellat, & dolores q̄ mortē pariant, uel mortis umbram.

i. Cor. xv.

Sed ipsi in nobis met ipsis respōsum mortis habuim. Iudiciū scilicet sniam & dānationē, Rñm uero dicit, qd̄ res ipse uocē pene edētes reddiderat, p̄inde ac si inq; Eo usq; mortis expectatio ista processit, & adeo est aīo meo iā obfirmata, ut eā haud dubie operiemur.

Pressuras Dauid uocat portas inferi.

Ut non simus fidentes in nobis, sed in deo. Eo haec, inquit, permisa sunt, ut discamus nihil esse in nobis habendū fiduciae: sed deo duntaxat apprimē confidendū. Quod quidē haud qua; Paulus infert, ut ipsum se instruat. Quis enim id acrius q̄ ipse callebat, spem nobis omnem esse in deo sitam, ab eoq; omnia nostra pendere, sed ut alios haec de se commemorādo inuitat, simul etiam ut studeat humilitati.

Psalm. 127. 22. xliij. lxxxvij.

Qui suscitatur mortuos, q̄ de tantis periculis nos eripuit & eruit. Rursum Corinthios de resurrectionis ratione habēda cōmonefacit. Qua de in superiori epistola tā multa diseruit, eam uel p̄sentibus rebus cōfirmans, eoq; & illud adiecit: qui ex tanta nos morte exemit. Neq; enim discrimine dixit, sed morte. Nā cū esset resurrectio ipsa, futū; aliquid, & multis incertis: ostēdit quē ad modū in dies singulos a mortuis excitari cōtingat. Nam cū hominē ab ipsis inferi forib; retraxerit deus, nil aliud q̄ resurrectionē ipsam praetendit. Vnde & usurpare in eiuſmodi re id dictum solemus: a mortuis uidemus hunc illum uel excitatum.

i. Cor. xv. Sermo vulgari.

In qua

In qua speram, qm̄ & adhuc eripiet. J Hinc p̄noscere licet nostrā hāc uitā affiduis uersari piculis optere. Deū uero cū afferit futuz tentationū liberatōrē, dēfissimas procellas denuntiat.

H diuinitibus & uobis in oratiōe pro nobis. J Quū illud, minus uidelicet eē nosmetipsis con fidendū, in cōem fortasse Corinthioꝝ cedere uidebat calūniā: cū eoz nonnullos momordisset apostolus, dicit id acrius uisum mitigat, & illoꝝ aios lenit, cū eoz afferit p̄ces, uel maxī sibi ad iumēto futuras. Licet p̄terea ex his ad hūilitatē nos istrui, qñ quidē & Paulus dicat Corinthioꝝ uē uotis & p̄cibus idigere. Nec min⁹ & oratiōis ipsius p̄t & uirtus p̄dīci. Plurimū nāq; hāc ualet si rite de ceterq; ab ecclesia promat. Quid nī: Quā & Paulus ipse sibi necessariā fore existimarit.

Ut ex multaz p̄sonis faciez, eius q̄ in nobis est donatiōis, p̄ multos grā agant pro nobis. J Eripuit nos (inqt) à periculis deus, erepturusq; est, pro me uobis p̄cantibus: ut qd in nobis est do nationis, hoc est, q̄ in me collata est grā p̄ multos, hoc est, p̄ uos plurimi estis pro me orantes, ex multaz p̄sonis faciez grā habeant, hoc est, à uobis. Nā salutē q̄ mihi uestris p̄cibus iā parata est uniuersis uobis largitus est deus, ut multi sibi mei ob grām grates dicāt. Erit p̄terea uobis in fuescendū nō solū precari pro inuicē, sed gratias agere. Aduerte aut, quēadmodū dei clementia saluū dixerit fuisse se redditi, moxq; & hoz p̄cibus acceptā salutē ascribat: Oportet nanque post diuinā misericordiā, & ipsi ut salui simus, pro nostra uirili op̄is aliquid conferamus. Ex his itaq; Paulus, neq; officioꝝ summā Corinthijs tribuit, ne superbiēdi his causam p̄beat: neque prorsus ab hoc officij genere alienos efficit, ne pigriores reddat & torpidos. Liberabit em̄, inquit, me deus, uobis orando iuuatibus, hoc est, conferentibus uobis pro uestris uiribus uota.

Nā gloria nra hāc est, testimoniū cōscientiā nra. J Vel hoc, inq̄t, ad me cōsolandū occa sionē attulerit, conscientia: scilicet nra testimoniū, q̄ nobis plane testificat, nullis nos aut prauis teneri, aut urgeri facinoribus: sed uirtute ipsa dūtaxat niti, & salute quā iā ipsi multis peperimus. Prior itaq; cōsolatio ex deo est inquit, hāc uero ex mea cōscientiā puritate: ideoq; & gloriam appellat, plurimū p̄ se ferens fidutiā, ob conscientiam cuiusuis labis exortem.

Quod in simplicitate cordis, & synceritate dei. J Cuius, inq̄t, rei testimonia nobis est cōsci entia: Et cur gloriamur? Nēpe q̄a in simplicitate cordis, hoc est mente nō impoba. Et syncerita te, id est, animo puriore, & quouis idolo uel fraude uacuo, qui nihil habeat in se adumbratum, si ctum ue, & talis existat, ut deo & gratus sit & acceptior. Hāc autem apostoloꝝ quorundā gra tia inuitit, qui fallaces essent inter eos, & dolo pleni.

Et nō in sapientia carnali. J Hoc est, nō in eloquentiā uī, & sophismatū perplexionibus. Id nanq; carnalis p̄tendit sapientia: cuius gratia cū Corinthij insolerecent, hanc ipse negat sapi entiam esse, respuitq; & longe propulsat.

Sed in gratia dei conuersati sumus in hoc mūdo. J Hoc est, in ea q̄ a deo nobis dono data ē sapientia, uersati in mundo sumus. Signis insup & prodigijs, q̄ diuina gratia subministrabat. Id nāq; nos maxime cōsolat, cū nobis ipsius cōscij sumus, quicq; d agimus, nō hūana potētia, sed diui na id agere. Neq; Corinthi solū, sed in orbe terraz uniuerso eadē hāc facitāre.

Abundantius aut apud uos. J Cur illud: Quia & signa ediderat, & gratis apud hos euange liū p̄dicasset. Aduerte aut quēadmodū, quod sua est uirtute effectū, gratiā diuinā adenseat. Non em̄ alia scribimus uobis, q̄ q̄ legistis & cognouistis. J Quū magna quā dā polliceri de se ac dicere uidebat, ne quis obijceret, uerboꝝ id p̄ferre iactantiā, sic infert. Ea scribimus ipsi ad uos, quā his in literis uos ipsi p̄ legistis: & quoz ante hac noticiam habuistis. Nec illud, quia nuper uobis hūc ex literis cognitus sum, aduersatur.

Spero aut q̄ uisq; in sinē cognoscetis, sicut & cognouistis nose ex parte. J Rē oēm deo p̄mit tit. Ait nāq; Spero, hoc ē, in deo spes ois sita ē mea, nec dubito talē me uos cognitur os, q̄lē & e pistolā p̄ferūt, & spōdet mea antea cta hęc uita. Ex parte autē me cognouistis, hoc est, in partem me expertiam estis, & fecistis mei periculum signa nonnulla bene uiuendi p̄ferentis. Quod sane inquiens, humilitatem expressit.

Qui gloria uestra sumus, sicut & uos nra in die dñi nri Iesu Chrī. J Quid em̄ uos ex ea estis cognitione adepti? Nēpe q̄a gloria uestra sum ego: hoc est, q̄ talis sum ipse, ut causam uobis p̄ buerim de me gloriandi, q̄ talē sitis p̄ceptorē sortiti: q̄ nihil humanū edoceat, nihil qd̄ uel falso agi, uel dolo queat. Mox ne supius uideat aliqd̄ dese iactitasse, cōem facit hāc gloriā, dicens. Et uos gloria nra eritis. Nā & tales me fuisse discipulos nactū, glorię duxerim, q̄ nihil sint à pristino statu imutati, neq; à falsis apostolis seduci se patiunt. At qñ dabit nobis is gloriā di loc⁹? Certe & si hoc tpe nobis gloriari liceret, p̄cipue tñ in dñi Iesu die, hoc ē, iudicij tpe. In p̄sēntia nanq; p̄ multi, ubi cōtumelias & ludibria q̄ toleramus aduerterint, criminabunt nos forsitā, & calūnias ingerēt. Tūc uero uniuersis parētib⁹ uidebor, & ipse haud quāq; talis, q̄lē nō ueri apostoli calū niant. Quinetiā estis mihi ad gloriā cōcessuri, q̄a uos instruēdo ad fidē p̄duxī, & saluos feci.

Et hac cōfidentia uolui prius uenire ad uos. J Qua cōfidentia: Ea nēpe qua cōfītat me ipm̄ mihi nullius esse cōfīciū mali, neq; ullo inundante huius sapientiā cōmercio uti, sed in die dūtaxat gratia uersari, qd̄ equidē gloriā uobis ac laudi futuz: eē cōfido, uosq; p̄ ceteris hoz oim malum

Orandum pro unicum.

Nota.

Paulus ex con scientia purita se gloriatur.

Sophismatū perplexiones, & eloquentiā fallas.

Gloriari lice bit bonis in die iudicij.

malim testes habere. Cuius testimonij habendi gratia, erat animus ad uos commigrare. Ut secundam gratiam haberetis. J Hoc est, duplicem iocunditatem, ex epistola alteram, al teram ex mea p̄sēntia.

Et p̄ uos trāsire in Macedonia. J Quinetiā in supiori eplā illud p̄fatus ē, ueniā ad uos cū Ma cedoniā p̄rafero. Nūc uero inq̄t, uolui prius ad uos uenire. Videt ergo sibi ipsi cōtraria protu lisse, qd̄ tñ haud ita se habet. Neq; em̄ scripsi p̄ uos, inq̄t, me in Macedonia cōcessuri, sed ueni uolui. Itaq; & si haudquaḡ hoc pacto scripserim, alioq; maturabā accessum, & aio inerat priusq; Macedonia ipsam cōspicerē, uos statim adire. Et tātopere absum a quīs negligentia, qn ad uos iter accelerē, q̄ meis uos ueli pollicitatiōib⁹ fraudari, ut uel p̄missa hęc mea p̄uenisse maluerim.

Et itez, à Macedonia uenientē ad uos, & a uobis deduci in Iudā. J In priore epistola tpe nullo p̄finito ut uos me deducatis q̄cūq; iturus sum dixit: ueritus, ne si in Iudā ituz se diceret, alio post modū a spū abire cōpulsus mendaciū argueret. Nunc aut omni spe dānat Corinthios adeundi, fidens inquit, uolebā per uos in Iudā deduci. Deo tamen ne ad uos me omnino con feram uisum, neq; ut a uobis in Iudā am deducar.

Quom ergo hoc uoluissim, nunquid leuitate usus sum? Aut q̄ cogito, secundū carnē cogito, ut sit apud me, est, & nō. J Apertius hoc loco sui accessus excusat tarditatem, inquit, q̄. Cū adire uos uelle, cuius rei grā nō adierim, nū ut leuis & fidei soluti oris & fallacis, & aio uariis & nuta bundis id egerim: Minime. Quippe q̄ secundū carnē cogito, hoc est pro hūana mihi cōditione uolūtas inest, ducorq; propria quadā animi sententia, ita ut qd̄ ipse apud me destinauerim, id ex equar, siue peragendū sit, siue minime. Quod tñ facere in p̄sēnti non licet quia spū trahor: nec potestātē habeo agendi quo uelim, sed quo ille iniunxerit. Ita fit, ut p̄terea quod fuerim pol licitus, exequi nequeā, quia spiritui id minus appareat: nec siquid abuerim seruare id postum, quia quod ipse negauerim, iniūcturus est spūs. Aduerte apostoli sapientiam. Quod em̄ erat ob tre cōtoribus ad insimulandū occasionis oblatū, se scilicet ut erat pollicitus nō uenisse, id ipsum in laudis suā partē constituit: Videlicet, q̄ nequaḡ sui sit iuris, sed pro spūs ferebatur arbitrio q̄ cunq; illi sit uisum. Dicit aliquis, quid illud: Nōne quā Paulus pollicebatur spūs suggestiōe spō debat: Num futuri erat ipse ignarus? Ita sane. Neq; em̄ cuncta tenebat, quippe qui uel inuitia si bi p̄recauerit, cū carnis stimulu p̄teret ab se auferri. Et in actis legitur apostoloꝝ, cū aliquo de cedere uellent, fuisse a spū impeditos: quod proculdubio deus in eoz p̄fectū faciebat, ne illis essent homines, ut dijs intenti, quod malū Lyacones illi patiebantur.

Fidelis autē deus q̄a sermo noster q̄ fuit apud uos, nō est in illo, est & nō. J Solut, q̄ incūbe re uidet, obiectionē. Posset quis p̄ merito dicere. Si nulla tuis inest firmitas dictis, quādoquidē aliqd̄ tecū factuz affirmas, nihil postmodū egisse deprehēderis: uero ne sermo hic tuus & p̄ dicatio istiusmodi sint, uidelicet, est, & nō, hoc est, nihil in se habeant firmitatis. Ad hāc itaque respondēs apostolus, inq̄t. Erat p̄fecto mei iuris p̄fectionē ad uos polliceri, eoq; me mea se felicit opinio: P̄dicatio uero dei ē opus, & ideo nec fieri p̄t, ut quēpiā fallant diuina mysteria. Vnde & subdit, fidelis deus, hoc ē, ueridicus & neminē fallēs. Cū itaq; talis sit deus, neq; eius sermo q̄ ad uos habitus ē, & p̄ nos p̄dicatus, uel infirmior, uel instabilis erit, ita fit, ut plerunq; di luat quod affirmat, aut cōfirmet, quod ante diluerit.

Dei em̄ filius Iesus Chrīs, q̄ uobis p̄ nos p̄dicatus est, p̄ me & Siluanū, & Timotheū, non fuit in illo est & nō, sed est in illo fuit. J Explicat demū q̄ illud sit dictū, qd̄ eiusmodi negādi & asse rendi subierit necessitatē: in filio, inq̄ens, dei quē ipsi apud uos p̄dicauimus, nō fuit est & nō, hoc est, nulla eius apud uos uarietate uulgatū est nomē. Sed est quidē in illo fuit, hoc est, tenore uer boꝝ uno firmo ac stabili, hūc p̄dicauimus. Adiecit p̄terea Siluanū & Timotheū, ut hoz testimoni nio fides sibi nō abroget: & hūilitatē edoceat, qñ quidē eius discipulos p̄ceptores appellet.

Quot quot em̄ promissiones dei sunt, in illo est. Ideo & p̄ ipsum amen dico ad gloriā uestrā. J In p̄dicatiōe promissiones plerazq; sunt, quēadmodū mortuoꝝ resurrectio, adoptio filioꝝ, & futuri deniq; spes seculi, & hmōi alia. Dicit igit. Nō solū p̄dicatio eodē semp̄ statu perdu rat, firmazq; proferat ac stabili: quinetiā & promissiones cōstat in ea consistere, quippe quaz dei, non hominū sint. Nā quaz cunq; sunt a deo promissa, est & amen in se continent, hoc est, firmata ē p̄ se ferunt. Neq; em̄ in ullo hominū, sed in deo ipso finē sunt nacta diuina promissa. Ita fit, ut istiusmodi particula, est & amen, futura confirmet. Cedet p̄terea deo ad gloriā, si quis ei us promissa, & si nullare alia, eiusdē tamen ob laudē, adimpleuerit. Per nos aut hoc, pro suis in nos beneficijs. Nos nanq; causam illi p̄bemus, ut quaz pollicitus sit, exequatur. Si itaq; dei pol licitationes sunt certiores: longe magis qui de eo sit sermo, firmior erit. Potest & per nos illud in hanc sententiam capi, uidelicet ad dei gloriam, quaz illi nostri respectu deferunt: quippe q̄ nō stri gratia ex eis in nos beneficijs adeptus sit laudem.

Qui autē cōfirmat uobiscū in Christo, & qui unxit nos deus, & qui signauit nos, & dedit pig nus spūs in cordibus nostris. J Dixit superius, fore, ut deus ipse promissiones adimpleat: nunc uero id ipsum confirmat, sic inquiens. Stabilitatē uobis & mihi uestroꝝ itē p̄ceptorū, confi rēdi q̄

1 Cor. 16.

Ibidem.

Spiritū trahit tur Paulus.

2 Cor. 12. Acto. 16. Acto. 14.

Dei promissa firma.

stendi q̄ in ipso est, fide, deus ipse largitur: idēq̄ nos & signavit, hoc est, Prophetas & sacerdotes, & reges nos ille effecit: istiusmodi nāq̄ est, quicūq̄ est in baptismo plenus. Prophetas quidē, q̄a qd̄ nequit oculus intueri, ipsi p̄spicimus, audimusq̄, qd̄ auris nunq̄ auditu p̄cepit. Sacerdotes uero, q̄a necesse est ut deo nos ipsos hostiā offeramus, uiuentē, sanctā, & illi acceptā. Reges demū cōstituit, q̄a nos ille sibi in filios adsciuit, cuius in ditione sunt oīa, futuriq̄ & cœlestis imperij heredes. At qui ut in ueteri testamēto, sacerdotes ipsi & reges oleo ungebant: sic & nos hoc tpe spū oblinimur, eiusq̄ & pignus, qd̄ deus imisit cordibus nostris, excipimus. Et quēdammodū id pignoris cōtulit: sic & reliqua nobis est proculdubio largitur. Pignus autē dicit hoc loco spūs dona. Ex parte nāq̄ cognoscimus, & ex parte prophetamus. Tunc autē erit p̄fecta cōciliatio: cū Chr̄s in sua gloria manifestabit. Haud quāq̄ itaq̄ uelim existimetis nos esse, q̄ talia uobis polliceamur: quippe q̄ forsan & falli possumus. Nec p̄terea largimur ipsi stabilitatem, sed deus ipse hāc pollicet. Vos itē ac me affirmat, cui & curā est oīa adimplere. Qui autē confirmat nos atq̄ alia pleraq̄ facit: subintelligit, is suas est promissiones adimpleturus.

Ego autē testē deū inuoco in animā meā: q̄ parcēs uobis nō ueni ultra Corinthū. Cū dixerit superius, propterea ad uos nō ueni, q̄a nullā habere meīp̄ facultatē, sed à spū prohibebat: quo pacto nūc inquit, nō ultra Corinthū ueni, q̄a parcere uobis? R̄ndendū, Vel q̄a à spū id ipsum prohibebat, q̄ sibi id suggessisset, Corinthios auaritiā causatus. Vel & si à principio spūs prohibere ret accessum, ipse postmodū satis id fore existimās, manendū potius q̄ abeundū statuerit. Aduerte autē q̄ prudētē id Paulus dicit. Nā cū in uulgus Corinthij iactarent, ideo Paulum ab hmōi profectioe destitisse: quia sui odio teneretur, ipse contraria subdidit, inquit, Eo nondum sum ipse ad uos profectus, quia uobis parcam: Hoc est, Ne uos castigem abstinēo. Quod quidem ea de causa intulit, quia erant pleriq̄ Corinthij delinquentes, quos erratorum minime p̄ceneret: castigassetq̄ haud dubie eos, si Corinthū se cōferens, emendatos nondū cōp̄sisset. Quo fit, ut suā profectioe remoretur apostolus, ut prius correctis illis & emēdatis, adueniens ipse nullā his habeat p̄enas ingerendi occasionem.

Non q̄a dominamur fidei uestrā, sed adiutores sumus gaudij uestrī. Quoniā quod dixerat dominātis p̄ferret potētā, & tanq̄ eius uim explicaret, q̄ in Corinthios haberet imperium: parcat em̄ q̄ potest p̄cenis afficere: mitigat sermonis asperitatē, inquit, Dixi equidē, ueniā me uobis datur. Nō eo qd̄ fidei uestrā imperitāre, quippe q̄ uolūtaria est. Quis em̄ ad hanc inuitū quēpiā cogit & nolentē: Sed q̄a uestrā animi iocunditatē pro mea dixerim, nequāq̄ me ad uos contuli, ne uos ad m̄cerorē cōpellerē, esse m̄q̄ uestrā m̄cēritiā p̄cipit. Cuncta em̄ ad uestrā lētitiā factio, propterea q̄ meū aduentū distulit: ut ex meis dūtaxat cōminationibus ad rectū uobis pateat reditus, ueniensq̄ inoffensos conseruem.

Nam fide statū. Remissus iā ad hos & lenius habet sermonē: q̄a in priori epistola incesse rat plurimū. Quod autē inq̄ istiusmodi est. In his quidē, q̄ fidē cōtingunt, recto statu cōstitit, quo fit ut nil habeā cuius infinuare uos quēa: in cæteris uero infirmiores estis & nutabūdi, a quibus si pedē nō retuleritis emēdati, merito nec secus uos p̄cena afficere & m̄cerore potero, ac ipse uestri ob gratiam tristitia sum affectus.

CAP. II.

Satui autē hoc ipsum apud me, ne itez, in tristitia uenire ad uos. Cū itez, inquit, arguit plane uel alias sēpe ex hōz erratis, fuisse sibi m̄cerorē iniunctū. Nec tamē id dixit apertius, neq̄ em̄ iniuria id illis obijcere poterat, uos mihi tristitiā uel ante hac iniiecistis, & ea propter nondū ad uos cōmigravi, ne uobis afferē m̄cēritiā: eo nāq̄ Corinthios ob iurgando urgebat, q̄a se illi peccādo incesse rat, quod haud dubie m̄cerorē angere uidebat.

Si em̄ ego cōtristat uos, & quis est q̄ me lētificet, nisi q̄ cōtristat ex me? Si em̄, inq̄, uobis uideor uitia exprobrādo m̄cerorē afferre, criminandoq̄ uos auersari: nihilominus ea ex re ideo lētitiā capio, quia plurimū facere me uidemini, cū mea eiusmodi uos mordeat cōminatio, & pra uorū facinorē exprobratio urgeat. Nemo em̄, inquit, adeo me lētitiā afficit, q̄ is, q̄ me sibi cum succenere in p̄p̄erit, m̄cerore cōtrahitur. Præfert nāq̄ hoc pacto haud quāq̄ me habere contemptui, & spem affert sese corrigendi. Quod sane & mihi animū explet iocunditate.

Et hoc ipsum scripsi uobis. Quod illud: Quia uobis parcens nō uenerim. Vbi autē scripserit si quæras, nempe in hac ipsa epistola.

Ut non cū uenero tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere. Propterea, inquit, nunc ad uos scripsi, ut ipsi uos corrigatis. Ne forte uos, si nemendatos deprehenderem, futurum esset, ut uestri gratiā m̄cerore conficeret, quorum p̄fectu lētandum mihi potius esset.

Confidens in omnibus uobis, quia meū gaudiū omnī uestrū est. Scripsi, inquit, confisus, uos aliquando redituros in uia, idēq̄ mihi & lētitiæ fore. Non em̄ existimo animi me affectus esse a uestris alienos: eoq̄ & illud adieci, ne tristitiam habeā, nil prorsus quæ mea intersunt, sed quæ uestra, considerans. Habeo nāq̄ pro re certiori, & uos item lētari cū hilarē me & lētiorē uideritis, nec minus si uicem uestram dolentem, & uos dolituros,

Nam

Sacerdotes & reges oleo ungebantur.
1. Cor. 13.

Ad fidem ne cogitur.

Paulus sese hominū affectibus accomodans.

1. Cor. 13. v. 6.

Cap. i. Suo uim profectu latur Paulus. Alias gaudio.

Nam ex multa tribulatiōe & angustia cordis scripsi uobis: per multas lachrymas. Quoniā dixerat, qui cōtristatur me gaudio afficit, ne illi forsan hunc in modū occurreret: ergo eo nobis tristitiā ingeris, ut ipse lētia explearis, propterea infert. Maximū & ipse in modū uestri ob gratiā doleo, dolendoq̄ delinquentes uos ipse excedo: quippe q̄ nō solū nō simplici quādā & exigua mētis affligor angustia, sed multa & abūdanti. Nō in lachrymis modo, sed cordis angustia hāc ad uos scripsi, hoc est, cor meū angebat m̄cerore, q̄ me acerbius detineret, eoq̄ & literas scripsi. Nā & medicus quispiā q̄ filij p̄ciderit uel aduferit plagā, duabus de causis doleat necesse est. Cū q̄a filius sit ualitudine nō a qua affectus, tū q̄a p̄ciderit illi corporis partē cogat. Alioqui sperare & futurā salutis gratiā cū agit lētat, libēs q̄ & filiū medēdo dolore afficit. Sic itaq̄ ipse, cū uos peccatis obnoxios uideā, m̄cerore partim afficior. Lētitiā partim, q̄a uos ob cōmissa m̄ceretes intueor, & emendationis spes mihi uestrā offertur.

Non ut cōtristamini, sed ut sciatis quā charitatē habeā abūdantius in uobis. Cōsequens erat, hūc in modū ut diceret. Nō ut cōtristemini, sed ut corrigamini. Id tñ p̄teriens, uerbis potius placabilitatē quā dā adiecit: maiorē asserens suā esse in Corinthios, q̄ in cæteros discipulos charitatē. Id agens, ad se ut illos pelliciar arguatq̄, si quā eis iniiecisset tristitiā, ex charitate illā eē, nō ex ira profectā. Est em̄, inquit, maximū id amoris indicij, ut uobis peccātibus & ipse m̄cerē & uos increpādo dolore afficiā. Nā si nullā uestri teneret beneuolentia: neglectos plane, & incuratos abire in p̄cepis permitterem.

Si quis autē cōtristauit me, nō me cōtristauit, sed ex parte, ut nō onerē oēs uos. Nititur his dictis Corinthios erga fornicantē illū (de quo in superiori epistola fecerat mentionē) cōciliare & cōfirmare beneuolentiā: illius scelere alienatā. Erant em̄ ab eo tanq̄ ab hōie reprobo & nefario, Pauli iustus, auerſi oēs. Ne itaq̄, si rursum eiusdē imperio iubeant illi ueniā dare, moleste id & grauius ferant. Quid nī? Qui leuitatis Paulū incusarent, prudētissime illos demulcendo hāc scribit. Quēdammodū nobis ille cōmunē iniecerit tristitiā: sic uelim ut ueniā p̄ uos illi cōcessā, cōmunē uobis ad lētitiā cedat. Neq̄ em̄, inquit, mihi solū doloris hic causam p̄bit, q̄ facinus tā atrox cōmiserit: sed & uobis ex parte, hoc est, p̄ uos doloris, ne plurimū dīcā ingessit, q̄a non multū fornicatū illi oneris imposuisset, q̄ nō minori uos q̄ me dolore affecerit. Vex q̄a pro scelere merito nequāq̄ illū deprefferim ex parte dico, & uos ob id tristitia fuisse affectos.

Sufficit illi qui eiusmodi est, obiurgatio hāc, q̄ fit à pluribus. Nō dixit fornicanti illi, sed ei qui eiusmodi est, quēdammodū & in superiori epistola fecit, in qua neq̄ illius nomē uoluit explicare. In hac uero, & si ueniā data, nullam tamen facit delicti & sceleris mentionem. Instituit, uti erga m̄cerentes & oppressos clementius nos geramus.

Ita ut ecōtrario magis donetis & cōsolemini. Nō modo, inq̄, soluēda est oīs uestra in eū cepta obiurgatio, & tollēda cōuitia: q̄n & plus illi aliquid ueniē cōcedēdū, & cōsolemini, hoc ē, solando reficite. Nec secus agite, q̄ solet qui p̄piā, q̄ post plagas ingestsas curari illas p̄miserit. Donec p̄terea dixit, ne fornicarius ille & q̄a fatabat peccatū, & satis iā p̄cēniterat: solutū se iā & liberum esse a scelere existimaret. Ostendit itaq̄, non tantū hunc p̄cēnitendo, quantū horū gratiā & dono accipere se ueniā posse.

Ne forte abūdantiōri tristitiā absorbeat, qui eiusmodi est. Necessario (inquit) est ille, & suscipiendus, & cōsolandus, ne ueluti ab efferatiore aliqua belua, uel procella arreptus, absorbeat m̄cerore: ueniensq̄ tandē per desperationē, quēdammodū & Iudas, ad laqueos. Vel se p̄cipitem saltu ferat, ut pote q̄ ex acriori & immoderata castigatione, dolorē nō toleret, & eat in scelus maritimum esse a scelere existimaret. Ostendit itaq̄, non tantū hunc p̄cēnitendo, quantū horū gratiā & dono accipere se ueniā posse.

Propter qd̄ obsecro uos, ut cōfirmetis in illū charitatē. Perinde ac si dicat. Velim equidē ut ea qua in hoc eijciendo uis estis ante hac charitates: in eo restituendo utamini, ne desperādo in peiora labat & ruat. Idēq̄ nunc obsecro ut peragatis, & si iubere id queam.

Ideo em̄ scripsi, ut cognoscā experimentū uestrū, an in omnibus obedientes sitis. Idcirco inquit, hāc ad uos scripsi, ut qui uestrā sim antea expertus obedientiā, cū fornicantē illū uestra ecclesia eiecitis: eandē illā hoc tēpore recognoscā, iterato periclitādō, in omnibus. Hoc est, uel in hoc ipso quod deprecor, tū cæteris in rebus, quas uobis iniunxerim.

Qui autem aliquid donastis, & ego. Vt uos, inquit, ueniā illi dedistis, ita & ipse, hunc m̄ceratuz, consolandum iam cenſeo.

Nam & ego donauī, si qd̄ donauī, propter uos in persona Christi, ut nō circūueniamur a Satana. Ipse uero, uestri ob grām huic ueniā dedi, si quā iam contuli, & in Christi persona donauī, hoc est, haud secus ac Christus ipse donasset, Ne a Satana circūueniamur, & infirmemur, ut a perioris erga hunc simus, & p̄cenas exigamus acerbiores.

Non em̄ ignoramus cogitatiōes. Id est, satanæ instigationes ad acriora. Cū uenissē autē Troadē per euangelij Chr̄i & ostiū mihi apertū esset in dño, nō habui requiē spūi meo, eo q̄ nō inuenerim Titū fratrem meū, sed ualefaciēs eis profectus sum i Macedonia. Cū Troadē, inq̄,

1. Cor. v.

Paulus Corinthios prudētē demulcens.

Suscipienda et consolandi peccatores, ne deſperent. 2. Cor. xvij. Acto. i.

Paulus obſecrat qui potest rat iubere.

me cōtuliffem euāgelij grā p̄dicādi, & ostiū efflet mihi apertū: hoc est auditōs paratiōes aīos in ueniffem in dño, id est dñi ope: nō habui requiē spūi meo, nequiuī scilicet uolūtati meæ tūc fatif. facere, q̄a fratē minus inuenerim. Id forte dicit, q̄a Titus erat apud Troades testatior & lingua illa peritor. Vel q̄a haud quaḡ possēt apostolus fideles solus instruere, incredulis obftrēpētibus Cæteḡ ubi fideles inquit hortatus, saluere iussi, me in Macedoniam contuli.

Deo autē gratias, q̄ semp̄ triūphat nos in Christo Iesu. Deo, inq̄t, gratias agimus, q̄ triūphat nos, id est, triūphare nos facit in Christo Iesu, hoc est, cū Iesum filiū p̄dicauimus. Perinde ac si dicit, Triūphent alij pro terrenis rebus his decertando: ipse uero Iesum solū glorię duxerim, ut & alibi dixerat. Mihi abfit gloriari, nisi in cruce dñi nostri Iesu Christi.

Et odorē notitię suę manifestant nos in omni loco, q̄a Christi bonus odor sumus de oī his qui salui sunt, & his q̄ pereunt. Quod autē dicit tale est. Siue salutē assequant, pręmiūq̄, siue interitum & perditiōē: perstat tamen sua uirtute & robore euāgelij. Nosq̄ eodem quo sumus statu consistimus. Et quemadmodū lux ipsa & fulgor, imbecilliora quęq̄ obte nebrans, in suo splendore alioquī perferat. Militem, & si his qui deprauato sunt gustū, amari uideatur, suā tamen seruat dulcedinē. Sic euāgelij odorē est, & suauē, tam & si increduli nōnulli intereant, & disperdantur. Nos uero deo iure optimo sumus in suauitatis odorem, Cui, quis unḡ cum sententiam tulerit, aduerfabitur.

Alijs quidem odor mortis in uita, alijs autē odor uitę in uita. Cum dixerit superius, odoratu suauē inter perditos sumus, ne existimes, & hos esse deo acceptos, inducit hęc, inquit, ens. Ad eiusmodi odoris fragrantia, eo pacto nōnulli accedunt, ut salui reddantur. Nōnulli uero, ut in interitum seipos proripiant, nec secus ac mullum solet, & sues & cancos suffocare. Et Christus quidē scandalī petra, & ad potiōē expositus, & ignis qui aurum reddit fulgentius, uēpres & fenticea comburit.

Et ad hęc q̄s tā idoneus. Postq̄ magna q̄dā p̄fatus est Paulus, & suauiffimū nos spirare odorē, & triūphare rursum hęc moderatius dixerēs, ait. Nihil fore ad imbecillitatē hęc nostram idoneū fati, nisi p̄sto sit & dei potiētia. Ad eū nāq̄ & solū, nō ad nos spectat rex omnīū summa.

Nō em̄ sumus sicut plurimi adulterātes uerbū dei. Hoc loco falsos apostolos carpit, q̄ dei gratiā propriā uirtuti ascriberēt. Nō em̄, inquit, contentitiōs: sum ipse apostolorū per similes, q̄ deprauare & adulterare dei grām uelim: sed deo equidē uniuersa permisi. Quis em̄ possēt ad hęc per se satis sufficere? Arguit prę terea eos dē apostolos exterioris sapientię argutiolis quibuldā docendo alios inescare, & uenalia habere, quę dari gratis oportuiffet. Se tamen haud quaḡ istiusmodi esse, in subsequētibus demonstrabit.

Sed ex fynceritate, sicut ex deo, corā deo in Christo loquimur. Hoc est, aīo puriore & apertio nos loquimur, tanḡ ex deo accipiētes q̄ dicimus. Neq̄; a nobis ipsis mirandū aliquid edimus facinus: sed Christi uirtute, nō nostri sapientia euāgelij p̄dicamus. Corām deo autē dixit, ut sui cordis & cōstitudinē pręferat, & libertatē. Abest em̄ tantopere a quouis dolo cor nostrū & labet: ut liceat nobis, uel in dei conspectu id aperire.

Cū magna de se Paulus prędicarit, quæreret aliquis, Quid illud? Te ipsum extollis, cum de te talia iactitas, hanc igitur quæstionem ex sequētibus soluit.

Hic autē nunq̄ egemus sicut qdā cōmendatijs epistolis ad uos, aut ex nobis? Hęc nō sine indignatiōe aliqua refert, ut Corinthios uerbis urgeat acrioribus. Ostendit autē subdolos & fictitios nōnullos apostolos, q̄z fama cū eēt obscurior, q̄a nullis essent proprijs opibus clari: in suā cōmēdatiōem finxiffe epistolas, quas in suā ipsi cōmendatiōem quocunq̄ liberet, differrent. ex hisq̄ & laudem sibi & nomen apud exteros cōparasse. Quod uero Paulus nō sine animi acerbitate loquitur, tale est. Num forsan dixerit quispiā, circūferendas esse & nobis cōmendatiōes ad uos epistolas, uel ex uobis ad alios, ut per eas notiores efficiamur? Deinde quę sequūtur, sic inquitens subdit.

Epistola nostra uos estis, scripta in cordib⁹ nr̄is: q̄ scitur & legitur ab oībus hoībus. Quod inq̄t, epistolę in meā cōmendatiōē egissent & laudē, id ipsi p uos agitis. Nā cū ab alijs uel spectamur uel audimur, uel quocūq̄ profectū est, uos circūferimus. Quippe quos cordi habemus in scriptis, & uētras uirtutes oībus propalamus. Cū itaq̄ epistola loco uos habeā, q̄ me apud alios cōmēdatiō, & laudibus summis effertis: nullas alias a uobis exegerim lras, ut me nescientiū bus innotescā. Accedit p̄ terea, ut neq̄ alioq̄ apud uos cōmēdatiōis indigeā, q̄nquidē inisti mihi mētri & cordi sitis. Sūt nāq̄ ad eos necessarię cōmēdatiōis lras, q̄bus ipsi incogniti sumus. Vos autē mihi aīo estis inscripti, ita ut excidere nullo pacto possitis. Quibus dictis, nō mō illoz suo testimonio cōprobat charitatē uerū & uirtutes extollit. Siquē dē p̄ceptoris manifestāda cæteris hoībus dignitatē fati habere uiriū uidebant. Magistri nāq̄ discipuli uirtus decori est.

Manifestati qm̄ epistola estis Christi. Quo fieri id pacto p̄r: Nimis q̄a Christi mandata & leges apud nos ipsos, tanḡ apud aliqua literaz, monumenta, & manent, & cōferuantur.

Mini-

Ministrata a nobis & scripta, nō atramēto, sed spū dei uiui. Nō in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Occasionē arripens legē cū euāgelio cōferendi, ex ea sic inquitens initiū sumit. Quēadmodū legis Moyfes fuit olim minister, sic & nos ad fidē hanc nostrā uulgandā, & p̄dicandā ministerio fungimur: utq̄ & tabulas ille insculpsit, sic & nos corda. Atqui & lex erat atramēto inscripta, in nobis uero euāgelij spū est exarātū. Quantū itaq̄ differt ab atramēto spūs & cor ipsum a lapide: tantundē nouū a lege ueteri, testamentū. Potest & in aliū sensum id dictū capi. Nā cū cōfset, se cruciatibus ludæis, & alijs a fide alienis, corda inesse lapidea, eo fit deliū corda carnalia intulit. utpote, quę & rationē admittant, & eadē hac cogebentur.

Fidutiā autē talē habemus p̄ Christū ad deū. Nō q̄ sufficientes sumus cogitare aliquid a nobis. Quō ostēdit nouā hęc, antiq̄ illā legē p̄stare cōsequēs erat, sic Paulū orationē fuisse profecturū, uos uidelicet apostoli, quoz ministerio lex noua tractat, p̄stantiores Moyse estis, q̄ ueterē administrat. Quod uero dicit ne ferre prę se superbiā uideretur, sic infert. Neq̄ enim accense ri nostrę illud uirtuti debet, sed deo, in quo habemus in Christo fiduciā, hoc est, in quo per Christum omnis nostra fira est gloria, nostrę nāq̄ huius in deo iactatiōis Christus est cā. Nec quidpiā est, quod sit opera nostra effectū, nec minimū quidpiā. Hęc em̄ dicere uoluiffet designat cū inquit. Sufficientes nō sumus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis.

Sed sufficientia nr̄a ex deo est: q̄ & idoneos nos fecit ministros noui testamēti. Virtus, inquit, nr̄a & uigor oīs ex deo haud dubie proficiscit. Ipse nāq̄; nos idoneos reddidit, hoc est, roborauit, & aptiores effecit: ad rei huius diuinę & noui testamēti administrationem. Non litera, sed spū. Et lex quidē spiritalis erat, hoc est, a spū concessa & prodians: nec tñ ut noua, uetus illa spm̄ cōferebat. Ait igitur, Haud quaḡ nobis quēadmodū Moyfi literę dūtaxat creditę sunt, sed spūs ipse cōfessus, Non em̄ spiritalibus quibuldā & diuinis tantū apostolorū nitebat doctrina, sed simlac manus impouiffent, & spm̄ largiebantur.

Litera autē occidit spūs autē uiuificat. Lex inquit illa uetustior, si quē deprehendat uel reb⁹ in minimis delinquentē, non secus afficit morte, quā ligna sabdato legentē affecerit: Spūs autē sanctus, uel si mille hominem facinoribus obftrictum exceperit, baptisimū lauacro, & iustū reddidit, & peccato mortuum uiuificat.

Quod si ministratio mortis, literis deformata in lapidibus fuit, in gloria. Patefacta superioris noui & ueteris testamēti differētia, asserit alterę atramento, alterę spū esse cōscriptum: & insculptū lapidibus illud, hoc uero cordibus. Itēq̄ ex altero mortē, uitā ex altero cōparari. Nunc quidē ostēdē nititur, longē maiore esse euāgelij gloriā, q̄ legis fuerit. Lex quippe uetus sensu bilē quandā nacta est gloriā, Moyfis scilicet faciē fulgentiorē. Noua uero eā uidelicet q̄ mente cōcipitur. Quōquidē hęc ipsam nemini iā sensibilibiter licet oculis intueri. Ostendit itaq̄ euāgelij excellentiā ipsam animi conceptu quodā cōprehendi posse, inquitq̄ priorē legē mortis fuisse ministrā. Neq̄ em̄ effectrice dixit, ne ullā prębeat hęc erroris occasione, sed ministram. Enim uero peccatū mortē pepererat, mors uero supplicij afferebat. Litera prę terea ipsa ueteris testamēti sola constabat ne quā ullā afferebat opē certantibus. Quod sane in baptisimo nō accidit. Arguit & simplicia illi nec definire unḡ nec tolli, inquit nanq̄; mortis hanc administrationē in lapidibus fuisse formatū. Silex itaq̄ cū talis extiterit, in gloria est effecta, quāto magis & gratia, q̄ a deo pręstat, ut nihil queat eius excellentię comparari.

Ita ut nō possent intendere filij Israel in faciē Moyfi, propter gloriā uultus eius, q̄ euacuaf. Tacite hoc loco ludæos incusat, q̄ adeo erant mēte obtusi, ut ne ipsam quidē sensibilem Moyfi gloriā possent suspicere. Neq̄ em̄ dixit legē ipsam uel tabulas eiusmodi gloriā habuisse, sed Moyfi faciē. Moyfes nāq̄ nō legis tabulę hęc p̄ se gloriā & splendore, ferebat, quā demū gloriā & Moyfi demit, cū inq̄t, euacuaf, hoc est, uacua & inanis effecta est. Aduerte autē quēadmodū nequaḡ iniquā gloriā dixerit, sed euacuata, hoc est, desitiā & otiosam & finem nactam.

Quomō nō magis ministratio spūs erit in gloria. Quēadmodū legē asseruit mortē subministrare, sic cōsequēs erat, ut euāgelij diceret uitę ministrū. Veritatem q̄ p̄statiōis erat spūs dixit, q̄ uitā p̄beat. Longe itaq̄ nouū hoc testamētū pręstantiori est gloria, q̄ lex illa uetusta.

Nam si ministratio dānationis in gloria est: multo magis abūdat ministerium iustitię in gloria. Rursum in eadē sententiā interpretāda persistit, explicans, quēadmodū litera ipsa occidat. Legē em̄ inquit, ministratiōē quandā esse dānationis, q̄a tormentis afficiat, sed iugnat supplicia. Iustitię autē ministrerū euāgelij dicit, quod non solū nos eximat a penis, sed uictos reddat uel delinquentes. Quo fit, ut maiori habendū sit euāgelium gloria.

Nam nec gloriatiū est, qd̄ claruit in hac parte propter excellentē gloriā. Quid, inq̄t ueterē cū noua legē contulerim, cū sit tanta & noua pręstantia, ut in hac parte, hoc est, in eiusmodi cōparatiōe, nullā habere gloriā existimabitur quod fuerit gloriatiū. Id est, uetus lex ipsa, ob nouę excellentissimā claritatē. Ita fit, ut si gloriosa per se sit uetusta illa: alioqui propter euāgelij ipsius p̄stantiā, conuincitur omnis glorię esse immunis. Aduerte autē, quemadmodū ueterē illā ex eiusmodi euāgelij comparatiōe commendat, Neq̄ em̄ in dissimilibus comparatiōe

Dosset veteris legis minister.

Eccl. u. 36

Paulus nouæ legis doctor.

Roma. vii. Lex spiritalis cur.

Litera occidit, spūs uiuif. quō. Hanc. xv.

Exodi. xxxiij. Legis veteris et nouæ diuina.

Cōparatio nō cadit in dissimilia.

minus crederet excæcauit, dixerit Paulus: Sed ne diuinæ gloriæ fulgorē inqñati et pphani oculi pspetarēt eiufmodi splendor in eo cōstat, ut Chrīsm q̄s credat et in cruce fuisse sublatū, & in cœlos assumptū, & bona futura largitur. Quæadmodū em̄ q̄ oculoꝝ ualitudini cōsulēs, eū q̄ a laboret obscuro aliq̄ i loco recōdit, ne solis radios itūdeo acie offendat. Sic & his cū p se iude dese cerint, haud secus deus euāgelij intercludit fulgorē, q̄ Israēlitis micantē Moyfi faciē. Nobisq̄ itē ne margaritas inter porcos semp geramus inuūxit. Recte autē fulgeat dixit. Sigdem mediocri nūc luce fruimur, neq̄ illuminati penitus sum⁹. Q̄ pfecto & ante expressit, cū odoratu dūtaxat cum cœlestiū regē, uelut pignore quodā potiri dixisset: arguens quæ potiora sunt & maiora, in futuro seculo nos manere.

Qui est imago dei. Ōndit hoc loco, infideles nō Chrīi modo, sed etiā p̄ris esse gloriæ ignaros. Quāquidē patris imago sit Chrīus. Quo fit, ut q̄ hūc nesciat, nec patris habeat notionem.

Non em̄ nosmetip̄os prædicamus, sed Iesum Chrīstū dñm n̄sm. Nos em̄ seruos uestros, p̄ Iesum. Superius dixerat minus se astute incedere, moxq̄ de infidelibus mentionem interiecit, quæadmodū uidelicet operi sint & obcæcati. Nunc uero infert, propterea nihil à nobis p̄ uerūtiā agitur, quia haud quāq̄ nosip̄os, ut falsi apostoli solēt, extollimus. Hi nanq̄ auditoribus sua debāt, q̄tenus ex seip̄is denoiationē acciperēt. Quæadmodū in priori ep̄istola significauit cū diceret: Ego gdem Apollo, alius Cyphe. Neq̄ existimetis, qui nos impugnat, nobis bellum inferre, q̄nquidē haud quāq̄ nosip̄os, sed Chrīstū prædicamus. Ille itaq̄ a uobis oppugnat, de quo nos prædicando differimus. Cæterz: adeo ipse procul sum, ut aliquid de meip̄o iactitem, ut non fugerim pro Chrīsto a uobis, uel iugū mihi & seruitutē imponi. Chrīstus uero tāta erga uos de- tentus est charitate, ut cuncta uestri ob gratiam gesserit.

Quonia deus qui dixit de tenebris lucē splendescere, illuxit in cordibus nostris, & illuminatiōem sciæ claritatis in facie Iesu Chrīsti. Cur (inq̄) nihil de nobis prædicamus? Quia deus illuxit in cordibus nostris. Et quæadmodū olim in Moyfi faciē suū splendore intenderat, sic nobis eundē in presentia est impartitus. Neq̄ ut initio creandaz rerum edixerat, lux est e tenebris facta, sic nunc dixit, & splendor est eiufmodi nobis iniectus. Sed ipsemet potius in lucē nobis effectus est. Sigdem in Chrīsti faciē nobis ipse illuxit, hoc est, p̄ Chrīstū. Cuius per grām suam in nobis fulgorē iniecit pater, largitusq̄ est & scientiæ lumen, non suæ substantiæ, sed gloriæ claritate. Attende quæadmodū uel hoc loco Paulus diuinitus asserat trinitatē. De spiritu nanq̄ disse- ruit, cum gloriā dixit dñi speculari. Dñs autē autē spiritus est. De filio uero cum illuminationem gloriæ euāgelij Chrīsti. De patre autem facit hoc loco mentionem, cum illuminationem scientiæ inquit, gloriæ suæ.

Debemus autē thesauroz istū in uasis fictilibus. Cum multa atq̄ præ clara de ineffabili gloria dei explicasset, ne obicere quispiā istiusmodi possit. Cur ergo hoc mortali in corpore pmanemus, qui tāta, ut asserit, acceperimus? Respōdet uel idip̄m esse diuinæ potentiæ. Quāquidē uel fictile uasculum tales thesauros continet.

Ut sublimitas sit uirtutis dei, & nō ex nobis. Ut cōstet (inq̄) apparetis uirtutis magnitudi- nem ne quaq̄ a nobis, sed a deo proficisci. Ne ut ipsi, existimemur aliqd posse qd dignū laude sit p̄ nosip̄os efficere, deo ascribamus. Et illius esse donū, q̄deunq̄ bene & laudabiliter gerit, dic- titemus. Falsos præterea hoc loco arguit apostolos, q̄ grām dei sibijip̄is accensent.

In omnibus tribulationē patimur, sed nō angustiamur. Adeo inquit oia sunt diuinæ potē- tiæ tribuēda, ut & si fictilia uascula ipsi præ ferimus, tātisq̄ undiq̄ urgemur angustijs, nō tñ uel frāgimur, uel q̄ in nobis recōditus est thesaurus, abolet. In oibus autē angustiamur, hoc est, quibz loco, & quibus in rebus, tā apud amicos q̄ apud infensos pressuras nos patimur. Non tñ uel angimur, uel coartamur. Quādoquidē corda nostra Chrīstus dilatat.

Proporiamur, sed nō destituimur. Hoc est, & si in rem accipit & dubiā incidimus, nihilo- minus erecti pedibus stamus. Nec ulla desperatione succumbimus, sed uia potius euadimus re- gia, & in deo cōperta, uictores ab eo nihil destituti. Vel aliter, aporiamur, qd græce ἀπορούμενοι dictum, id fane præ tulerit. Et si necessaria desint, haud quaquam tamen in uero thesauro conse- Persecutionem patimur, sed non reliquimur. Et si homines nos (quando deserimur, persequuntur, haudquaquam tamen deserit deus. Ad nostram nanq̄ hæc pmittitur persecutio exer- citationem, non ut uincamur.

Deijcitur, sed non perimus. Exterioribus aduerfariōz telis corpus hoc læditur, nullā ta- men perniciē propter animi promptitudinem & constantiā sustinemus, quin potius qd ad ip̄m attinet corpus, a deo defendimur.

Semp mortificationē Iesu in corpe nostro circūferētes, ut & uita Iesu manifestet in corpi- bus nostris. Hoc est, mortes q̄tidie ipsi subimus, & dñi mortē imitati, euadē & uitā siue resur- rectionē in nro corpe circūferimus, ut illa in nobis patefiat. Quocirca si q̄s Chrīstū dñm resurre- ctūz diffidit, cū nos p̄c̄tauerit mortē obire quotidie, & uitam quotidie ducere, ei rei haudqua- quam amplius sit diffusurus.

Simile.

Bar. 13.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11. 13. Gene. 11.

Trinitatē asse- rit Paulus.

Supra. ca. 3. Capt. isto.

Uas fictile cor- pus mortale

Uia regia

Semp

Semp em̄ nos qui uiuimus, in morte tradimur ppter Iesum, ut & uita Iesu manifestet in mor- tali carne nostra. Per hæc qdem declarat, qd illud sit qd dixerat Iesu mortē (Erat nāq̄ subob- scure id dictū) cōsueuit enodare apostolus, q̄ min⁹ pater et. Illud autē in uita Iesu manifestet, a su- periorib⁹ p̄det, & in hūc. f. sensum accipit. Quæadmodū em̄ nos Chrīi mortē nūc toleramus, & mortē p eo obire, si loc⁹ dei, uel uiti malum⁹, sic & ipse in aim magis induxerit, uel mortuos nos plane uiuificare, qd & alibi differit inquis. Si em̄ comoriemur, & uitā simul ducemus.

Quo fit ut mors in nobis opetur, uita autē in uobis. Mortē hoc loco tentatiōes dicit. Quod autē inq̄, hmōi est. Nos qdem in periculis sumus, uos autē uita, q̄ ex periculis cōstat, fruimini: q̄p- pe gbus euāgelij prædicatū ē, quo uitam uiuini sempiternam.

Teabem⁹ autē eundē sp̄m fidei: sc̄dm qd scriptū est: Credidi ppter qd locut⁹ sum, & nos credi- mus p̄pterea & loqmur. Tentatiōes meminerat & mortes supius. Deinceps uel ex his, inq̄, nos eximet deus. Insup & illud adiecit, idcirco his malis uos eruet deus, ut eū resurrexisset creda- tis. Nūc uero inq̄, nō mēte solū & cogitatiōe, sed fide erit id adstruendū, inferiq̄: Quæadmodū David cū eēt tētatiōib⁹ diuexatus, ex hisq̄ a deo & solo erept⁹, credidi dixit p̄pterea locut⁹ sum. Haud se⁹ & nos eundē fidei sp̄m assecuti, quē & David ille sit nact⁹, credētes id loqmur. Qd quæ- admodū Chrīi ipse a mortuis resurrexit, ita & nos nūc sup̄tis piculis, iterato sum⁹ resurrecturi.

Scientes qm̄ qui suscitauit Iesum, & nos excitaturus est, & cōstituet uobiscū. Oia em̄ uestri gratia toleramus, ut affluens gratia, p̄ multos abunde in gloriā dei. Quid credimus (inq̄) uel ipsi quid uideamus? Id fane, quod a quouis discrimine nos liberabit, ac deniq̄ is suscitabit, qui & Chrīstū iā excitauerit, adstruetq̄ uobiscū una bonis p̄ptuis fruturos. Facit insup eos, cum ad credendū tū ad recte uiuendū fideiōres. Nec secus & falsos hoc loco carpit apostolos, sese affir- mantes pro discipulis, ut bona hmōi cōparent, intercederet. Vnde id cōfutus Paulus hunc in- modū edisserit. Vestri ob grām uniuersa sunt condita, quietiā, & resurrectio idcirco effecta ē. Non em̄ per hūc illum uerēctū aliquid geritur. Nam & id om̄e deus exequitur, & plurimis im- partitur. Quo fit, ut abundantē gratia, abundet etiā necesse est, multoq̄ ad dei gloriā in habēdis gratijs & officiū. Apostoli itaq̄ istiusmodi deceptoros, cū dei grām sibi iniquis uendicāt, illius haud dubie obscurant & gloriā.

Propterea non desicimus. Quin & si exterior noster homo corrūpitur, interior tñ inuouat de die in diem. Quā (inq̄) uel speciatā habemus dei potentiā, eundēq̄ nos periculis exemisse p̄peximus, futurūq̄ tandē ut claros fulgentioresq̄ a mortuis excitet: haud quaq̄ ut malis uicti iam succubamus, neq̄ de spe excidamus, cū patimur. Quādoquidē exterior homo, hoc est, cor- pus cū ceditur siue exagitur, corrūpi solet. Interior uero, hoc ē, sp̄s ipse & anima inuouatur. Quo pacto si querās, nimis bene sperando, & fidendo plurimū. Sigdem ubi pro Chrīsto tor- menta iam subij ingenti gaudio expleatur.

Momentaneū em̄ illud & leue pressuræ nostræ supra modū in sublime, eternū gloriæ pōdus opatur nobis. Explicat quo pacto interior is inuouetur hō. Ideo (inq̄) id fit, quia in animū il- le inducat per breues esse pressuras & momentaneas, & idcirco toleratu leuiōres uideri: qd ad exi- guum t̄pis inferuntur, gloriā uero p̄petuā esse, & pondus, hoc est, magnitudinē ingentē habere. Id nāq̄ supra modum & in sublime præ tendit.

Nō cōtēplantibus nobis quæ uidentur, sed q̄ nusq̄ apparent. Uisibilia nanq̄ tēporaria sunt, in- uisibilia uero sempiterna. Ōndit quæadmodū quæ uis pressura faciliōr sit, inq̄: Cuncta em̄ quæ nobis sub aspectū ueniūt & uisuntur, temporaria qdem & breuia sunt. Cruciatu itaq̄ & pressuræ, quia cerni oculis possunt, momentanea erūt. Atqui inter uisibilia hæc uocatio ipsa & otū cōnumeratur: q̄p̄ quæ & spectari queunt, eo em̄ uisibilia intulit, ut eiufmodi a pressuris & molestijs uocatiōe cōplecteretur. Nil itaq̄ erit uel aduerfis & urgētibus succubendū, uel pro- speris hebescendū & quietioribus rebus. Breuia em̄ utraq̄ sunt. His igil se ita habētibus, cōstat quoque quæ uideri nō possunt, perpetua esse, hoc est, regnum illud cœleste, & æterna supplicia. Quo fit, ut horz declinare, altēz habeamus, altēz cupere.

Sumus em̄ qm̄ si terrestris domus nostra huius tabernaculi dissoluitur, ædificationē ex deo habemus, domū nō manufactā, sed æternā in cœlis. Quā superius dixerat, quantū exterior hō corrūperetur, tantundē inuoueretur interior, uisus est noui quid dicere, ita nūc infert: Quin potius cū penitus cōtabuerit mortale hoc corpus & lutē, tūc sane infi- nita nobis pductūz est bona. Simul etiā ad hos de resurrectōe iterato nūc differit, t̄ctis nō ita aperte, ut in superiori ep̄istola, ne uideatur eos existimare nondū emēdatos. Per terrestre autē ta- bernaculi domū, corpus ip̄m expressit, cui cū & tabernaculi nomen indiderit, illius breue admo- dū uita spaciū patefacit. Est nāq̄ tabernaculū nil diuturnū. Qd si plerūq̄ iustoz p̄ferit taberna- cula ista quietē, cū additione tamen aliqua hæc ipsam præ tendere satis iam constat, ut pote cū p- petua tabernacula dicimus. Aduerte autē, quæadmodū cū terrestre dixisset, mox cœlestem obie- cerit. Aeternam uero ubi intulit domū, qd eo facit, ut nostri corporis futurā augeat gloriā. Nō manufacta uero, nō idcirco adiecit, ut corporis huius humani conditionē a cœlesti faceret alie- nam, cū

Dos Pauli in docendo

z. Tim. 2

Plat. 1.

Ap̄t falsi del gram sibi uen- dicantes.

Exterior hō, hō interior

Inuisibilia æ- terna.

CAP. V.

nam, cum neq illud sit manu opera compactu. Multi uero terrestrem domu, pro uita qua in terris hic ducitur, accipere. Tabernaculu uero corpus id dicitur, ita ut eiusmodi sit, qd p apostolu dicitur. Si dissoluat qua in terris agitur nostri corporis uita, qua manufacta dicitur, pinde ac manibus sit confirmata, quia uinu ac panis quibus uita haec constat, p manus suppeditant. Sumus tñ in caelis uitam quamdam alia habituri, qua nec potest corrumpi, nec manibus cofici, hoc est, qua nulla indigeat nostrarum manu ope.

Et tñ in hoc ingemiscimus, habitatione nostra, qua in caelis est, superinduere cupietes. Quae habitatio est? Nimis corpus incorruptibile. De celo aut illud esse affirmat, no qd superne deueniat, sed qd inde demissam habeat sibi incorruptibilitatis gram. A deo igitur minus dolendum erit, de singulis corpori illatis tentationibus, ut contra potius sit nobis ingemiscendu, quod corpus hoc corruptibile, no prorsus exuimus, ut hoc ipsum incorruptibile induamus. Vñ nec tabernaculu dixit, sed habitatione, ut qua diutius sit & firmius permanura.

Si tñ uestiti, non nudi inueniamur. Neq est nobis est uniuersis (inqt) incorruptibilitati corporis confidendu, qui & sumus post acceptu corpus qd infici nequit, corruptione obducti. Non gloria & securitatis nudi coarguemur: pinde ac si ex prauis his facinoribus ignominiam assecuti. Sq dem cūctis futura comuni sit resurrectio, non tñ honor & gloria.

Nam & q sumus in tabernaculo isto ingemiscimus. In q nolumus expoliari, sed superestiri, ut absorbeat qd mortale est a uita. Cū durius esse & graue qd dixerat apparer, ingemiscere nos & grauiter ferre pcupidos hoc corpore liberari, cū costet ineffabilem esse animi erga corpus affectu: idcirco inquit. Haud qua ppter ea ingemiscimus, q corpore simpliciter sit abeundum, sed quia nos libido inceperit incorruptione supinducere: pinde ac si haud fat fuerit, hanc ipsam induere, uel corruptionis uolumus uacui esse, ut illa no corpus a uita cōsumatur & pereat. Nec corporis gratia solu grauemur, sed quia corruptibile sit moleste ferimus. Hinc obstruuntur haereticos: ora, quippe cū de corpore diuersitate nulla fiat hic intentio, q de corruptibilitate dūtaxat, & incorruptibilitate differitur.

Qui aut effecit nos in hoc ipm deus. Deus est (inqt) q nos a principio ad hoc ipm creauit. Quippe q nos eo effinxit, ut corruptibiles simus. Neq; id illi est praesentia uisum, sed ab initio, q fit ut omnino sine corruptione futuri.

Qui & dedit nobis pignus spūs. Vis (inqt) ut alijs id argumētis ostēda: Per baptismū nepe & spm nobis largitus est. Incorruptibilitatis in sup pignus hic detulit. Animā nāq; & corpus simul sanctificauit, ea q diuinitati ppinquiora effecit, qua & exemit a crimine, a q mors ipsa subsequitur. Itaq; cū spm cōtulit, pspicuu est, qd a pctō eruerit. Qui uero a pctō iam eruit, & incorruptio nō effecit. A pctō nāq; corruptio oritur. Spūs igitur hoc pacto futurae immortalitatis pignus efficitur. Vel aliter. Qui in pñenti aliqua nobis in parte spm est impartitus, oino uel aliqd nobis detulit pign, ut totū in postea largiat. Vex quo pacto id ē largiturus, nisi spū, & corpe icorruptibiles ipsi futuri sumus: Cum itaq; qd tenue est & exiguu, spū & corpe sub pignoris specie in hac uita acceperis: sperandū est quod reliquum sis integre habiturus.

Fidētes igitur semp & sciētes, qm manētes in hoc corpe peregrinamur a dño. Per fidē nāq; ambulamus, nō per spm cōfidimus, & pbe potius uolumus peregrinari a corpe, & manere apud dñm. Perfitit adhuc ut illud cōfirmet qd dixerat supra, qm nullae sunt nobis curae. Discrimina ppe qua & mortes, rem nobis optabile, incorruptibilitate. s. subministrant. Cuius gratia & ingemiscimus, deducimur qd a dñm ocyus. Confidētes itaq; semp, hoc est, in trepidi, neq; in psecutiones uel mortes, horrescite. Apostoli autē aduerte prudentia, quo uita ac mortis tacite expresserit nomen. Cum altera uerari apud dñm dixerit: altera ab eo longe peregrinari, ut nemo a praesenti hac pendeat uita, ut qua a dño ipso diuertat. Proxime aut ne quis obijciat. Quid ergo: Nunc corpus a deo reddit nos alienos: sic illud inquis castigat & corrigit. Per fidē enim nō per specē ambulamus, hoc est, in hoc seculo illū nouimus, sed modice. Id nāq; cū per fidem inquit, praetedit. Haud dum tñ facie ad facie illius ullā habemus cognitionē, qd etiā ubi per fidē intulit, explicatur. Cum itaq; haec ita se habeat malum, hoc ē, ualde desideramus, corpus hoc exui, cū dno q; uerari. Neq; immortalitatis dixit participare, quin qd fatius est, cū dno eē, qd utiq; incorruptibilitate est, longe praestantius.

Propterea cōtinimur siue absentes, siue pñtes placere illi. Qd quaeritur illud est, ut dño morē uiuēdo geram. Ne forte cū peregrinatione intelligis, existimes satis ad salutē tibi id fore. Vnde sic inquit. Stude ut hinc deo gratus abscedas uita rōne, qua illi accepta hic duxeris.

Nos em oēs pñto esse oportet ante tribunal Chri. Deterret hoc loco Corinthios cū recorde datione, tū assertō e quadā tremēdi illius, & diuini iudicij, asserēs, uniuersos: tūc gesta ut pateant necesse fore. Neq; existimes ibi cordis recōdita, aut quous opa, aut animi ullā libidinē, uel mētis, ullis posse uelis obtēsis occultari, sed uniuersa tunc patentia erunt & aperta.

Ut referat uniusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bonū siue malum. His dicitis qui recte egerint, ut bona sperent magis hortatur. Quin etiā segnes & desides futuri supplicij obie-

ta for

Corpis icorruptio e celo

Ineffabilis anmi erga corp affectus.

A peccato oit corruptio

Cap. iiii. Discrimina rē nobis mltro optabile adferit vrit graua sit ipsa, a deo q; no strimenda

Roma, xiiii

Et formidine, ad uigilandum compellit. Confirmat praeterea, quae habuit de resurrectione sermone. Quisquam asserat eos qui uel bonis, uel prauis inseruierint facinoribus, uel corona donatum iri, uel tormentis affectu. Obstruunt etiā p haec haereticis ora, diuersa his sententiis. Scietes ergo timorē dñi, hoibus suademus, deo aut manifesti sumus. Spero aut & in consciētis uestris manifestos nos esse. Habētibus nobis (inqt) tremēdi illi iudicij notionē, connitendum oim studio erit, ne hoim quēpiā offendamus. Id nāq; apostolus sentit, cū hominibus inqt suademus, hoc est, ne cuiuspiā p nos animus offendat, temperandū est. Nam & si mali nil cōmiserimus, suspectos tñ cōmissi criminis facimus: sicq; in nostra praete, ne alios offendamus, defugere nec tñ id declinamus, cōdemmodū nobis uita de gatur: nec suaderi pñt, nec falli, cum nostris fuerit actionibus prauis offensus. Proxime aut & uobis parēbimus, utpote qui nostra oia optime calleatis, eo q; haud qua q; necesse erit, ut uobis suadeamus.

Non itē cōmendamus nos uobis, sed occasione damus uobis gloriā di pro nobis. Frequēter qua incidere posset, suspitionē hic detergit, ne qd de se uideat insolētius iactitasse, ait q; Nequa ipi ad hūc sermonē deuenimus, ut nos cōmendemus, hoc est, nō insolētia uel laudis id nostra gratia diximus: sed uestri potius gloria, q gloriā di mihi occasione praebetis, aduersus q; falsos apostolos pro uobis iactitadi, q nos calumniantur, & culpant.

Ut habeatis ad eos qui in facie gloriātur, & nō in corde. Ut habeatis (inqt) qd nostra gratia aduersus eiusmodi apostolos gloriari possitis, q in facie gloriātur, hoc est, ad ostentationē, et fronte quadā impudenti oia factitāt. Erant nāq; illi moribus hisce imbuti, ut uultu pietatē praefereant, corde uero nihil haberēt, qd sanū, rectum ue esset. Non em gloriandū semper iniungit, nisi cum iplos se illi extollunt.

Sine em mēte excedimus, qd alibi stultitiā uocat, illud ob grām dei agimus, ne suos me parui duxeritis, p mei cōtēptu subeatis & pēnas & uestri pñicie. Si uero de mediocribus & humilibus rebus nosser ē sermo, id uestri de causa facimus, ut humilitatē discatis. Vel aliter: Si quis aut nos mēte excedere, hoc est, furere suspicet, expectamus ob haec a deo mercedē, quoq; fuerimus ipsi infimulati. Si uere abstinerē nos qui spā arbitretur, excipiat ipse nostrae huius abstinentiae cōmoda. Pōt & aliter id dñi intelligi, uidelicet: Si furore arrepti, mēte excessimus, dei ob causam infaniamus, ut uos ei cōmēdatōres reddamus. Tenebat itaq; Paulus ingētis amoris demētia, si dicit demētia pñt, q sane ut amator aliq; percitus, deū haud dubie deperibat, cū illi dūtaxat is uiuere qd adamasset, & ita ut extra se raptus totus ad deū traduceret. Neq; suā uita pro sua duceret sed ad eius contemplationē tantisper, quē tanto amore insectaretur. Si itaq; mente excessimus, deo inquit excessimus, hoc est, dei ob gratiam.

Charitas em Christi urget nos, estimantes hoc, qm si unus pro oibus mortuus est, ergo oēs mortui sunt, & pro omnibus mortuus est Christus. Vt & qui uiuūt, iam nō sibi uiuāt, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Urget em nos charitas dei nobis pspicua, & ualde cōpellet, ut eius gra pericula adeamus, iudicemusq; apud nos ipsos pspicuu esse, qa pro oibus sit mortē ppeffus, eo & illū mortē oppetisse, quia interisse uniuersos cōstaret, uoluisseq; eundē pro pdictis mori, ut uita nobis elargiret. Cum itaq; nobis sit uita hic elargitus, nō uiuere amplius nobis, sed illi debemus, cuius munere aurā hāc ipsam spiramus. Qui non solu p nobis mortē obiuit, qn & ab inferis resurrexit, primitiasq; nostras, hoc ē, suū corpus ad cōsiliū modū sustulit: ut nos etiam eodē oino sit traducturus. Quid em erat necesse ad celos illū deferri, nisi fuisset & nobis eodē cōueniendū: Quo fit, quia mortuus nostri gratia sit, ut & uita donarit, immortalitatis nobis, & pignus item cōtulerit, ut illi, nō nostris cupiditatibus uiuere debeamus.

Itaq; nos ex hoc neminē nouimus scdm carnē. Postq; oēs q morti obnoxij scēles: rōne iam fuissent, p Christi baptismi gratia reuixere, merito (inquit) neminē fidelij cognoueramus, scdm carnē, q uiuere, hoc est, scdm ueterē illū & carnalē uiuēdi modū. Omēs nāq; fideles spiritu ipso renati, nouā quadā & spiritalē transigunt uitam.

Et si cognouimus scdm carnē Christū, sed nūc iam nō nouimus. Ostēdit uel in degēda, nō scdm carnē hāc uita, Chrm nos prauiū habere & ducē, inquitq;: Et si fuit unq; carnali cōditione Christus, haud tñ in pñentia est. Dicit aliq; qd ita: Num carnē illā deposuit? Absit. Quippe qui q; assumptus est statu eo sit iterato uerturus. Atqui in carnē ille corpe sublatu est, qd igit; Tam diu ergo nos dicimur scdm carnē hāc uiuere, q diu pētis erimus obuoluti. Tunc uero procul a carnē uita hanc degere, cū nihil delinquimus. Christus aut tunc dicitur scdm carnē uiuissē, qn pro natura passioibus, nulli tñ culpae obnoxius uixit. Videlicet cum tamē ac sitim & labores perpassus est. Nunc uero nequa carnis necessitati subiectus est, hoc est. Passionibus cōstat hūc esse immunē, qua natura ipsa, corpibus insumit hisce mortalibus, nec arceri dum in humanis agitur, possunt. Corpus nanq; nunc gestat nulli necessitati obnoxij: ut nos ipsos cōmonefaciat, nō ultra ad carnis conditiones & uita, sed scdm spiritum degere.

Si qua

1. Cor. xv.

Nō abstinet em a malo, sed ab omi suspitione r specte mali

1. Cor. iij.

Primitias nrae

Scdm carnem uiuere, q dicant & Chrs quo se cundū dicat uis xiste r nos

Si qua ergo in Christo noua creatura. Si quis inquit, Christi fidē admisit, in aliā quandā traductus est ille creationē, & denuo cōditus, nequaquā itaq; ueteri more ducenda est uita.

Uetera transferūt, ecce facta sunt oia noua. Quæret aliq; Quæ nā hæc uetera dicit? Nepe delinquentiū facinora, & iudaicæ ritus, & opera. Præterijt nāq; uetus pctm̄, & aia noua nobis est reddita. Nouū prætereā & corpus effectū, & pro rebus iudaicis cūctis innouata sunt omnia. Nam pro lege, euangeliū. Pro Hierusalē, cœli: pro tēplo, uelū qd̄ intimū erat, in q̄ ipsa trinitas cōtinet: pro circūciōe, baptisimus, pro māna, Christi purissimū corpus: pro aqua, Dñi sanguis: p baculo uel Moyfi, uel Aaron, crux ipsa: pro agno, Dei filius. Et hmōi reliqua.

Omnia autē ex deo, q nos recōciliatū sibi per Christū. Hæc sane uniuersa à deo nobis collata sunt, qui filij sui interuentu, secū ut in grām rediremus, effecit. Neq; em̄ priores ipsi ad eum: utro confugimus, sed per filij mortem nos ille exciuit.

Et dedit nobis mysteriū recōciliatōis. O clemētiz profunditatē. Cū em̄ filiū pater ad nos legasset, eūdēq; ab his q recōciliatōe hac idigerēt, necatū uidisset: nil pr̄ns uel hoc pacto cōmōtus, humanū genus neglexit. Quin potius ad ministeriū hoīs recōciliatōis, apostolis nobis opam demādauit, ut circūuagi hoc munere fungeremur, ad eos iam reuocandū, qui ab se deficiuissent, secumq; hos ipsos in gratiam reduceremus.

Quidē deus erat in Christo mundū reconciliās sibi: nō reputās illis delicta ipsos. Dixit superius deum nos sibi recōciliare: propterea ne forte occurrat quipiā, inquit: Atqui filiū ad id ille demisit: Nunc inquit, filiū quidē transmisit, is tñ dūtaxat hoīs hortabāt: pater uero is erat, qui mundū sibi in Christo recōciliaret, hoc est, p Christū. A deo q; se beneuolū erga hoīs & placabilem præstitit: ut non mō nullū his intulerit cruciatū, sed recōciliatōem offerret. Nec solū missa fecit delicta, qn etiā nec illa cuiq; imputauit. Nā si rōnē factōis exegisset, oēs utiq; interfecissent.

Et posuit in nobis uerbū recōciliatōis. Nihil qd̄ graue fit uel molestū, ut uobis afferē in iunctū a deo est mihi: sed solū ut in grām uos secū reducerē. Cūq; nihil ipse pluadēdo profecerim, insistite uos tādiu hortātes, donec possit his pluaderi, ut deo reconciliantur.

Pro Christo ergo legatōe fungimur, tanq; deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo: recōciliamini deo. Pro Christo, hoc est, Christi loco legatōe nos fungimur. Quod etiāq; em̄ erat ille facturus, nos in præsentī exequendū suscepimus. Et quædam modū per illū hortabāt nos deus, sic uos hoc tpe per nos ille hortāt, ut sibi conciliemini. Neq; em̄ dixit deū uobis cōciliate, sed uos illi recōciliamini. Quod si uel hostiū more huic obstititeritis, nihil tñ ipse uobis obnitit. Deus nāq; hic pater est, nec secus ac si quidpiā ipse in hoīs deliquisset, ad uos legauit apostolos, ut ueniam deprecetur. Miram sane pietatis, & indulgentiæ magnitudinem.

Quoniam q nō nouerat pctm̄, pro nobis pctm̄ fecit, ut nos efficeremur iustitia dei in ipso. Ne reliqua ipse cōmemore, quemadmodū, s. de uobis, uel bene merentē affeceritis ignominia, utq; prior ipse in grām redire uoluerit: nonne uel ex recētib; eius beneficijs dignū censi debet, ut cū ipso sitis animo placatiore deuināti? Quid ita? Quā suū filiū, qui nullū norat pctm̄, hoc est qui ipsemet iustitia esset, pro nobis fecerit mortē obire, pinde ac si pctōr esset is & maleficus, inquit em̄: Execrabilis qui suspēsus est ligno, & cū iniustus reputatus est. Nō em̄ pctōrem fecit hic intru lit, sed pctm̄, qd̄ utiq; maius est lōge, ut nos dei iustitia efficeremur. Nō ex opib; uel lege, sed dei ex gra. Id em̄ designat dei iustitia, cū gratis q spā iustus efficit, cūq; nulla in eo dephendit labes. Et ideo nequaquā dixit, ut iusti efficiamur, sed dei iustitia, gratiē arguens immensitatem.

Diuātes autē, exhortamur ne in uacū grām dei recipiatis. Adiutores uestri, inq; sumus, & uobis ad cōsequendā salutē, & deo ut eius expleatis uoluntatē, hoc est, quæ uobis ut salutē impartiat procliuior est, fungimurq; exhortādo Christi uice, q̄ ad usq; ille secūdo adueniat, & quādiu in uita hac fuerimus, ne incassum grām dei accipiatis. Quid em̄ cōduceret diuina gratia prauis facinoribus eximisi deinceps ad pristinā negligētiam rediret: Id nāq; nil aliud foret, q̄ in pristinā inimicitia illā relabi: Sic fiet et frustra uidere ē diuina fuisse in nos gratia tāta collata. Haud quāq; itaq; existimandū est, in fide dūtaxat peccatōz cō stare uacationē. Quin & optimo uiuendi opus est genere, ut ab his simus immunes.

Hic em̄, tpe accepto exaudiui te, & in die salutis audiui te. Ecce nūc tps acceptabile, ecce nunc dies salutis. Tēpus acceptabile dicit: in quo per grām, & peccatōz remissio fit, & iustitia cōdonat. Nā illud haud dubie est acceptabile tps: q nō excipit deus, exauditiq; & saluos facit. Nā in iudicij die, neq; aures nobis p̄stabit, neq; opē laturus ē ullā, nec salutē peccātibus. Necessē est itaq; dū interea gratia tēpus offerē, ut enixe certemus. Nec facile hoc pacto potiemur uictoria.

Nemini dantes ullā offensionē, ut nō uituperet ministeriū uostrū. Hortamur uos (inq; & opam simul præstamus: ut uitam nemine offenso degatis, pinde ac si inquit. Me uelim duce utamini. Nā sic mihi uiuendū institui, ut nulli ne criminandū qdē me dixerim, sed ne uel leuiter incusandi, sed dē di u occasione præbuerim. Qd̄ eo feci, ne nostra notetur administratio, & ignominia subeat. Nō em̄ ne culpētur res p me gestæ, uel mea institutio dixit, sed ne quā uel tenuē la bē, aut uituperationē admittant, enitor, Nonnulli uero id dictū hūc sunt in modū interpretati.

Videlicet

Videlicet ne recidat quæuis ignominia nota, quā ipse ministriū dicit. Tunc em̄ uituperationē subiret prædicatio mea, cū ipse uitā improbe ducerē. Tacite etiā & Corinthios carpit, ut quos mala acta iā uita a multis culpet, culpantiūq; execratio oīs in Chrm̄, & eius fidē redundet.

Sed in oibus exhibeamus nosmetipsos, sicut dei ministros. Vel id sane maius uidet, cum inquit, nō solū necesse erit, ut quauis culpa & labe uaces: sed ita ut uiuus, ut ex tuo hoc recte uiuē di modo, perspicuum facias, dei ministerio te fungi.

In multa patientia dicit, sed multa. Quippe quæ non semel, atq; itez omnibus erit in rebus præstanda: sed usq; ad finem erit exhibenda.

In tribulationibus, in necessitatibus. Ideo quidem pressuras accumulāt, cū nullus fiat, quæ hominem angunt, exitus malis.

In angustijs. Videlicet quæ per inedia, uel tentationes alias offerunt.

In plagis, in carceribus. Vide quantum hæc afferāt mali, cum utrūq; per se grauissimū sit. Plagas prætereā affectus est Paulus, & in carcerem sæpe coniectus.

In seditionibus. Hoc est, in persecutionibus, cum nullum haberet hic locum, quo posset consistere, quia multi eum insectantur.

In laboribus, in uigilijs, in ieiunijs. Explicatis iam alijs quæ per alios sunt sibi ingesta, supin ducit quibus se ipse ultro afficiat, Manuum scilicet laboribus quibus ipsum se, & alios aleret, is insup; & uigilijs se, & inedia macerabat.

In castitate. Vel continentiam per castitatem præ tendit, uel eius omnibus in rebus puritatem feruatum. Vel quia gratis, & nullis illectus muneribus, prædicaret.

In scientia. Hoc est, in dei sapientia, quæ uere dici scientia debet. Non in exteriori hac, & mundana, qua fallaces Apostoli niterentur.

In longanimitate, in suauitate. Animi est pfecto adamātini, agitātū undiq; & circūpunctum nō solū mētis feruare celsitudinē, sed & bonū se & æquum præstare.

In spiritu sancto. Ostēdit unde hæc sit uirtutē adeptus, e spū uidelicet sancto. Nā cū p̄clazē aliq; de se facinus edit, mox spūs sancti ope factū id inferit. Potest etiā intelligi in spiritualibus donis. Ex his nāq; ofidimus ministros nos de esse effectos: quiquidē mirāda quæ dā q supra hoīem sunt, factitemus. Vel quia in spiritu sancto, hoc est, in spiritu donis neminē ipsi offendimus. Nā & si intumescunt pleriq; q; lingujs potiti sint, qbus nequaquā necessarijs in rebus utantur, ab eiusmodi tamen longe alieni nos sumus.

In charitate non ficta. Charitas hæc haud dubie bonoz est illi omnīū causa. Hæc in quā, ut apud se spiritus sanctus maneret, efficiebat.

In uerbo ueritatis. Hoc est, dei uerbum nihil adulterantes.

In uirtute dei. Nil inq; horz mihi debet adscribi, cū cōstet dei potētia uniuersa hæc fieri.

Per arma iustitiæ à dextris, & à sinistris. Arma iustitiæ sinistra appellat q̄cūq; tristitia afferūt. Arma uero, q̄a tanq; muris nos sepia, & tutos reddat. Sinistra prætereā dicit ob uariā multo rū cōsciam. Iniuxit nāq; & dñs, nō ultro abeūdase ē tētatoēs, sed si offerant, ferēdas. Dextera autē q̄ letiora sunt nūcupat. Hoz itaq; alterutris nil Paul' arguebat obnoxius. Quippe q neq; testib; & aduersis cōtraheret, neq; letitia & p̄peris isoleceret, sed poti' iustitię arma hæc iplā reddebat.

Per gloriā & ignobilitatē. Explicauit iā nobis, qd̄ dextera & sinistra significarēt, ut q & gloriā simul præferat & ignobilitatē. Voz si q̄ras q pacto pro armis iustitiæ hæc futura sit gloria, respōdebo eqdem. Quia multos ad religionē inducat & fidē, qui præceptorū deferēt honos.

Quid igitur: Pauli ne id erit accendendū uirtuti? Maxime. Quia nihil uel laudatus is defacebat nec p̄dicando fatigabat, uel ignominia affectus deterrebat, qn potius hæc ad patientiā, & p̄bitatem, cum prædicationis successu exercebat.

Per infamiā & bonā famā. Vel hoc magni momēti est: infamiā tolerare. Hæc nāq; acer rime animū mordet, eoq; & dñs beatos hos asserit, qui cōuitia, & cōtumelias perferūt. Quæ infamia, uel cruciatibus ipsis uidet acerbior. Nam cū corpus tormētis urget, tum aia patit dolorē. Cum uero nota afficimur aliqua, animo incūbit quicquid est oneris. Vnde & Iob uxoris cōuitia molestius longe ferebat, q̄ plagas & ulcera.

Ut seductores, & ueraces. Sicut q ignoti & cogniti. Id ipsum est qd̄ p infamiā dixit, & bonam famā. Hi nāq; quibus Paulus curæ esset & cognitus: eundē quāsi nūquā antea nosserit, dedignabitur. Quod pfecto idē p̄tendit, qd̄ per gloriā dixerat & ignominiam.

Quasi morientes, & ecce uiuimus. Hoc est, quasi mortū ad iudicati, & condemnati. Nam quod ad infidiantium nobis animum spectat, haud dubie morimur. Quantum uero ad dei uirtutem, ecce hæc uita fruimur.

Ut castigati, & nō mortificati. Fuit hæc, inq; ad nri castigationē dei pmissū. Quo fit, ut ad futurā mercedē haud quāq; exigui sit castigatōis huius itere a lucrū, qd̄ sane dictū, à Dauid scri ptis desumptū fuisse cōstat, cū inq; Castigās castigauit me dñs, mortū autē nō tradidit me.

L Quasi

Debra mutatō ueteris legis

Debra del del mentia

Laure.

Ap̄ts Eb̄f̄i lo ro legatōe sum giur.

2. Pet. 2. 1. Cor. 1. Deut. 24. Gala. 3. Eia. 72.

CAP. VI

A

Diuātes autē, exhortamur ne in uacū grām dei recipiatis. Adiutores uestri, inq; sumus, & uobis ad cōsequendā salutē, & deo ut eius expleatis uoluntatē, hoc est, quæ uobis ut salutē impartiat procliuior est, fungimurq; exhortādo Christi uice, q̄ ad usq; ille secūdo adueniat, & quādiu in uita hac fuerimus, ne incassum grām dei accipiatis.

Quid em̄ cōduceret diuina gratia prauis facinoribus eximisi deinceps ad pristinā negligētiam rediret: Id nāq; nil aliud foret, q̄ in pristinā inimicitia illā relabi: Sic fiet et frustra uidere ē diuina fuisse in nos gratia tāta collata. Haud quāq; itaq; existimandū est, in fide dūtaxat peccatōz cō stare uacationē. Quin & optimo uiuendi opus est genere, ut ab his simus immunes.

Hic em̄, tpe accepto exaudiui te, & in die salutis audiui te. Ecce nūc tps acceptabile, ecce nunc dies salutis. Tēpus acceptabile dicit: in quo per grām, & peccatōz remissio fit, & iustitia cōdonat. Nā illud haud dubie est acceptabile tps: q nō excipit deus, exauditiq; & saluos facit. Nā in iudicij die, neq; aures nobis p̄stabit, neq; opē laturus ē ullā, nec salutē peccātibus. Necessē est itaq; dū interea gratia tēpus offerē, ut enixe certemus. Nec facile hoc pacto potiemur uictoria.

Nemini dantes ullā offensionē, ut nō uituperet ministeriū uostrū. Hortamur uos (inq; & opam simul præstamus: ut uitam nemine offenso degatis, pinde ac si inquit. Me uelim duce utamini. Nā sic mihi uiuendū institui, ut nulli ne criminandū qdē me dixerim, sed ne uel leuiter incusandi, sed dē di u occasione præbuerim. Qd̄ eo feci, ne nostra notetur administratio, & ignominia subeat. Nō em̄ ne culpētur res p me gestæ, uel mea institutio dixit, sed ne quā uel tenuē la bē, aut uituperationē admittant, enitor, Nonnulli uero id dictū hūc sunt in modū interpretati.

In fide sola cōsistit iustitia.

Eia. 49. Tempus acceptabile

Remitt dātes offensionem.

Intra. it. Acro. 6. Plagas & carere afficit? Paulus.

Animus adā mantinus.

Barth. y Luca. 6. Nō ad eūdē res carōes, sed it of ferant toleran dæ

Barth. y I. rozis comūtia p̄molesta

Job. 2

Sancti inter
mum & spiritale

Quasi tristes, semper autem gaudentes. Exteriori quidem hac facie videmur in ore co-
fecti, intus uero incredibili fruimur suavitate, non enim interruptum nostrum est & instabile gau-
dium, sed continens & perpetuum.

1. Cor. 16
Infra. 9.

Sicut egentes, multos autem locupletates. Non solum diuitiis spiritualibus plures ditauit, sed
mundanis etiam hisce & temporariis copulimos iuuat. Nam cum omnium bonis fidelium domus pa-
terna opulentiore uidebatur, multis bona haec praesentia impartiebatur & uictum. Nam & sanctos quos
Hierosolymis erant alebat, quod & in sequentibus patefacit.

Os abundat, q
bonis uice hui
non inhaeret

Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Qui enim nullis uitae praesentis inhaerit bonis, omni-
bus nimis abundat: pinde ac si inquit. Vos omnia petenti mihi ad nutum suppeditastis, quibus alio-
rum subuenientia necessitatibus. Quae autem superius dixit commemorauit, ne in rebus aduersis,
& mortis perturbarentur Corinthii.

Obiurgat ff
dura charita-
tis est iudicium

Os nostrum patet ad uos o Corinthii, Cor nram dilatatum est. Enumeratis propriis certami-
bus, ostendit in modum narratis, quae admodum uecessario sit, ut illi sese imitent: futurum est tandem of-
dem ut carpat, ut quod suuipsum haudquaquam magna tenerent beneuolentia. Quod tamen antequam ipse aggredia-
tur aperit suam erga illos sic charitatem. Velle eodem perpetua apud uos habere orationem, & multa dis-
serere, palamque & fidei uos alloqui, quod plane ostendit cum inquit. Os meum patet ad uos. Idque propterea
dicit, quia illos & obiurgaturus est, & facturus propter suum, maximum esse charitatis indicium, in cre-
di fiduti. Vnde non solum inquit uerbis mea ergo uos profero charitatem, sed corde, cum illud apud uos
diffusum habeat & ampliatum. Ardor namque amoris ille, non modo mihi os patefacit, sed mentem dilatat,
& ita ut uos capiat uniuersos, quod ipsum subinfert dicens.

Non angustiimini in uobis, angustiimini autem in uisceribus uestris. Vos quidem inquit & si quod
plurimum sitis, meo in corde, quod sane patientissimum est, haudquaquam in arcto uagaminis. Uestris uero
in precordiis & uisceribus, in angustio estis, & ita restricti, ut ne uel unum quidem me largiter possitis ex-
cipere, pinde ac si inquit. Ipse eadem ingenti uos proferat beneuolentia, uos uero & si erga me aliquid
estis amore affecti, & complexi uestris in praecordiis detinetis, arctior tamen uestra haec charitas est,
& angustior, quam me complectimini.

Quandem autem habetis remunerationem, tanquam filii dico, dilatamini & uos. Hoc est, eandem ipsi
amoris uicissitudinem, & pariter praestare in me beneuolentiam, estoteque & uos, quae admodum ipse, in
charitate effusi. Idque pro debito quodam deponit, cum inquit. Tanquam filii dico. Neque enim uideor ma-
gis aliquid efflagitare, si pater cum sim, aliteris coli duxerim non indignum. Debent namque & filii hoc
in patrem praestare officium.

Nolite iugum ducere cum infidelibus. Ne uideat suuipsum haec gratia protulisse, ostendit per Corinthi-
orum utilitate, non sua, illos se exigisse beneuolentiam. Quasi id dicitur. Illud sane uestra erga me pa-
tefacit charitatem, si nullum uobis cum infidelibus fuerit commercium, neque ad illos partes declinaueritis.

Quae enim participatio iustitiae cum iniquitate. Hoc loco haudquaquam se cum infidelibus confert,
sed Corinthios uirtute, & ingenuitate cum infidelium comparat improbitate. Nec secus agit cum his
quod pater aliquis solet, quod filium uideat, cum perditissimis hominibus diuersari, ad quae uerba huiusmodi ha-
beat. Quae nam tunc esse potest nobilitati cum illos iniquissimis moribus confociati. Vos itaque Paulus
inquit, indubitate praefertis iustitiam: illi uero deperditam quandam nequitiam. Quae nam ergo potest
& uobis cum infidelibus esse communicatio.

Quae societas luci ad tenebras. Quae autem conuentio Christi ad Belial. Cum uellet omnino apo-
stolus, ut Corinthii ab infidelium desciscerent conuentionis: haud sane dixit, quae esse potest conformi-
tas eorum qui in luce sunt, cum his qui in tenebris degunt, uel Christi sectatoribus, cum his qui deum non habent
sectantur, sed res ipsas per personam induxit, lucem, & tenebras. Et quod amplius erat Christi ad Belial,
Belial uero apostatam dicit & desertorem. Porro ex Christi & Belial appellatione, atrociorum
reddidit orationem.

Belial quis.

Hut quae pars fidelium cum infidelium. Hoc loco & personarum meminit, ne simpliciter uel incu-
rate nequitiam uideatur, uel uirtutem extollere.

Infideles ido-
loz templa

Leuit. 26

Hiere. 31

Deo in pijs ha-
bitat, inambu-
lar, obambulant

Qui autem consensus templo dei cum idolis. Vos enim estis templum dei uiuunt. Sicut quidem infideles ido-
loz templum, uel idola potius: uos autem dei adus. Nec qualis illis fabulis suis consingunt, sed uiuentis.

Qui igitur erit uobis cum istis consensus, hoc est, similitudo & conuentio.
Sicut dicit deus, quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illoz deus, & ipsi erunt mihi po-
pulus. Ne ad gratiam haec dicere uideat, ostendit sacras literas testimonio, quae admodum dei sunt
templum. Ante acta inquit uitae integritas, deum in uobis fecit inhabitare, sed uestra in posterum uis
gilitia, & inambulatio compellet. Inerit namque homini deus, quod pure deget & pie. Deinceps cum ad
alia bonorum opera, exercitationem uehementer, & patriarcharum more ad altiora conscenderit, obambulare
in eo, & uerfari dicit deus, quae admodum & Iacob & Abraham, & Isaac dicebatur.

Estate. v
Immunditia du-
plex corporis &
animi.

Propter quod exite de medio eorum, & separamini dicit dominus, & immundum ne tetigeritis, & reci-
piat uos. Neque enim dixit haudquaquam absurda sunt, facite, sed ne attigeritis. Est autem duplex im-
munditiae genus, corporeum, & spiritale. Spiritale quidem ut ipsi & sordidi cogitatus, et oculis lasci-
uicibus

uentibus intueri, uel odia exercere, & dolos nequere, & eiusmodi. Corporeum uero, ut incestus
& adulterium, et quicquid reliquum est prauis facinoris. Vult itaque Corinthios cum animi, tum corpo-
ris puritate seruare. Quocirca exite inquit de medio infidelium, & separamini, hoc est, illos iam de-
cline, & puriores efficiamini. Sum namque uos tales effectus, libenti animo susceperunt. Cum enim
quis malis actionibus liberatur, deo coniugitur.

Et ero uobis in patre, & uos eritis mihi in filios, dicit dominus omnipotens. Vides quae ad-
modum longe ante praedixit Propheta, quae in nobis baptismi ob gratiam sunt sine iam consecuta,
Regenerationem uidelicet & ipsam adoptionem.

As ergo habentes permissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis
& ipsius. Quas illas narras permissiones: eas, scilicet quibus nos sumus certiores effecti. Tem-
plum nos dei futuros, eundemque habituros, & inhabitantem nobis & inambulante hunc ipsum
quod nobis in deum futurum, & patrem. Quocirca purgemus nos ipsos actionibus malis.
Haec namque inquinamenta sunt carnis, & sordiditatis, & infectae cogitationum illuuiis. Haec inquam
spiritus sunt, id est, animi labes.

Perficientes sanctificationem in timore dei. Nec plane satis est a sordibus abstinere & uitijs,
quoniam & boni aliquid peragat necesse est. Sanctificationem autem munditia dicit & continentia. In timore ue-
ro dei eo adiecit, uel quia ex industria fit alia quaedam ad hominum gratiam & laudem cose quaedam, non per dei
timore seruata continentia. Vt nobis ostendat, ut deum ueritatis, puriores nos ipsos exhibeamus. Nam
uel si uim inferat, carnis concupiscentia: dissoluetur mox omnis libidinis furor, si deum uerebimur. Nec solum
continentia haec erit pro sanctificatione habenda, sed omnis denique uitae integritas.

Capite nos. Neminem laesimus, neminem corrupimus, neminem circumuenimus. Rursum de cha-
ritate disserit. Et quoniam cum ab se deficientes dixisset infidelibus adhaesisse, illoz pulit animi: nunc eos
mitigaturus, sic inquit. Capite nos, hoc est recipite, & ample adeo effuse, ut non angustia quadam
tenui charitate a uobis complectamur. Porro ut fraudulenter patefaciat apostolorum quorundam mo-
res, sic infert. Neminem laesimus, hoc est, neminem uel uerbis uel factis offendimus. Neminem corru-
pimus, hoc est, feduximus, uel impijs dogmatibus nulli mentem infecimus. Neminem circumueni-
mus: id est, nihila quoquam auaritia cupiditate extorsimus, uel pecunias sub praedicationis ob-
tentu subtraximus.

Non ad condemnationem uestram dico: Praediximus enim quod in cordibus nostris estis ad commori-
endum, & ad conuincendum. Nequaquam haec condemnandi uos gratia dixerim. Vt liquet dicit aliquis.
Nimisque ex charitate ipsa, quia in cordibus nostris estis. Et quoniam possumus quempiam prosequi
beneuolentia, nulla tamen subeundi discrimina uoluntate, ad commoriendum dixit. Cuius plerique ob inui-
diam nil amicorum prosperitati cogaudent, ad conuincendum adiunxit, pinde ac si summam inquit,
Neque in periculo deserturus uos sum, nec secundis uestris & prosperis rebus inuidebo: sed uo-
biscum potius una sum uitam ducturus.

Multa mihi fiducia est apud uos: multa mihi gloria pro uobis. Incessere hos uide-
bat, cum diceret, in angustio estis, & me capite, tndet nunc uelut rogatus, ostendit solaturos, sic in-
quies. Haudquaquam haec dixi, quia in uos suam tulerim, & condemnarim: sed quia multa mihi fidu-
cia apud uos est, & uobis confido plurimum, cupidus ad officium & uirtute traducere. Quod autem mihi
alienus sit a uestri condemnatione iam animus, licet sane ex his conspiciat, quae pro uobis, hoc est, pro
uestro profectu iactare apud alios soleo, & gloria ducere.

Repletus sum consolatioe, superabundo gaudio in tribulatione uestra. Quoniam inquit corre-
cti iam estis, & ab his prorsus alienati, quos ipse per superioris epistolam probauerat, consolatione
me expleuistis. Nec solum mihi attulistis solamen, quo omnia mea pelleret in caestitia, quin etiam abu-
dantiore quadam iocunditate me, uel plurimis oppressum malis opplestis. Praefert enim laetitiam ma-
gnitudinem cum superando inquit. Contraria haec superioribus esse apparent, quae paulo ante de Co-
rinthiis disseruit Paulus, cum haudquaquam diuersa sint. Nam utrunque profertis est charitatem, & illa
quidem castigantis erant, haec confirmantis, non ex odio profectam esse castigationem eiusmodi
sed a beneuolentia natam.

Nam & cum uenissimus in Macedonia, nullam requiem habuit caro uestra. Et pressuras expli-
cat, & uerbis extollit, ut ostendat tantam fuisse gaudij magnitudinem, ut uel dolores, quibus caro eius
afflictae, decussaret. Recte autem suam carnem nullam habuisse remissionem subiecit, quia animus
illi & constans erat, & insuperabilis.

Sed omnem tribulationem passi sumus, foris pugna. Videlicet quod ab infidelibus inferunt.
Intus timores. Timebat enim ne a falsis apostolis infirmiores nonnulli subtraherentur.

Sed qui consolatus humiles, consolatus est nos deus in aduentu Titii. Quoniam magna quaedam hic
profiteretur, producit & Titium in teste. Quis autem ille sit qui consolationem hanc afferat: Deus est inquit.
Is namque & nos consolatus est, quia ad nos Titium remiserit, cuius aduentus satis admodum ad leuandos
angores hos meos fecit. Cupit praeterea ueneratorem hunc apud Corinthios reddere, cum dicit
Titii aduentum consolationi sibi fuisse.

Hiere. 31

CAP. VII
Ca. 6. supra.

Sanctificatio
quid

Dei sola reue-
rentia libidinis
furore resolut.

Pecunias sub
obretu pdicari
onibus illas Paul
lus subtrahit
Supra 3.

Acte de Pauli
doctrinae con-
stantiam.

Titus

est adeptus. Neq; apud duas trinasve, sed apud oēs ecclesias hmōi est gloriam affectus. Non solū autē, sed & ordinatus est ab ecclesiis comes pegrinatōis nr̄e in hac grām: q̄ ministratur a nobis. Laudat hominē uel ex eoꝝ q̄ hūc delegissent iudicio, nō modo inquis cū euangelii p̄dicat, laudē hic promeret ut probus: sed ab ecclesiis etiā est institutus, ut nostrū iter comitaret. Quocirca & tentationū est mihi & discriminū particeps. Hęc autē Barnabę cōgruū magis. Is nāq; fuerat ad id muneris & gr̄e destinatus, ut cū Paulo una pecunia administraret.

Barnabas

Id dñi gloriā & destinātā uoluntatē uestrā. Hoc est, ut ob id & gloriā assequat deus, & uos cōferendi promptitudinē. Quādoquidē & probi sunt qui collatā per uos pecuniā capiunt; & nihil his nisi quod parere queat suspicionem.

Deuitantes hoc: ne q̄s nos uituperet in plenitudine, q̄ ministrat a nobis in dñi gloriā. Dignū id sane Pauli sanctimonia, & curę quā pro his susceperat magnitudine, & indulgētia. Propterea em̄ (ingr) hos destinauimus. Neq; unū dūtaxat, sed plures. Quia deuitates gr̄e suspitionē ueritū sumus, ne quē forte incessat suspitio: p̄inde ac si hęc ipsi pecunias partē nobis aliquā uēdicemus. Nec tñ dixit ne uos, sed ne q̄s, ne molestius ferret Corinthiis: si q̄bus est forsitā persuasum, sese em̄ odialiquid de Paulo suspicari. Hoc ē pecunias: hęc cōpia nobis creditā, satis ualeret ad inferendā improbis & maledicis suspitionē: nisi futurā ipsi securitatem pertulisset.

Prouidemus em̄ bona, nō solū corā deo, sed etiā corā hoibus. Attende Pauli probitatem. Pręcauebat em̄ ne fratres offenderet, quippe qui nō hmōi iactitauerat. Mundus sum ipse & purior, doleat qui uelit, & flagret inuidia: sed illud intulit, in dei cōspectu prouidemus, hoc est, illud apprimē curamus, ut culpa uacemus: nec minus & corā hoibus id ipsum eo enixius facitamus, quo imbecilliores sunt & infirmi, q̄bus haud secus nos cōdescendemus, q̄ pueris solleus, quos sumus laturi.

Infirmos con
scientiam Pau
lus ueretur of
fendere.

Misimus autē cū illis & fratrē nostrū, quē probauimus in multis sępe sollicitū esse. Nunc autē multo sollicitiorē cōfidentia multa in uos. Aliū insup inducit quē fratrē appellat: cōmendat q̄, q̄ illū in multis fuerat expertus, & perinde ac si sententiā ferat, studio hūc dicit, & industria pollere. In multis uero, & sępe cū ait, huius laudē auget. Sollicitiorē demū hunc multa in uos cōfidentia dicit, quia plurimum ille cōsideret profusiorē Corinthios elemosynam facturos, quæ esset ab se dispensanda.

Sive pro Tito, qui est socius meus, & in uobis adiutor. Si qd uidelicet de Tito dicendum est, hęc equidē q̄ dicā habeo. Quia & sociū se mihi & adiutorē in uestrā institutionē & utilitatē exhibuit. Vel aliter. Quod em̄ Titi ob grām egeritis, id omne nō in alienigenā quępiam, sed in meum comitem & adiutorem contulistis.

Sive fratres nostri. Hoc est, si de alijs libet aliquid audire, iure quidē & illis fides est adhibenda, & fraternū id nomen pręstandū, quos pro fratribus ducimus.

Postoli ecclesiarum. Hoc est, ab ecclesia ad id destinati & instituti.

Gloria Christi. Quod omnū erat pręstantius postremo posuit, Perinde ac si inquit. In Christo rerum omnū uertitur summa, quæ ab illis geruntur.

Ostēdite ergo q̄ ē charitatis ur̄e: & nr̄e glorię pro uobis i illos ostēdite in facie ecclesiarū. Ostēdite, ingt, hoc tpe, quemadmodū amore p̄sequamini, ut q̄ & ipsi haud frustra gloriemur in uobis. Quod sane tūc p̄tuleritis, cū charitatē significabitis, q̄ sitis in hos affecti, q̄s ad uos mittimus. Id em̄ omne in ecclesię estis p̄sonā facturi, qd in nos ipsi gesseritis, hoc est, in ecclesię honore. Pręferunt em̄ hi ecclesię personam, qui ab ecclesiis transmittuntur.

CAP. IX.

NAm de ministerio qd fit in sanctos: ex abūdanti est mihi scribere uobis. Cū tanta de his supius dixerit, dicturusq; deinceps sit, asserit tñ inane id fore & supuacaneū, si rursum insdē de rebus ad eos p̄scriperit. Id autē agit prudētius, ut Corinthios magis alliciat. Pudebit em̄ cū tāti se fieri a Paulo uiderint: si ei? æstimatiōe arguāt inferiores.

Scio em̄ promptū animū uestrū pro q̄ de uobis gloriōr apud Macedones; qm̄ & Achaia parata est ab anno p̄terito. Cōpertā, ingt, ipse habeo uestrā animi in cōferendis pecunijs promptitudinē, quā & iactare cōsueui, dicereq; nō solū ad id paratos uos Corinthios esse, sed uniuersam Achaia. Nihil ultra deesse, nisi eoꝝ aduentū qui pecunias sint accepturi. Quocirca uerecundia ducā, si deprehendat inaniter & falso hęc iactasse.

Et uestra æmulatio prouocauit plurimos. Dixerat supius, sp̄tē illos ad eā largitionē fuisse inductos, & ita, ut nihil eius uel opa uel instigatiōe indigerint. Cur ergo ingt, Quia uestra æmulatio prouocauit plurimos. Nepe plurimos dixit, nō oēs. Quos; nōnulli & uoluntate erant ad officiū propensiores, & Pauli ope indigebant; Nonnulli uero uestri æmulatione inducti, ad optimū opus prouocabātur. Homines nāq; maiorē in partē, ut recte agit, alioꝝ ducunt exēplo. Vel aliter. Hoc est, q̄ uolētib; uobis elemosynā egerib; impartiri, nec consiliū dedimus, neq; adiecimus stimulos: sed laudibus dūtaxat profecuti uos sumus, qd satis ualere ad uos cohortandos uidebat. Vides quēadmodū & Macedones ipsos Corinthiis collaudatis ad bñficiā excitet, & Corinthios prouocet; Macedonū probata ad eā rem p̄p̄titudine. Estis enim, inquit, illorum

Exemplis ad
bonum ducunt
sunt homines.

illōꝝ pręceptores effecti. Nolite ergo discipulis, cum sitis magistri, uideri defectiores.

Misimus autē fratres: ut ne quod gloriamur de uobis, euacuet in parte hac, ut quēadmodū dixi parati sitis. Tanq̄ Corinthios, se mēbrū adstituit, doletq; eoꝝ uicē, qm̄ gloriatus sum in quiens, uereor, ne uituperatione afficiamur & ignominia. Propterea & fr̄es mihi, ne qd de uobis gloriamur, euacuet, hoc est, ne inanis & uacua deprehendat hęc mea de uestro profectu iactantia. Ipse nanq; cū duceret uos mihi apud oēs de cori, gloriatus etiā apud Macedones sum. Quocirca si fueritis ad officiū id obundū posterores inuenti: cōmunis futura mihi uobiscū est ignominia. Et si haud quāq; ceteris in rebus, in hac tamē parte, hoc est, in elemosyna per uos confertenda, uereor ne uituperandus sum ipse. Estote ergo paratiore, quēadmodū & Macedonibus dixerā, paratos uos esse, simul & reliquū Achaie populū: ita, ut nihil sit quod uos ad elemosynam impartendam hanc remoretur.

Ne cū uenerint Macedones mecū, & inuenerint uos imparatos, erubescamus nos, ut nō dicamus uos in hac substātia. Rursum hīdē in rebus uersat, augetq; pro uario quodā humani ingenij discursu, illoꝝ angore. Fortius nanq; erubescimus, cū in alioꝝ cōspectu ignominia nobis infertur. Agitis, inquit, mecū forte fidētius, ut pote qui uobis indulgēā. Sunt tñ uobis Macedones non incogniti, quos; uerecūdia tenere uos debet. Siquidē mecū una ad uos sunt & hi cōcessuri. Qui si uos imparatos inuenerint, hoc est, elemosynā de treccantes; & me mēdacij arguent, qui uos paratos esse retulerim, & uos auaricia inculcabit. Erubescendū quippe erit, si in nostro aduentu uestra hęc, nec prompta sit, nec cita collatio: aut si nusq; quod deceat in elemosynā cōtuleritis. Castigat autē suū sermonē apostolus, cū inquit. Erubescamus, ne uos dixerim in hac substātia gloriationis (ut gr̄ce habet) hoc est, in sola uestra huius elemosynę mea iactantia, p̄sertim cū ceteris in rebus haud quāq; crimini sitis obnoxij. Quod sane nō ut his gratificet, adiecit, sed ut illos faceret ad elemosynā promptiores. Cū autē inquit, ne uos dixerim, arguit magis esse erubescendū, si arguant ad id officij tardiores. Substantiā autē, rem ipsam dicit, & elemosynę collationē, uel gloriationis uim & iactantiam.

Necessariū ergo existimaui rogare fr̄es, ut pueniāt ad uos, & p̄paret repromissam bñdictionē hęc paratā esse, sic quasi benedictionē, nō quasi auaritiā. Ne cōtraria dicere uideat, q̄ppe dixerat supra, superuacaneū est, ut ad uos scribā, eadē illa nūc repetit, & de liberalitate & munificētia dīserit, & quēadmodū aio p̄p̄riori id obundū sit opus cōmonefacit, eoꝝ & fr̄es se mittere dicit, ad duo qdā exhortās. Cū ut liberaliter p̄beant, & abunde, tum ut aio liberiori id agāt prudenter utraq; sane p̄tractans. Nā primo de uolūtaria largitione dīserit: deinceps & alterū caput aggredit, ait igit, in benedictionē his q̄ largiunt cōcedere. Siquidē nemo q̄ benedictio nō sit, hoc est, elemosynā impartitus, m̄cerore afficitur. Ostendit p̄terea pululantē ex ea mox fructū: & quēadmodū benedictiōe expleat, q̄ effusus p̄beant. Neq; his dīctis cōtentus, nō q̄si auaritiā, intulit. Perinde ac si dicat, Neq; em̄ existimetis cupiditatis & auaritię gratia, q̄ uos cōtuleritis, nos accepturos: sed q̄a sumus benedictiōe uos cōdonandi cupidiores. Quo fit, ut q̄ elemosynā ab inuito extorserit, quasi ad auaritiā uideatur hanc ipsam exigere.

Cap. 9.

Fructus elemosynę.

Elemosynam ab inuito extorserit quens.

Hoc autē dico, q̄ parce seminat, parce & metet; & q̄ seminat in bñdictionibus, de bñdictionibus & metet. Ad alioꝝ caput pertransit, uidelicet quēadmodū ad liberalitatē sit largiendū, ingt. Vel id ipse adiecerim ad ea q̄ dixerā, qm̄ nihil sit parce dādū. Neq; auare dixit & sordide, sed qd plane honestius est: parcitatis nomē ingessit. Et semē nūcupauit rē ipsam, ut statim ad compensandā mercedē attēdas, perdiscasq; plura te accepisse, q̄ dederis. Et q̄a abunde cōferendum esse dīseruit, iterato uoluntariā & promptā largitionē cōmēnit. Nā qui in benedictionibus seminat, illud pręterendit quod dictum superius est.

Unusquisq; prout de sinauit in corde suo, nō ex tristitia, aut ex necessitate. Hilarē em̄ datorē diligit deus. Immorat diutius ratio eiusmodi dīserēdā uolūtarię largitiōis, haud sane ignarus, satis iā exēploꝝ dedisse Macedones, q̄bus & Corinthi possint ad munificentiam excitari. Quippe quos pudeat his munificētia uideri inferiores. Eorundē p̄terea & mentē sanat: ut uirtutis sit, qd illi contulerint, nō necessitas. Nā longe a uirtute absēnt, si inuiti qd agerēt. Quærit itaq; tanq; uerus p̄ceptor, ut uirtutis sit integrā, q̄ uero q̄ recta sunt, peragūt. Quēadmodū cōtra, qd iniquo aio sit, promeritū primū intercidit. Et deo unusquisq; ingt, secundū qd destinauit in corde suo, nō ex tristitia, aut necessitate, qd ut restatius faciat, ex Salomonis dīctis exēplū producti. Tameñ hęc & sapientissimo illo ad liberalitatē sint dicta, & beneficentiam.

Eccl. 11. 17.

Potens est autē deus omnē grām abūdare facere in uobis. Cōfutat in his opinione, q̄ capiti, pleriq; sumus illud p̄cipue soliti usurpare. Si alijs multa cōtulerimus, uerendū ne ad egestatem ipsi mox redigamur. Inquit igitur, Potest haud dubie deus adeo nos omni munes reddere indigentia: ut omnē grām, hoc est, ut omnē elemosynā possimus abunde facere. Conferte ergo affluenter, ut uestra elemosyna magis & magis, & p̄petuo quodā fluxu redundet.

Elemosyna confert ad bonos abundantiā

Vt in

Tr in omnibus semper omnē sufficientiā habentes, abundetis in omne opus bonū. Vides quēadmodū nō opes illis cōpreceatur apostolus: sed quod ad uitā sit satis. Id autē inquit, arguit nequāq̄ se illos cogere, ut alijs ea impartiant, quibus ipsi indigeant. Simul etiā instituit, qbus in rebus sint dei dona utenda: ut abundetis uidelicet in omne opus bonū. Perinde ac si dicat, In his equidē q̄ carnis sunt, sufficientiā uobis optauerim: In spiritalibus uero (id em̄ præ tendit in omne opus bonū) abundantia scilicet & ubertatē. Vt nō solū magnū in modū quis clementior sit: sed omne opus quod deū oblectet, liberaliter obeat.

Psal. iiii.

Iustitiaz nomi ne pietas signi ficatur.

i. Timo. iiii.

Sicut scriptū est: Disperit dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculū seculi. Dixit superius, ut abundetis, id est ipsum itaq; confirmaturus, prophetā inducit testimoniū, cum disperit inquit. Hæc quippe dictio, munus, affatim datū, & affluentia monstrat. Nā pecunie quidē, q̄ fluxa & fragiles sunt, haud quāq̄ diu cōsistunt: iustitia uero, hoc est, pietas ipsa, atq; clementia, (Per iustitiā em̄ nomen pietatē designat, ut pote, q̄ iustiorē hominē reddat, & soluat peccata) in omne a uū permanens, in præsens uidelicet seculū, & futurū. Qui em̄ pietatē seruauerit, & præstitit se clementiorē, non solū ab omnibus colitur q̄ diu egerit in humanis: sed eius in super futura & soboles charior posteris erit.

Qui autē administrat semen seminanti, & panē ad māducandū p̄stabit, & multiplicabit semē uestrū, & auget in crementa frugū iustitiæ uestræ. Simul his q̄ cū corpori, tū animā cōferat, cōprecat. Facitq; ex sensibili hac terræ cultura uerbis suis fidē. Nā si terrā ferentibus semē subministrat deus, & cibū nutritibus corpus suppedilat: longe magis & his qui cœli colunt, & animā alunt, daturus est semen. Cū autē præstabit & multiplicabit semen uestrū inquit, de temporarijs hisce opibus differit. Quod plane semē mauult ut egeritū spiritale reddatur & transferat in animā. Ex hoc em̄ quiduis boni operis nobis succrescit, & iustitiā in super mani puli augeteunt: ob id q; & illud subiūgit, & auget in crementa iustitiæ uestræ. Nō autē hoc loco, quēadmodū deū inducat, cibū nobis, & escā, non delicias subministrant. Panē em̄, inquit, in cibū præstitit, quod dictū ab Hieremia accepit apostolus.

Hiere. lii.

Quomodo p̄cedum opibus

Ut in omnibus locupletati abundetis in omnē simplicitatē, q̄ operat per nos gratiā, actionem deo. Rursum demonstrat quo pacto utendū sit opes, atq; minus has esse condendas, sed habendas potius ad omnē simplicitatē, hoc est, cū libertate has esse euacuandas. Et q̄ eandem pleriq; in scortis & mimis donādis præferunt simplicitatem, sic infert. Talem autē dixerim simplicitatē, quæ per nos deo gratias referat. Quin potius nec gratias referat, sed alia plerq; quæ in processu patefaciat orationis: ut ostensa bonorū copia, quæ ex eiusmodi simplicitate gignuntur, ad eam promptiores nos reddat.

Quoniā ministeriū huius officij, non solū supplet ea quæ defunt sanctis, sed etiā abundat per multas gratiā, actiones in dño per probationē ministerij huius, glorificantes deū in obediētia cōfessionis uestræ in euāgelio Christi, & simplicitate cōmunicatiōis uestræ in illos, & in oēs, & in ipsoꝝ obsecratione pro uobis desiderantiū uos propter eminentē grām dei in uobis. Ministeriū, inquit, hoc est, pecuniarū præbitio plurimū ualeat. Nā non modo suppletur per uos fratru egestas, sed etiā abundat: hoc est, ultra q̄ satis sit, necessaria illis subministratis. Vnde & pluri mas hi gratias referunt deo. Nec minus eundē & laudibus prosequuntur, q̄ tantopere estis euangelio ipsi morigeri: ut illius iussa abūdantius exequamini. Euangelij namq; elemosynā impartiri instituit. Deū p̄terea uel aliā ob causam illi extollit, & gratias agunt: q̄ simplicitas hæc & bonitas uestra, nō eoꝝ satis duntaxat necessitatibus facit, sed in oēs fideles paupertate oppressos diffunditur. Neq; em̄ hi liuore ducunt, ut solent reliqui pauperes, quin & gratias agūt, q̄d uel in alios bñfici sitis: q̄d p̄fecto haud mediocre ē illoꝝ uirtutis indicij. Necesse ē itaq; & his q̄ adeo cæteros uirtute p̄cellūt, ut nil prorsus inuideat alijs: effusus aliq̄d cōdonari. Accedit etiā, q̄d uestri gratia deū precant, ut uos sit eis aliquādo uiuendi facultas: nō pecuniarū respectu, sed diuinæ gratiæ uobis cōcessæ p̄stantia. Rursum & grām elemosynā nūcupat, oim̄ summā deo permit tens, ne forsan illi his largitionibus intumescant. Cū autē eminentē grām dicit, concitat eos, ut ampliora munera faciant: ita ut nemini sint largiendo inferiores.

Matth. 6. 21. 1. 12.

Donandum his potissimum qui ceteris sunt meliores.

Gratias ago super innumerabili dono eius. Donū dicit, q̄ per elemosynā proueniūt bonas tū largitoribus ipsis, tū his qui acceperint. Vel bona ipsa cōmemorat, qbus ob Christi incarnationē dignati nos sumus. Perinde ac si dicat. Nequāq; ipsi existimate magnū aliquid, nequeunt em̄ quæ a deo bona accepimus explicari. Quod si quid & ipsi perexiguū & corruptibile egentibus impartimur, quid magni egimus.

Ipsē autē ego Paulus obsecro uos per mansuetudinē & modestiā Christi. Cū finem iam de elemosynā discedi fecisset, aggreditur quæ duriora sunt, & admodū grauiā: inuehiturq; in falsos apostolos, & sui obsecratores, q̄ se incitiaz inculcat, inanisq; iactat. Dicturus præterea in sui laudē pauca, inuitus tamē, ne eius prædicatio cōtēptui haberetur: enumerat & sua officia, & gratiam, quæ sibi a deo sit tradita. Quo fit, ut nequāq; fallat, si quis in Pauli laudem dixerit hanc esse conscriptā epistolam. Dicere autē incipienti, respōdētq; ad eos, qui se

qui se infirmū dicerēt & insolentē, & prorsus ignarū, eiusmodi uidet sensus inesse. Obsecro uos Paulus ipse ego, terrarū orbis instructor. Dignitatē p̄fert, cū ipse ego Paulus inquit, quēadmodū alibi. Ecce ego Paulus dico uobis, & obsecro uos, ne me cogāt detractores uti potestate mea in eos. Nec sane parui sunt faciendæ Pauli preces, cū & Christi interponit mansuetudinē, p̄inde ac si inquit, Vereamini Christi, p̄ quā uos oro, mansuetudinē. Simul etiā patefacit, cur illis parcat, id scilicet q̄ saluatoris Christi imitē mansuetudinē, nō q̄ ad oburgandū sit impōtior. Nolite er go nolenti mihi occasione p̄bere, ut ab hac absistā benignitate, quā tantopere cōcupisco: ut uel hanc ad meū erga uos animū conciliandū interponendā iram censeam.

Pauli sancta crania. Ephe. 4. Colof. 1.

Qui in facie quidē humilis sum inter uos, absens autē cōfido in uobis. Vel id ironice dicit, p̄ inde ac si obsecrantiū uerbis utat. Hoc em̄ illi in ore habebat, Cū primū adierit Paulus ille, nulli us esse momētū deprehēdet. Est em̄ ille abiectior, & facile cōtemnendus. Cū uero abest, intumescit, & gloria, audentiorq; in nos est, & cōminat. Vel certe de se ipso hæc disserit, uidelicet, apud uos ipse cū præto sum, me humilē præbeō & benignū. Nunc uero si absens magni aliquid loq̄r haud quāq; desperatione id egerim, sed quia plurimū uobis confido.

Rogo autē uos ne p̄sens audeā p̄ cōfidentiā qua existimor audite in quosdā, q̄ arbitrant nos tangē secundū carnē ambulamus. Oro inquit, ne me cogatis, ut mea fidentius utar potestate. Cōfidentiā em̄ suā appellat potentia, qua existimor audere, hoc est, in suspitionem uenio, quia falsi me urgent apostoli aduersum me inuehentes, qui mihi obsecrando, & hypocritism & simulationem obsecrant & insolentiā, id em̄ sentit cum inquit. Tanquā secundū carnē ambulamus. Aduerte autē quemadmodū confidentiam uocet, à nonnullis illatam ulcisci iniuriā: tamē si nihil sui ob gratiā, sed pro ipso euangelij præconio uindicando id esset faciurus. Magis est tamen præceptorū consentaneum, rariorem semper se ad p̄enas inferendas præstare: nec ad castigationem mox proflire.

Præceptor sit ad puniendum rarius.

In carne em̄ ambulantes, non secundū carnē militamus. Hoc est, carne obducti, nihil carnalibus armis nos utimur. Prædicationē autē hoc loco cōmeminit, arguens haud quāq; humanā hanc esse uel terrena ope aliqua impingere. Militamus autē cū inquit, ostendit plane se prædicādo bellum & certamen aliquod inisse.

Nam arma militiæ n̄ræ nō sunt carnalia. Hoc est, nō opes p̄ferunt, nō gloria, nō sermonis lenocinia, nō dicta q̄dam blandiora, & simulata: istiusmodi namq; sunt carnis arma. Sed potentia deo ad destructionē munitiōnū. Nec sane spiritalia dixit, q̄d dicere ad carnaliū differentiā cōsequens erat: sed potentia intulit, arguens obsecrantium dicta, imbecilliora esse, & nullius momētū. Aduerte in super & Pauli humilitatē. Nō em̄ seipsum id posse dixit, sed arma deo potentia, hoc est, ualidiora hæc deus parauit. Nā cū ueri apostoli diuexarent, nonnulli & uapularent: impotentia esse indicij uidebat, ait igitur. Potentia quidē hæc deo sunt arma, his quippe uel maxime dei potentia innotescit, & ille est, qui hæc facit & p̄stat: tæsti nos uideamur istiusmodi esse arma operi. Verū ubinā illa potentia sunt, & ubi uires suas exercent. In euerrendis nimis munitiōnibus, quæ quales sint, ita subiungit.

Sermoni lenocinia.

Consilia destruetes. His nāq; armis, inquit, gentiliū syllogismos & captiunculas & tumore protrahimus. Vel illoꝝ cōmentā & cogitationes euertimus, & aios eoꝝ deiicimus, q̄ errorib; detinent: & ueritati subiungimus. Nā & Areopagitæ illius ea mentis elatio, Paulo p̄dicante, ab impietate subtracta est, & ad uerā religionē deflexit. Aduerte autē quemadmodū nulla dixerit, debellandi gratia tormenta admoimus, sed mox destruximus intulit: & uictoriæ facilitatē, & spiculoꝝ quibus hominū animos percellabat, uim patefaciat.

In syllogismos Acto. xvij. Areopagita a Paulo comersus.

Et omnē altitudinē extollentē se aduersus sapientiam dei. Immoratur eiusmodi euerfionibus ut clarior faciat, quod eius animo infidebat. Infert itaq; Vel quamcunq; dixeris altitudinem siue animi, siue locorū, quæ perpetua sint & bene munita: quæ dei sapientiæ aduersæ, uel euangelio obfistat: hanc ipsi omnem demolimur.

Et in captiuitatē redigētes oēm intellectuū obsequiū Christi. Per captiuitatē id nomē dū p̄tendit, & a libertate prolapsum, & absolutā capturā. Cū itaq; q̄s capit, ut nequeat reluctari, nec se capiētī obfistere, postremā hāc significatiā p̄fert ap̄lus, cū in captiuitatē dicit redigētes, p̄inde ac si inquit. Nō modo hūana quæq; cōsilia & cogitationes tollimus & superamus: quin & in feruitutē redigimus. Quod sane perfectiorē designat uictoriā. Moxq; & haud graue illud seruitutis nomen subiūgit, in Christo obsequiū: hoc est, in eā hos deducimus seruitutē q̄ libertate quauis est honoratio. Nā a perditione in salutē, a morte in uitā sese Christo subiūcti hōies. Reperit illos memoria, qui Christi iugo deincti: magicæ artis uolumina cōcremarunt, cognōscēs haud dubie quo pacto & alios plerorq; apostolus hmoi captiuitate obstrinxerit.

Acto. 19.

Et in prōptu habētes ulcisci oēm inobediētiā: cū impleta fuerit uestra obediētia. Hoc loco Corinthios terrefacit, illud, inq; ens, expectam, ut uobis me cohortatē iā emēdatis, & a confortio falsoꝝ apostolorū, semotis: illos incurabili morbo affectos, & p̄ uos destitutos, mox p̄dicemus. In prōptu nāq; habemus supplicia, q̄ his, uobis inter eos uersantibus, phibemur inferre & ne